

Teisinė analizė
**Tarptautinės
apsaugos prašytojų
priėmimas**
(Priėmimo sąlygų
direktyva
2013/33/ES)

*EASO Professional Development Series
for members of courts and tribunals*

2020 m.

EASO profesinio tobulėjimo medžiaga parengta bendradarbiaujant su bendrojo pobūdžio ir specializuotų teismų nariais. Šią medžiagą, be kita ko, sudaro šie leidiniai:

- Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c punktas (2014 m.);
- Bendrojo pobūdžio ir specializuotiems teismams skirtas įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2016 m.);
- Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2018 m.);
- Prieglobsčio procedūros ir negražinimo principas (2018 m.);
- Kilmės šalies informacija (2018 m.);
- Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2019 m.);
- Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES) (2020 m.);
- Pabėgėlio arba papildomą apsaugą galinčio gauti asmens statuso nesuteikimas. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 12 ir 17 straipsniai (2020 m., antrasis leidimas);
- Pažeidžiamumas, susijęs su tarptautinės apsaugos prašymais (2021 m.);
- Tarptautinės apsaugos galiojimo nutraukimas (2021 m., antrasis leidimas);
- Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie tarptautinę apsaugą galinčių gauti asmenų (2022 m., antrasis leidimas).

Profesinio tobulėjimo seriją sudaro teismams skirtos analizės, teisėjų mokymo rekomendacinės pastabos ir teismų praktikos kiekviena nagrinėta tema rinkiniai, taip pat teisminės praktikos vadovas kilmės šalies informacijos klausimais bei su juo pateikiamas teismų praktikos rinkinys. Visa medžiaga parengta anglų kalba. Daugiau informacijos apie leidinius ir jų versijas įvairiomis kalbomis žr. svetainėje <https://www.easo.europa.eu/courts-and-tribunals>.

Teisinė analizė

Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES)

*EASO profesinio tobulėjimo leidinių serija
bendrojo pobūdžio ir specializuotų teismų nariams*

2020 m.

Atsakomybės apribojimas

Šio vertimo kokybės nepatikrino kompetentingos nacionalinės institucijos. Jei manote, kad vertimas neatitinka nacionalinio lygmens terminologijos, prašome kreiptis į EUAA.

Rankraštis parengtas 2020 m. balandžio mėn.

Nei EASO, nei jokie EASO vardu veikiantys asmenys nėra atsakingi už tai, kaip naudojama šiame leidinyje pateikta informacija.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2022

Viršelio iliustracija, *baldyrgan* © Shutterstock

Viršelio puslapio fotografija, *Vladstudioraw*, © iStock, 2016 m. rugpjūčio 27 d.

Print ISBN 978-92-9487-116-9 doi:10.2847/209380 BZ-04-19-298-LT-C
PDF ISBN 978-92-9487-120-6 doi:10.2847/280616 BZ-04-19-298-LT-N

© Europos prieglobsčio paramos biuras, 2022

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Norint naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso EASO, reikia gauti tiesioginį autorių teisių turėtojų leidimą.

Europos prieglobsčio paramos biuras

Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) – Europos sąjungos agentūra, kuri atlieka pagrindinį vaidmenį konkrečiai plėtojant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Jis buvo įsteigtas siekiant sustiprinti praktinį bendradarbiavimą prieglobsčio klausimais ir padėti valstybėms narėms vykdyti savo Europos lygmens ir tarptautinius įsipareigojimus suteikti apsaugą žmonėms, kuriems ji yra būtina.

EASO steigimo reglamento ⁽¹⁾ 6 straipsnyje nurodyta, kad agentūra rengia ir plėtoja mokymo modulius bei priemones, skirtus valstybių narių teismų nariams. Šiuo tikslu EASO naudojami akademiniai įstaigų ir kitų susijusių organizacijų kompetencija ir atsižvelgiama į jau toje srityje vykdomą ES bendradarbiavimą visapusiškai gerbdamas nacionalinių teismų nepriklausomumą.

⁽¹⁾ 2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 439/2010 dėl Europos prieglobsčio paramos biuro įsteigimo (OL L 132, 2010 5 29, p. 11).

Duomenų teikėjai

Turinį parengė darbo grupė, kurią sudaro teisėjai **Aikaterini Koutsopoulou** (Graikija, darbo grupės koordinatore), **Marie-Cécile Moulin-Zys** (Prancūzija, darbo grupės koordinatore), **Ute Blum-Idehen** (Vokietija) ir **Otto P. G. Vos** (Nyderlandai); teisėjų padėjėjai **Thomas Gruber** ir **Katharina Pernsteiner** (Austrija) bei **Marina Pier** (Nyderlandai); ir **Samuel Boutruche**, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro (UNHCR) teismų dalyvavimo koordinadorius. Ypatingos padėkos skirtos **Jeff Walsh**, UNHCR ryšių palaikymo pareigūnui, už jo vertingą indėlį rengiant šią analizę.

Šiuo tikslu Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) kvietė darbo grupės narius pagal C priede išdėstytą metodiką. Darbo grupės nariai buvo įdarbinami vykdant procesą, dėl kurio susitarė EASO ir EASO teismų narių tinklo nariai, įskaitant Tarptautinės pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacijos (IARMJ) ir Europos administracinio teismo teisėjų asociacijos atstovus.

Darbo grupė susitiko tris kartus – 2019 m. kovo, birželio ir spalio mėn. EASO būstinėje Valetoje (Malta). Rugpjūčio mėn. vyko atskiras darbo grupės koordinatorių susitikimas.

Pastabų dėl svarstyto projekto pateikė EASO teismų tinklo nariai, būtent teisėjai Jacek Chlebny (Lenkija), Ildiko Figula (Vengrija), Concepción Mónica Montero Elena (Ispanija) ir Bostjan Zalar (Slovėnija – Europos IARMJ pirmininkas). Pastabų pateikė ir EASO konsultacinio forumo nariai, būtent Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE), Nyderlandų pabėgėlių taryba, Raudonojo Kryžiaus ES biuras ir „Accem“. Pagal EASO steigimo reglamentą UNHCR buvo kviečiamas išsakyti pastabas dėl teisinės analizės projekto, ir jis taip ir padarė.

Pastabas dėl projekto asmeniškai pateikė ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjas Lars Bay Larsen.

Ši teisinė analizė bus atnaujinta pagal C priede išdėstytą metodiką.

Ižanginis žodis

Šia teisine analize siekiama suteikti bendrojo pobūdžio ir specializuotiems teismams praktinę priemonę, kuri padėtų suprasti **Priėmimo sąlygų direktyvos (nauja redakcija) 2013/33/ES** nuostatas, kuriose nustatyti bendri tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo standartai, padedantys užtikrinti konvergenciją visose ES valstybėse narėse.

Teisinė analizė visų pirma skirta atitinkamų valstybių narių bendrojo pobūdžio ir specializuotų teismų nariams, kurie nagrinėja apeliacinius skundus arba peržiūri sprendimus dėl klausimų, susijusių su tarptautinės apsaugos prašytojais. Manoma, kad skaitytojai yra susipažinę su tarptautinės apsaugos teise, kuri įgyvendinama bendroje Europos prieglobsčio sistemoje, ir nacionaline teise bei praktika, susijusia su tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimu valstybėje narėje, kurioje jie turi jurisdikciją. Tačiau ši teisinė analizė skirta ir tiems, kurie neturi ankstesnės sprendimų priėmimo šioje srityje patirties arba turi jos mažai, ir tiems, kurie patyrę šioje srityje arba yra joje besispecializuojantys teisėjai.

Prie teisinės analizės yra pridėtas priedas, kuriame išvardytos svarbios nuostatos, ir sprendimų medis, kaip greitas vadovas, susijęs su priėmimo metu kylančiais klausimais. Prie jos taip pat pridėtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos rinkinys kartu su nacionalinių teismų praktika, kai taikoma. Nuoroda į jį pateikta pagrindinėje analizės dalyje. Šis teismų praktikos rinkinys nėra ir išties negali būti baigtinis ir skaitytojai visada skatinami ieškoti naujausios ir aktualiausios medžiagos, kai nagrinėjamos su priėmimu susijusios bylos.

Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sritis yra greitai besikeičianti teisės sritis ir šią analizę bei visas EASO serijos teises analizės ketinama reguliariai atnaujinti.

Turinys

Europos prieglobsčio paramos biuras	3
Duomenų teikėjai	4
Ižanginis žodis	5
Santrumpų sąrašas	10
1. Įžanga	12
1.1. PSD (naujos redakcijos) priėmimas	12
1.2. PSD (naujos redakcijos) struktūra	13
1.3. PSD (naujos redakcijos) tikslas	14
1.4. Valstybės narės, kurioms privaloma taikyti PSD ir jos naują redakciją	16
1.5. 2016 m. Europos Komisijos pasiūlymas persvarstyti PSD (naują redakciją)	17
1.6. PSD (naujos redakcijos) ir kitų teisės šaltinių sąsajos	18
1.6.1. Europos informacijos šaltiniai	18
1.6.2. Pabėgėlių konvencija, Protokolas dėl pabėgėlių statuso ir JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro vaidmuo	20
1.6.3. Kiti tarptautinės teisės norminiai aktai	21
2. Taikymo sritis	23
2.1. Materialinė taikymo sritis	23
2.2. Teritorinė taikymo sritis	28
2.3. Situacijos, kurioms PSD (nauja redakcija) netaikoma	28
3. Pagrindiniai principai ir apibrėžtys	29
3.1. Tinkamas ir orumo nežeminantis gyvenimo lygis	29
3.2. Pažeidžiamumo ir specialiųjų priėmimo poreikių sąvokos	31
3.3. Pažeidžiamumo vertinimas	34
3.4. Nepilnamečiai ir nelydimi nepilnamečiai	34
3.5. Vaiko interesai	35
3.6. Interesų vertinimas: nepilnamečiai ir šeimos vienovė	38
4. Gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė	40
4.1. Laisvas judėjimas priimančiosios valstybės teritorijoje	40
4.2. Nustatyta vietovė	41
4.3. Gyvenamoji vieta	41
4.4. Laikinas leidimas išvykti	43
4.5. Materialinių priėmimo sąlygų sudarymas pagal faktinę gyvenamąją vietą	44
5. Nematerialinės priėmimo sąlygos	45
5.1. Teisinės nuostatos, sąvokos ir taikymo sritis	45
5.2. Švietimas ir mokymas	46
5.2.1. Įžanga: nepilnamečių teisė į mokslą	46
5.2.2. Teisė į mokslą naujos redakcijos PSD	46
5.3. Užimtumas ir galimybė įsidarbinti	48
5.3.1. Bendrieji galimybės įsidarbinti principai	48

5.3.1.1.	Galimybė įsidarbinti nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos praėjus ne daugiau kaip 9 mėnesiams	48
5.3.1.2.	Mažiau palankios sąlygos: PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalis	49
5.3.1.3.	Papildomi aspektai	49
5.3.2.	Profesinis mokymas	50
5.4.	Sveikatos priežiūra	50
5.4.1.	Medicinos apžiūros apimtis	51
5.4.2.	Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis	52
5.4.3.	Finansinis indėlis į sveikatos priežiūrą	52
6.	Materialinės priėmimo sąlygos: PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktas	53
6.1.	Teisinės nuostatos, sąvoka ir taikymo sritis	53
6.2.	Privalomos nuostatos	54
6.3.	Neprivalomos nuostatos	55
6.4.	Aiški pareiga	55
6.5.	Informacijos pagrindas ir teisiniai kriterijai vertinant materialinių priėmimo sąlygų pažeidimus	57
6.6.	„Reikšmingumo ribos“ vertinimas pagal visus atvejo aspektus	58
6.7.	Būstas	60
6.7.1.	Būsto formos	60
6.7.2.	Bendrieji būsto reglamentavimo principai	61
6.7.2.1.	Kai valstybė narė būstą suteikia tik natūra	61
6.7.2.2.	Kai būstas suteikiamas ne natūra arba ne tik natūra	62
6.7.2.3.	„Šeimos vienovė“ ir „šeiminis gyvenimas“ būsto atžvilgiu	63
6.7.2.4.	„Bendravimas“, palyginti su „lankymusi“	63
6.7.3.	Būstas Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje	64
6.7.4.	Skirtingi būdai	65
6.8.	Maistas	66
6.9.	Apranga	66
6.10.	Finansinės išmokos, talonai ir dienpinigiai	66
6.11.	Mažiau palankios sąlygos	68
6.12.	„Pakankamų lėšų“ sąlyga materialinėms priėmimo sąlygoms sudaryti ir sveikatos priežiūrai teikti	69
7.	Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas ir panaikinimas: PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis	71
7.1.	Įžanga	71
7.2.	Apribojimo ir panaikinimo pagrindai	73
7.2.1.	Apgyvandinimo vietos palikimas ir pareigos pranešti nepaisymas	73
7.2.2.	Paskesnio prašymo teikimas	73
7.2.3.	Tarptautinės apsaugos prašymo nepateikimas kuo greičiau	74
7.2.4.	Finansinių išteklių slėpimas	74
7.2.5.	Sunkus nusizengimas apgyvendinimo centro taisyklėms (itin smurtinis elgesys)	74
7.3.	Sprendimų priėmimo normos	79

8.	Sulaikymas	80
9.	Procesinės garantijos ir teisė pateikti apeliacinį skundą	82
9.1.	Įžanga	84
9.2.	Galimybė pasinaudoti priėmimo sąlygomis. Procesinės garantijos	84
9.2.1.	Prievolė informuoti pareiškėją	84
9.2.1.1.	Per 15 dienų nuo prašymo pateikimo dienos	84
9.2.1.2.	Informacija, pateikta raštu ir ta kalba, kurią prašytojas supranta	84
9.2.2.	Prievolė pareiškėjui pateikti jo statusą patvirtinantį dokumentą	85
9.3.	Specialios procesinės garantijos pažeidžiamiesiems asmenims	86
9.3.1.	Specialiųjų poreikių turinčių asmenų nustatymas	86
9.3.2.	Pažeidžiamumo nustatymo termino ir stebėjimo garantijos	87
9.3.3.	Nepilnamečių procesinės garantijos	89
9.4.	Teisės apskųsti sprendimus pagal PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnį taikymo sritis	89
9.4.1.	Sprendimai dėl išmokų suteikimo, panaikinimo ar sumažinimo	90
9.4.2.	Sprendimai, priimami pagal PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnį dėl „gyvenamosios vietos ir judėjimo laisvės“	90
9.5.	Sprendimų apskundimo sąlygos	91
9.5.1.	PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „faktinis ir teisinis“	91
9.5.2.	PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 ir 2 dalyse vartojama sąvoka „nagrinėjimas teisminėje institucijoje“	91
9.6.	PSD 26 straipsnio 1 dalis ir valstybių narių procesinis savarankiškumas	92
9.7.	Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas	93
9.7.1.	Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas gavus prašymą	93
9.7.2.	Kaip turi būti suteikiama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas ..	93
9.7.2.1.	„Lėšų principas“	94
9.7.2.2.	„Specialiai paskirti padėti prašytojams ir jiems atstovauti“	94
9.7.2.3.	„Pagrįstumo principas“	94
A priedas.	Svarbios tarptautinės nuostatos	96
B priedas.	Sprendimų medis	109
C priedas.	Metodika	111
D priedas.	Bibliografija	118

Santrumpų sąrašas

AIDA	Prieglobsčio informacinė duomenų bazė
BEPS	Bendra Europos prieglobsčio sistema
EASO	Europos prieglobsčio paramos biuras
ECRE	Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba
ELENA	Europos prieglobsčio teisės tinklas
ES chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
ES sutartis	Europos Sąjungos sutartis
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
ETMT	Europos teisėjų mokymo tinklas
EŽTK	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
IARMJ	Tarptautinė pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacija
NVO	Nevyriausybinių organizacijų
Pabėgėlių konvencija	Konvencija dėl pabėgėlių statuso (1951 m.), iš dalies pakeista jos protokolu (1967 m.)
PD	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (toliau – Priskyrimo direktyva)
PD (nauja redakcija)	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija)
PPD	2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyva 2005/85/EB, nustatanti būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse (toliau – Prieglobsčio procedūrų direktyva)
PPD (nauja redakcija)	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija)

PSD	2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (toliau – Priėmimo sąlygų direktyva)
PSD (nauja redakcija)	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija)
Reglamentas „Dublinas II“	2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus
Reglamentas „Dublinas III“	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija)
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
TESKTP	Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas
TPPTP	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas
UNHCR	Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras
VTK	Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija

1. Įžanga

1.1. PSD (naujos redakcijos) priėmimas

Kaip paskelbta **politikos plane dėl prieglobsčio** ⁽²⁾, 2008 m. gruodžio 9 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą, kuriuo iš dalies keičiama 2003 m. sausio 27 m. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (toliau – pirminė PSD) ⁽³⁾.

Pasiūlymas buvo parengtas vadovaujantis direktyvos taikymo vertinimo ataskaita ⁽⁴⁾, kurioje buvo nustatyta valstybių narių teisės ir politikos trūkumų. Pirmine PSD ne visada buvo užtikrinami tinkami elgesio su prieglobsčio prašytojais standartai, ypač kalbant apie: a) galimybę įsidarbinti, b) garantijas dėl materialinių priėmimo sąlygų lygio ir formos, c) pažeidžiamų asmenų poreikius, d) sulaikymą, ir e) direktyvos taikymo apimtį. Be to, buvo pripažįstama, kad dėl skirtingų elgesio su pažeidžiamais prieglobsčio prašytojais ir pažeidžiamais piliečiais standartų jie gali būti diskriminuojami. Dėl suderintų priėmimo sąlygų stokos gali padidėti antrinis prieglobsčio prašytojų judėjimas, kuris savo ruožtu padidintų nacionalinėms administracijoms ir patiems prieglobsčio prašytojams tenkančią nesąžiningą įtampą.

Didžioji pasiūlytų pakeitimų dauguma buvo priimta 2009 m. gegužės 7 d. Europos Parlamento pozicija ⁽⁵⁾. Vėliau Komisija pateikė savo pakeistą pasiūlymą, ketindama pagerinti veiklą, kuria siekiama tikrai bendros Europos prieglobsčio sistemos (BEPS), **kaip numatyta 1999 m. Tamperėje posėdžiavusios Europos Sąjungos Vadovų Tarybos išvadose**.

2008 m. pasiūlymas ir pakeistas pasiūlymas buvo teisės aktų prieglobsčio srityje rinkinio, kuriuo siekta įsteigti BEPS iki 2012 m., dalis. Šis teisės aktų rinkinys atitiko 2008 m. spalio 16 d. priimtą **Europos imigracijos ir prieglobsčio paktą** ⁽⁶⁾, kuriuo dar kartą buvo patvirtinti **Hagos programos** ⁽⁷⁾ tikslai ir Europos Komisija buvo paraginta teikti pasiūlymus dėl bendros prieglobsčio procedūros, kuria būtų užtikrinamos bendros garantijos, steigimo vėliausiai iki 2012 m. Pagal tą pačią programą Europos Tarybos 2009 m. gruodžio 10–11 d. posėdyje priimtoje **Stokholmo programoje** ⁽⁸⁾ buvo pabrėžtas poreikis iki 2012 m. sukurti „bendrą apsaugos ir solidarumo erdvę, grindžiamą bendra prieglobsčio suteikimo procedūra, ir nustatyti vienodą asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, statusą“, grindžiamą „aukštais apsaugos standartais“ ir „teisingomis bei veiksmingomis procedūromis“. Taip pat joje numatyta, kad asmenims, neatsižvelgiant į valstybę narę, kurioje jie pasiprašė tarptautinės apsaugos, būtų taikomos lygiavertės priėmimo sąlygos.

⁽²⁾ Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Prieglobsčio politikos planas – Kompleksinis požiūris į apsaugą Europos Sąjungoje, COM(2008) 360, 2008 m. birželio 17 d.

⁽³⁾ 2003 m. sausio 27 m. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (OL L 31, 2003 2 6, p. 18).

⁽⁴⁾ Europos Komisija, Tarybų darbinis dokumentas, pridamas prie pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo – Poveikio vertinimo santrauka, SEC(2008) 2945, 2008 m. gruodžio 3 d.

⁽⁵⁾ Europos Parlamentas, Minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (nauja redakcija) – 2009 m. gegužės 7 d. Europos Parlamento teisėkūros procedūra priimta rezolucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (nauja redakcija) (COM(2008) 815 – C6-0477/2008 – 2008/0244(COD)) (OL C 212 E, 2010 8 5, p. 348).

⁽⁶⁾ Europos Sąjungos Taryba, „Europos imigracijos ir prieglobsčio paktas“, 2008 m. rugsėjo 24 d.

⁽⁷⁾ Hagos programoje, kurią 2004 m. lapkričio mėn. priėmė Europos Vadovų Taryba, Europos Komisija raginama užbaigti vertinti pirmojo etapo dokumentus ir pateikti Europos Parlamentui ir Tarybai antrojo etapo dokumentus ir priemones. Europos Vadovų Taryba, „Hagos programa: laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje“ (OL C 53, 2005 3 3, p. 1).

⁽⁸⁾ Europos Vadovų Taryba, „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui“ (OL C 115, 2010 5 4, p. 1). Taip pat žr. Europos Sąjungos Taryba, „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labui“, 2009 m. gruodžio 2 d.

Priėmimo sąlygų direktyva (nauja redakcija) (toliau – PSD (nauja redakcija) ⁽⁹⁾) buvo priimta 2013 m. ir įsigaliojo 2013 m. liepos 19 d., o valstybėms narėms nustatytas perkėlimo į nacionalinę teisę terminas buvo 2015 m. liepos 20 d.

PSD (naujos redakcijos) 4 ir 5 konstatuojamosiose dalyse nurodytos Hagos ir Stokholmo programos, kaip parodyta toliau.

PSD (naujos redakcijos) 4 konstatuojamoji dalis

„2004 m. lapkričio 4 d. posėdyje Europos Vadovų Taryba priėmė **Hagos programą**, kurioje nustatyti 2005–2010 m. įgyvendintini laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės tikslai. Atsižvelgiant į tai, Hagos programoje Europos Komisija raginama užbaigti vertinti pirmojo etapo dokumentus ir pateikti Europos Parlamentui ir Tarybai antrojo etapo dokumentus ir priemones.“

PSD (naujos redakcijos) 5 konstatuojamoji dalis

„2009 m. gruodžio 10–11 d. posėdyje Europos Vadovų Taryba priėmė **Stokholmo programą**, kurioje dar kartą patvirtino įsipareigojimą pasiekti tikslą – ne vėliau kaip 2012 m. sukurti bendrą apsaugos ir solidarumo erdvę, grindžiamą bendra prieglobsčio suteikimo procedūra, ir nustatyti vienodą asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, statusą, grindžiamą aukštais apsaugos standartais ir teisingomis bei veiksmingomis procedūromis. Be to, Stokholmo programoje numatyta, kad labai svarbu, kad asmenims, neatsižvelgiant į valstybę narę, kurioje jie pasiprašė tarptautinės apsaugos, būtų taikomos lygiavertės priėmimo sąlygos.“

1.2. PSD (naujos redakcijos) struktūra

PSD (naują redakciją) sudaro septyni skyriai, kuriuos galima apibūdinti taip:

1 lentelė. PSD (naujos redakcijos) struktūra

I skyrius	Tikslas, terminų apibrėžtys ir taikymo sritis	1–4 straipsniai
II skyrius	Bendrosios priėmimo sąlygų nuostatos	5–19 straipsniai
III skyrius	Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas	20 straipsnis
IV skyrius	Nuostatos dėl pažeidžiamų asmenų	21–25 straipsniai
V skyrius	Sprendimų apskundimas	26 straipsnis
VI skyrius	Priėmimo sistemos veiksmingumo tobulinimo priemonės	27–29 straipsniai
VII skyrius	Baigiamosios nuostatos	30–34 straipsniai

⁽⁹⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 96).

I skyrius apima PSD (naujos redakcijos) tikslą ir taikymo sritį, kurie atitinkamai apibrėžti 1 ir 3 straipsniuose. 2 straipsnyje pateiktos pagrindinių direktyvos sąvokų, pvz., tai, kas sudaro „priėmimo sąlygas“, apibrėžtys. 4 straipsnyje numatyta, kad valstybės narės gali numatyti arba toliau taikyti palankesnes nuostatas, susijusias su priėmimo sąlygomis, tarptautinės apsaugos prašytojams ir jų artimiems giminaičiams, taikydamos konkrečius ribojimus.

II skyriuje išdėstytos bendrosios priėmimo sąlygų nuostatos, tokios kaip pareiga informuoti prašytojus apie bet kokias nustatytas išmokas, jų teises ir pareigas bei galimybę gauti pagalbą (5 straipsnis), ir pareiga jiems įteikti dokumentus (6 straipsnis). 7 straipsnis susijęs su prašytojų gyvenamąja vieta ir judėjimo laisve, o 8–11 straipsniuose dėstomos prašytojų sulaikymo nuostatos. 12 straipsnyje kalbama apie pareigą išlaikyti šeimos vienovę. 13–19 straipsniai yra susiję su konkrečiomis pareigomis valstybių narių vardu arba prašytojų vardu ir ypač medicinos apžiūros galimybe (13 straipsnis), nepilnamečių mokymu ir švietimu (14 straipsnis), galimybe įsidarbinti (15 straipsnis) ir profesinio mokymo galimybe (16 straipsnis). 17 straipsnyje dėstomos bendrosios materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros taisyklės, 18 straipsnyje numatyti materialinių priėmimo sąlygų sudarymo būdai, o 19 straipsniu užtikrinama galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis.

III skyrius apima 20 straipsnio nuostatas, susijusias su materialinių priėmimo sąlygų apribojimu arba panaikinimu.

IV skyrius yra susijęs su pažeidžiamais asmenimis. Konkrečiai, 21 straipsnyje numatyti bendrieji su pažeidžiamumu susiję principai, o 22 straipsnyje aprašomas pažeidžiamų asmenų specialiųjų priėmimo poreikių vertinimas. 23 straipsnis yra susijęs su nepilnamečiais, 24 straipsnis – su nelydimais nepilnamečiais, o 25 straipsnis – su kankinimų ir smurto aukomis.

V skyriuje nurodomos sprendimų apskundimo procedūros (26 straipsnis).

IV skyriuje numatytos kompetentingos institucijos (27 straipsnis), vadovavimo, stebėsenos ir kontrolės sistema (28 straipsnis) bei personalas ir ištekliai (29 straipsnis).

VII skyriuje išdėstytos nuostatos, susijusios su ataskaitomis (30 straipsnis), perkėlimu į nacionalinę teisę (31 straipsnis), panaikinimu (32 straipsnis), įsigaliojimu (33 straipsnis) ir adresais (34 straipsnis).

1.3. PSD (naujos redakcijos) tikslas

Pagrindinis pirminės PSD ir PSD (naujos redakcijos) skirtumas yra tas, kad nauja redakcija sustiprinamas priėmimo sąlygų Europos Sąjungoje derinimas. Šis tikslas pasireiškia teisės aktų leidėjo sprendime vengti žodžių junginio „minimalios normos“. Tai akivaizdžiai matyti iš PSD (naujos redakcijos) 1 straipsnio formuluotės.

Šių bendrų normų, kaip matyti iš 11 konstatuojamosios dalies, turi pakakti, kad prašytojams būtų garantuotas: a) **jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis**, bei b) visose valstybėse narėse **panašios gyvenimo sąlygos**.

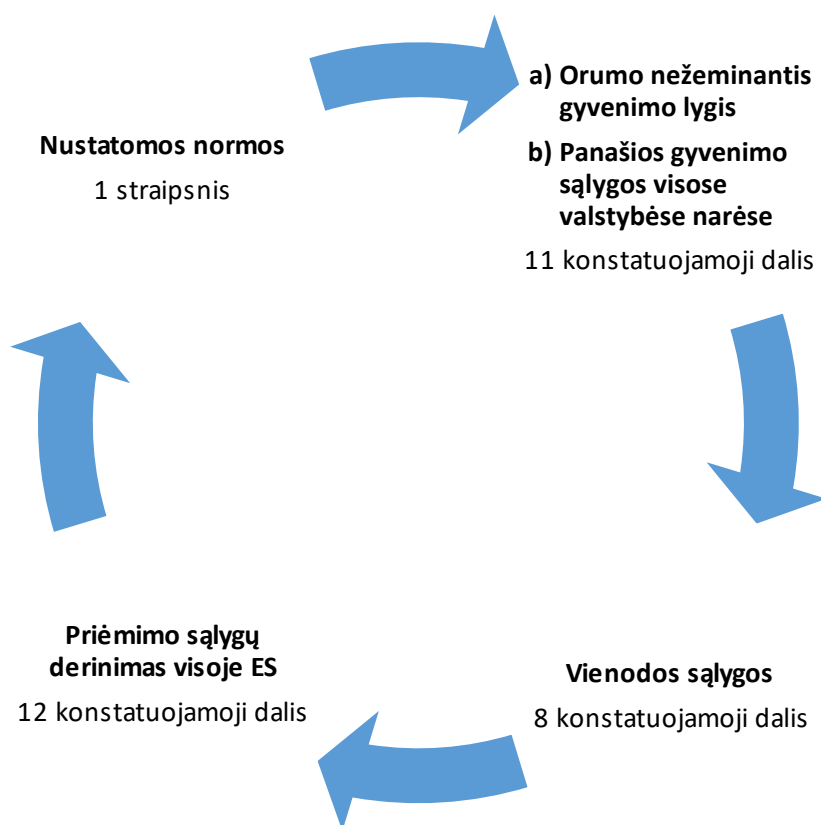
Nustatant bendras normas, kuriomis siekiama suteikti tinkamas ir panašias priėmimo sąlygas visoje ES, PSD (nauja redakcija) stengiamasi užtikrinti, kad su prašytojais būtų elgiamasi

vienodai, kaip nustatyta 8 konstatuojamojoje dalyje. Vis tik valstybėms narėms išlieka galimybė taikyti palankesnes nuostatas (PSD (naujos redakcijos) 4 straipsnis).

Užtikrinant vienodą elgesį su prašytojais, PSD (nauja redakcija) padedama pasiekti didesnį prieglobsčio teisės visoje ES **derinimo lygį** ⁽¹⁰⁾.

Kaip matyti iš 12 konstatuojamosios dalies, prašytojų priėmimo sąlygų suderinimas turėtų padėti apriboti prašytojų **antrinę migraciją**, kuriai įtaką gali daryti jų priėmimo sąlygų įvairovė. Šiuo atveju sąvoka „**antrinė migracija**“, be kita ko, apima tokį reiškinį, kai trečiųjų šalių piliečiai dėl įvairių priežasčių iš vienos valstybės narės, į kurią jie iš pradžių atvyko ir kurioje prašė arba galėjo prašyti tarptautinės apsaugos, vyksta į kitas valstybes nares, kuriose gali prašyti tokios apsaugos. Todėl vienas iš direktyvos tikslų – padėti pasiekti aukštesnį derinimo lygį ir pagerinti priėmimo normas, kad būtų apribota antrinė migracija, kurią iš esmės lemia skirtingose valstybėse narėse skirtingai taikomos ES teisėje nustatytos taisyklės.

1 diagrama. PSD (naujos redakcijos) tikslas

⁽¹⁰⁾ 2016 m. birželio 7 d. ESTT sprendimas *Mehrdad Ghezalbash / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-63/15, EU:C:2016:409, 60 punktas.

PSD (naujos redakcijos) 1 straipsnis

„Šios direktyvos tikslas yra nustatyti tarptautinės apsaugos prašytojų (toliau – prašytojai) priėmimo normas valstybėse narėse.“

PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamoji dalis

„Turėtų būti nustatytos prašytojų priėmimo normos, kurių pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis bei visose valstybėse narėse panašios gyvenimo sąlygos.“

PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamoji dalis

„Siekiant užtikrinti, kad visoje Sąjungoje su prašytojais būtų elgiamasi vienodai, ši direktyva turėtų būti taikoma visų rūšių tarptautinės apsaugos prašymų procedūroms bei visais jų etapais, visose teritorijose ir vietose, kuriose priimami prašytojai, ir tol, kol prašytojams leidžiama likti valstybių narių teritorijoje kaip prašytojams.“

PSD (naujos redakcijos) 12 konstatuojamoji dalis

„Prašytojų priėmimo sąlygų suderinimas turėtų padėti apriboti antrinę prašytojų migraciją, kuriai daro įtaką jų priėmimo sąlygų įvairovė.“

1.4. Valstybės narės, kurioms privaloma taikyti PSD ir jos naują redakciją

PSD (nauja redakcija) yra privaloma **visoms ES valstybėms narėms** ⁽¹¹⁾, išskyrus Daniją ir Jungtinę Karalystę.

Danija nedalyvauja priemonių priėmimo procese pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 78 straipsnį, todėl PSD (nauja redakcija) kaip ES teisės aktas jai nėra privaloma ⁽¹²⁾.

2003 m. **Jungtinė Karalystė** prisijungė prie pirminės PSD, bet nedalyvavo priimant PSD (naują redakciją). Todėl Jungtinei Karalystei yra privalomos pirminės PSD nuostatos. Tai išdėsdčius reikėtų nepamiršti, kad 2017 m. kovo 29 d. Jungtinė Karalystė pagal Europos Sąjungos sutarties 50 straipsnio 2 dalį pranešė Europos Tarybai apie savo ketinimą išstoti iš

⁽¹¹⁾ Airija iš pradžių buvo nusprendusi neprisijungti prie direktyvos, bet oficialiai prisijungė 2018 m. liepos mėn.: Airija, *Statutory Instrument*, S.I. 230, 2018 m. Europos Bendrijų (priėmimo sąlygų) reglamentai.

⁽¹²⁾ Protokolas Nr. 22 dėl Danijos pozicijos, pridėtas prie SESV (OL C 202, 2016 6 7, p. 298).

Europos Sąjungos⁽¹³⁾. Derybų dėl Jungtinės Karalystės santykių su ES ateityje rezultato vis dar laukiama, todėl vis dar neaišku, kaip bus suformuluoti jos santykiai su BEPS (ir ypač priėmimo sąlygų srityje)⁽¹⁴⁾.

Tačiau reikėtų pažymėti, kad Airijos aukštasis teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (ESTT), prašydamas priimti prejudicinį sprendimą dėl, be kita ko, Dublino perdavimų pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnį atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės išstojimą iš Europos Sąjungos (dar žinomą kaip „Brexit“). Iš esmės Aukštasis teismas klausė, ar tuo atveju, kai valstybė narė, kuri yra nustatoma kaip „atsakinga“ pagal reglamentą „Dublinas III“, pareiškia savo ketinimą išstoti iš Europos Sąjungos, pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalį nustatančioji valstybė narė turi pati išnagrinėti svarstomą apsaugos prašymą pagal 17 straipsnio 1 dalyje nustatytą diskrecinę išlygą.

ESTT byloje C-661/17, *M. A. ir kt.*⁽¹⁵⁾, nusprendė, kad valstybės narės pranešimas apie jos ketinimą išstoti iš ES pagal ES sutarties 50 straipsnį negali sustabdyti ES teisės taikymo, todėl ši teisė ir toliau lieka visapusiškai galioti toje valstybėje narėje, kol ji faktiškai išstos iš Sąjungos.

1.5. 2016 m. Europos Komisijos pasiūlymas persvarstyti PSD (naują redakciją)

Atsižvelgiant į galimus su BEPS susijusius pokyčius, kurie gali daryti poveikį šios teisinės analizės turiniui ateityje, reikėtų pažymėti, kad 2016 m. balandžio 6 d. Europos Komisija pateikė komunikatą, pavadintą „**Bendros Europos prieglobsčio sistemos reformavimas ir teisėtų kelių į Europą tiesimas**“⁽¹⁶⁾. Šio dokumento turinį nulėmė Komisijos išvados, kad nepaisant ryškios pažangos BEPS vystymo srityje vis dar yra svarbių skirtumų tarp valstybių narių. Tai vertinama ir pagal prašytojams sudaromas priėmimo sąlygas, ir pagal kitas sritis. Buvo pažymėta, kad dėl šių skirtumų atsiranda **antrinė migracija** (kartais vadinama „palankiausios prieglobsčiui valstybės paieška“) ir galiausiai valstybėse narėse netolygiai pasiskirsto atsakomybė dėl apsaugos teikimo asmenims, kuriems jos reikia.

2016 m. gegužės 4 d. Komisija priėmė pirmą pasiūlymą dėl BEPS reformos rinkinį, o 2016 m. liepos 13 d. pateikė antrą rinkinį.

Rinkinys, be kita ko, apima siūlomus tikslinius PSD (naujos redakcijos) keitimus dėl 2015 m. ir 2016 m. kilusios migracijos krizės, kad būtų toliau derinamos priėmimo sąlygos visoje ES ir būtų mažinamos antrinės migracijos paskatos. Pasiūlymu siekiama padidinti prašytojų savarankiškumą ir galimos integracijos perspektyvas, sutrumpinant galimybės įsidarbinti terminą. Juo taip pat siekiama spręsti kai kurių valstybių narių nuolatinės problemas, susijusias su priėmimo normų laikymusi ir tarptautinės apsaugos prašytojų orumo nežeminančio gyvenimo lygio užtikrinimu.

⁽¹³⁾ Europos Komisija, „Jungtinės Karalystės pranešimas pagal ES sutarties 50 straipsnį“, 2017 m. kovo 29 d.

⁽¹⁴⁾ Europos Komisija, „Specialios paskirties grupė santykiams su Jungtine Karalyste“.

⁽¹⁵⁾ 2019 m. sausio 23 d. ESTT sprendimas *M. A. ir kt.*, C-661/17, EU:C:2019:53, 54 punktą ir pirmas sprendimo sakiny.

⁽¹⁶⁾ Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai – Bendros Europos prieglobsčio sistemos reformavimas ir teisėtų kelių į Europą tiesimas, COM(2016) 197, 2016 m. balandžio 6 d.

Todėl nauju pasiūlymu **siekama**:

- a) užtikrinti **nuoseklesnes priėmimo sąlygas** visoje Europos Sąjungoje;
- b) **sumažinti paskatas dėl antrinės migracijos**, kurią lemia skirtingos priėmimo sąlygų normos valstybėse narėse, ir
- c) **padidinti prašytojų savarankiškumą ir galimos integracijos perspektyvas**, sutrumpinant galimybės įsidarbinti terminą ⁽¹⁷⁾.

1.6. PSD (naujos redakcijos) ir kitų teisės šaltinių sąsajos

1.6.1. Europos informacijos šaltiniai

2009 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – ES chartija) yra laikoma pirmine ES teise ir ji turi tokią pačią „teisinę reikšmę kaip ir sutartys“ ⁽¹⁸⁾, nors jos taikymo sritis tarptautinės apsaugos srityje yra ribota. ES chartija yra sustiprinama būtinybė aiškinti ES antrinės teisės aktus atsižvelgiant į pagrindines teises.

PSD (naujoje redakcijoje) gerbiamos pagrindinės teisės ir laikomasi principų, kurie yra pripažinti visų pirma ES chartijoje (35 konstatuojamoji dalis), taip pat pabrėžiama valstybių narių pareiga visapusiškai laikytis ES chartijos (9 konstatuojamoji dalis).

Galima sąsaja tarp ES chartijos teisių ir PSD (naujos redakcijos) nuostatų gali atsirasti šių aspektų atžvilgiu:

- a) **Sulaikymas** (PSD (naujos redakcijos) 8–11 straipsniai) ir **teisė į laisvę** (ES chartijos 6 straipsnis).
- b) Pareiga prašytojams įteikti **dokumentus** (PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnis), **sulaikymas** (PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnis) arba **specialiųjų priėmimo poreikių vertinimas** (PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnis) ir **teisė būti išklaustyam prieš taikant bet kokią nepalankią individualią priemonę** kaip pagrindinis ES teisės principas.

Kalbant apie **teisę būti išklaustyam prieš taikant bet kokią nepalankią individualią priemonę**, ESTT 2014 m. lapkričio 5 d. sprendime byloje C-166/13 ⁽¹⁹⁾ (toliau – **Mukarubega**) pažymėjo, kad:

„44. <...> iš Chartijos 41 straipsnio formuluotės aiškiai matyti, kad jis skirtas ne valstybėms narėms, o tik Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams <...>

45. Tačiau tokia teisė yra sudėtinė pagarbos teisei į gynybą, bendrojo Sąjungos teisės principo, dalis.

⁽¹⁷⁾ Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2016) 465, 2016 m. liepos 13 d., p. 3.

⁽¹⁸⁾ Lisabonos sutarties, iš dalies keičiančios Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį, 6 straipsnio 1 dalis (OL C 306, 2007 12 17, p. 1).

⁽¹⁹⁾ 2014 m. lapkričio 5 d. ESTT sprendimas *Sophie Mukarubega / Préfet de Police et Préfet de la Seine-Saint-Denis*, C-166/13, EU:C:2014:2336, 44–46 punktai.

46. Teisė būti išklausytam užtikrina kiekvienam asmeniui galimybę deramai ir realiai pareikšti savo nuomonę per administracinę procedūrą ir iki sprendimo, galinčio neigiamai paveikti jo interesus, priėmimo.“

- c) **Sulaikymas** (PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnis), **sprendimų apskundimas** (PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnis), **priėmimo sąlygų panaikinimas** (PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis) ir **teisė į veiksmingą teisinę gynybą** (ES chartijos 47 straipsnis) ⁽²⁰⁾ su jos įvairiais aspektais. Jie apima teisę į veiksmingą teisinę gynybą teisme ⁽²¹⁾ (1 sakiny) ir teisę į viešą ir teisingą nagrinėjimą (2 sakiny), įskaitant teisę būti išklausytam ⁽²²⁾, taip pat svarbu užtikrinti galimybę gauti teisinę pagalbą (3 sakiny).
- d) **Materialinių priėmimo sąlygų lygis** (PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnis) ir sąlygų **panaikinimas** (PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis) taip pat gali patekti į **teisės į orumą** (ES chartijos 1 straipsnis) ir **nežmoniško ar žeminančio elgesio uždraudimo** (ES chartijos 4 straipsnis) ⁽²³⁾ taikymo sritį.
- e) **Nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai** (PSD (naujos redakcijos) 23 ir 24 straipsniai) ir **vaiko teisės** (ES chartijos 24 straipsnis).
- f) **Galimybė įsidarbinti ir profesinis mokymas** dėl elgesio su prašytojais, palyginti su piliečiais, ir **nediskriminavimo principas** (ES chartijos 21 straipsnis).

Reikėtų atsižvelgti į tai, kad ESTT sujungtose bylose **N. S., M. E. ir kt. / Jungtinė Karalystė ir Airija** pabrėžė, jog nacionalinis teismas, kuris yra įpareigotas taikyti ES teisės nuostatas (šiuo atveju ES chartiją), privalo užtikrinti visišką šių nuostatų veikimą ⁽²⁴⁾. Savo sprendimo 77 punkte ESTT nurodė:

„Taip pat pažymėtina, kad iš nusistovėjusios teismo praktikos matyti, jog valstybės narės ne tik privalo savo nacionalinę teisę aiškinti taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisę, bet taip pat nesivadovauti tokiu antrinės teisės teksto aiškinimu, kuris pažeistų Sąjungos teisės sistemos saugomas pagrindines teises arba kitus bendruosius Sąjungos teisės principus (šiuo klausimu žr. 2003 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Lindqvist*, C-101/01, Rink. p. I-12971, 87 punktą ir 2007 m. birželio 26 d. Sprendimo *Ordre des barreaux francophones et germanophone ir kt.*, C-305/05, Rink. p. I-5305, 28 punktą)“ ⁽²⁵⁾.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad ES sutarties 6 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (EŽTK) ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus ⁽²⁶⁾. Tačiau dėl to EŽTK nuostatos nėra integruojamos į ES teisę. 6 straipsnio 3 dalyje kodifikuota ESTT praktika, kad tokias žmogaus teisių apsaugos normas

⁽²⁰⁾ ECRE, *An examination of the Reception Conditions Directive and its recast in light of Article 41 and 47 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 2013 m., p. 16.

⁽²¹⁾ 2012 m. lapkričio 6 d. ESTT sprendimas *Europese Gemeenschap / Otis NV ir kt.*, C-199/11, EU:C:2012:684, 49 punktas; 2015 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *Földgáz Trade Zrt / Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal*, C-510/13, EU:C:2015:189.

⁽²²⁾ 2014 m. gruodžio 11 d. ESTT sprendimas *Khaled Boudjlida / Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:203, 45 punktas.

⁽²³⁾ Dėl išsamesnės informacijos žr. ECRE, *Reception and detention conditions of applicants for international protection in light of the Charter of Fundamental Rights of the EU*, 2015 m.

⁽²⁴⁾ 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *NS, ME ir kt. / Jungtinė Karalystė ir Airija*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 119–121 punktai.

⁽²⁵⁾ 2011 m. ESTT sprendimas *NS, op. cit. (24 išnaša)*, 77 punktas.

⁽²⁶⁾ 2013 m. vasario 26 d. ESTT sprendimas *Åklagaren / Hans Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 44 punktas.

ESTT turi vertinti kaip sektingą pavyzdį taikant ES teisės nuostatas, kurios yra svarbios aiškinant ES teisės aktus.

EŽTK ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktika yra svarbūs sektini pavyzdžiai. Vadovaujantis ES chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, šioje chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta EŽTK, kaip aiškinama EŽTT praktikoje. ES chartijos 52 straipsnio 2 dalimi siekiama užtikrinti nuoseklumą tarp ES chartijos ir EŽTK. Tačiau ši nuostata nekludo ES teisėje numatyti didesnę apsaugą.

Galimos sąveikos tarp PSD (naujos redakcijos) ir EŽTK pavyzdžių gali būti šiose srityse:

- a) **Sulaikymas** (PSD (naujos redakcijos) 8–11 straipsniai) ir **priėmimo sąlygos** (materialinės ir nematerialinės) naujos redakcijos PSD **kankinimo uždraudimo**, kaip nustatyta EŽTK 3 straipsnyje, atžvilgiu.
- b) **Sulaikymas** (PSD (naujos redakcijos) 8–11 straipsniai) ir **gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė** (PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnis) EŽTK 5 straipsnio, **teisės į laisvę ir saugumą**, EŽTK 8 straipsnio, **teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą**, ir EŽTK 4 protokolo 2 straipsnio atžvilgiu.
- c) **Sprendimų apskundimas** (PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnis) ir EŽTK 5 ir 13 straipsniai, **teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę**.

Byloje *J. N. / Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie* ESTT nurodė, kad:

„<...> reikia priminti, kad nors, kaip tvirtinama ESS 6 straipsnio 3 dalyje, EŽTK pripažįstamos pagrindinės teisės sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus ir nors pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį Chartijoje įtvirtintoms teisėms, atitinkančioms EŽTK užtikrinamas teises, suteikiama ta pati prasmė ir apimtis kaip ir toms, kurias suteikia minėta konvencija, vis dėlto pastaroji, kol Sąjunga prie jos neprisijungė, nėra į jos teisės sistemą formaliai integruota teisės priemonė <...> Taigi, sprendžiant Direktyvos 2013/33 8 straipsnio 3 dalies pirmos pastraipos e punkto galiojimo klausimą, reikia remtis tik pagrindinėmis teisėmis, kurias užtikrina Chartija <...> Taip pat svarbu priminti, kad vadovaujantis bendruoju aiškinimo principu Sąjungos aktą reikia kiek įmanoma aiškinti taip, kad nebūtų paneigtas jo galiojimas ir jis atitiktų visą pirminę teisę, taip pat, be kita ko, Chartijos nuostatas“⁽²⁷⁾.

1.6.2. Pabėgėlių konvencija, Protokolas dėl pabėgėlių statuso ir JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro vaidmuo

SESV 78 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bendra prieglobsčio, papildomos apsaugos ir laikinos apsaugos politika turi atitikti Pabėgėlių konvenciją ir jos 1967 m. sausio 31 d. protokolą⁽²⁸⁾ bei „kitas atitinkamas sutartis“. Nors nėra aiškiai nurodytos priėmimo sąlygos, Pabėgėlių konvencija gali būti svarbi taikant naujos redakcijos PSD. Svarbūs konvencijos elementai, įskaitant *negrąžinimo* nuostatą (33 straipsnis) ir baudimo už neteisėtą atvykimą

⁽²⁷⁾ 2016 m. vasario 15 d. ESTT sprendimas *J. N. / Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*, C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, 45, 46 ir 48 punktai.

⁽²⁸⁾ Konvencija dėl pabėgėlių statuso, Jungtinės Tautos, sutarčių rinkinys, 189 tomas, 1951 m. liepos 28 d.; iš dalies pakeista Protokolu dėl pabėgėlių statuso, Jungtinės Tautos, sutarčių rinkinys, 606 tomas, 1967 m. sausio 31 d.

uždraudimą (31 straipsnis), taikomi pabėgėliams prieš oficialiai pripažįstant jų statusą. Pabėgėlių konvencijos nuostatos, kurios nėra susijusios su teisėtu buvimu ar gyvenimu šalyje, būtų taikomos prieglobsčio prašytojams bent jau tiek, kiek jos yra susijusios su žmonišku elgesiu ir pagarba pagrindinėms teisėms ⁽²⁹⁾. Šiuo atžvilgiu, regis, svarbiausios nuostatos yra išdėstytos 20 ir 22 straipsniuose, kurie yra susiję su normavimu ir švietimu ⁽³⁰⁾.

ESTT dar kartą patvirtino, kad Pabėgėlių konvencija yra tarptautinės apsaugos prašytojų teisinės apsaugos pagrindas.

PSD (naujos redakcijos) 3 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nurodoma Pabėgėlių konvencija ir jos protokolai, taip pat pabrėžiamas direktyvos tikslas užtikrinti jos visapusišką ir įtraukų taikymą.

Pabėgėlių konvencijos 35 straipsnyje taip pat nurodomas UNHCR vaidmuo ir jo pareiga stebėti, kuri iš dalies įgyvendinama leidžiant aiškinamąsias gaires dėl tarptautiniuose su pabėgėliais susijusiuose dokumentuose, ypač Pabėgėlių konvencijoje, išdėstytų nuostatų ir sąvokų aiškinimo. Tokios gairės yra įtrauktos į UNHCR *Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovą ir Tarptautinės apsaugos gaires pagal 1951 m. Konvenciją ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso* ⁽³¹⁾.

Be to, Hagos programoje, kurią 2004 m. lapkričio 4 d. priėmė Europos Vadovų Taryba, išdėstytas UNHCR vaidmuo dėl pirmo BEPS priemonių etapo vertinimo ⁽³²⁾.

Kalbant apie PSD (naują redakciją), pažymėtina, kad 2016 m. gegužės mėn. Komisija konsultavosi su UNHCR dėl jo pagrindinių minčių apie reformą, kaip išdėstyta diskusijoms skirtame dokumente. Be to, UNHCR išleido paaiškinamuosius komentarus, kad „patartų ES valstybių narių teisės ir politikos formuotojams, kaip perkelti naujos redakcijos Priėmimo sąlygų direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę“. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas toms nuostatoms, kurios buvo ne tokios aiškios, ir toms, kurias UNHCR laikė probleminėmis iš pabėgėlių ir žmogaus teisių teisės perspektyvos. Komentaruose taip pat nagrinėti su įgyvendinimu susiję klausimai, kurių atžvilgiu UNHCR numatė galimas problemas ir spragas, egzistuojančias nacionaliniu lygmeniu ⁽³³⁾.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalies b ir c punktuose aiškiai nurodytas UNHCR vaidmuo.

1.6.3. Kiti tarptautinės teisės norminiai aktai

PSD (naują redakciją) būtų galima aiškinti atsižvelgiant į tarptautinius teisės aktus, tokius kaip 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP) ir 1966 m. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP) ⁽³⁴⁾. Ją taip pat būtų galima aiškinti

⁽²⁹⁾ UNHCR, „Global Consultations on International Protection/Third Track – Reception of asylum-seekers, including standards of treatment, in the context of individual asylum systems“, 2001 m., 3 dalis.

⁽³⁰⁾ UNHCR, *Reception Standards for Asylum Seekers in the European Union*, 2000 m.

⁽³¹⁾ UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 2019 m.

⁽³²⁾ Europos Vadovų Taryba, „Hagos programa: laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje“ (OL C 53, 2005 3 3, p. 1).

⁽³³⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 4.

⁽³⁴⁾ JT Generalinė Asamblėja, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, Jungtinės Tautos, sutarčių rinkinys, 993 tomas, 1966 m. gruodžio 16 d., p. 3; 2014 m. liepos 1 d. Europos socialinių teisių komiteto sprendimas *Conference of European Churches (CEC) / Nyderlandai*, skundo Nr. 90/2013.

atsižvelgiant į 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (VTK) ⁽³⁵⁾ ir tai, kaip šiuos dokumentus aiškina atitinkami komitetai ⁽³⁶⁾.

TPPTP, TESKTP ir VTK nustatytos teisės taikomos visiems prieglobsčio prašytojams, kurie atsiduria susitariančiųjų šalių teritorijose, taip pat už jų ribų, jei tenkinamos ekstrateritorinio taikymo sąlygos. Visuose trijuose dokumentuose draudžiama diskriminuoti asmenis, kurie naudojami paktuose įtvirtintomis teisėmis, be kita ko, tautinės kilmės pagrindu.

2 lentelėje išdėstytos minėtų tarptautinių teisės aktų nuostatos, kurios gali būti svarbios aiškinant priėmimo sąlygas, kaip nustatyta naujos redakcijos PSD.

2 lentelė. Teisinės nuostatos, svarbios aiškinant naujos redakcijos PSD

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966 m.	<p>7 straipsnis. Kankinimo arba žiauraus, nežmoniško ir žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas</p> <p>9 straipsnis. Asmens teisė į laisvę ir saugumą</p> <p>12 straipsnis. Judėjimo laisvė</p> <p>13 straipsnis. Išsiuntimas iš valstybės teritorijos</p> <p>17 straipsnis. Teisė į privatumą, šeimyninį gyvenimą ir būsto neliečiamybę</p> <p>23 straipsnis. Šeimos teisės</p> <p>24 straipsnis. Vaikų teisės</p> <p>26 straipsnis. Lygybė prieš įstatymą</p>
Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, 1966 m.	<p>11 straipsnis. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį</p> <p>12 straipsnis. Teisė gauti tinkamą sveikatos priežiūrą</p> <p>13 straipsnis. Teisė į mokslą</p> <p>15 straipsnis. Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime</p>
Vaiko teisių konvencija, 1989 m.	<p>2 straipsnis. Nediskriminacija</p> <p>3 straipsnis. Vaiko interesai</p> <p>9 straipsnis. Šeimos vienovė</p> <p>12 straipsnis. Vaiko pažiūros</p> <p>13 straipsnis. Teisė gauti informaciją</p> <p>16 straipsnis. Teisė į privatumą</p> <p>22 straipsnis. Prieglobsčio prašančių vaikų ir vaikų pabėgėlių teisės</p> <p>23 straipsnis. Neįgalių vaikų teisės</p> <p>24 straipsnis. Teisė gauti sveikatos priežiūrą</p> <p>26 straipsnis. Teisė gauti socialinę pagalbą</p> <p>28 ir 29 straipsniai. Teisė į mokslą</p> <p>31 straipsnis. Teisė į laisvalaikį ir poilsį</p> <p>32 straipsnis. Apsauga nuo ekonominio išnaudojimo</p> <p>37 straipsnis. Kankinimo arba kito žiauraus, nežmoniško ir žeminančio elgesio uždraudimas; apsauga sulaikymo metu; laisvės atėmimas</p>

⁽³⁵⁾ JT Generalinė Asamblėja, Vaiko teisių konvencija, sutarčių rinkinys, 1 577 tomas, 1989 m. lapkričio 20 d.

⁽³⁶⁾ JT Generalinė Asamblėja, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, sutarčių rinkinys, 999 tomas, 1966 m. gruodžio 16 d., p. 171; JT sutartimis įsteigti organai, tokie kaip Vaiko teisių komitetas ir Žmogaus teisių komitetas.

2. Taikymo sritis

PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnyje aptariama tiek direktyvos materialinė, tiek teritorinė taikymo sritys.

2.1. Materialinė taikymo sritis

2 straipsnio b punkte sąvoka „prašytojas“ apibrėžiama kaip trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, „**pateikęs tarptautinės apsaugos prašymą**, dėl kurio dar nėra priimtas galutinis sprendimas“.

3 straipsnyje numatyta, kad PSD (nauja redakcija) taikoma visiems trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, kurie pateikė tarptautinės apsaugos prašymą, visais procedūros etapais ir visų rūšių procedūrose dėl tokių prašymų, kaip numatyta PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamojoje dalyje. Tai taikoma, kol jiems leidžiama likti teritorijoje kaip prašytojams, taip pat šeimos nariams, jei pagal nacionalinę teisę jie įtraukiami į tokį tarptautinės apsaugos prašymą.

Kartu aiškinant 2 straipsnio b punktą ir 3 straipsnį, matyti, kad valstybių narių įsipareigojimai pagal PSD (naują redakciją) įsigalioja **iškart** asmeniui „pateikus“ prašymą. 2019 m. lapkričio 12 d. sprendime byloje C-233/18 (toliau – **Haqbin**) ESTT šį teiginį patvirtino, pabrėždamas, kad „pagal Direktyvos 2013/33 17 straipsnio 1 ir 2 dalis valstybės narės turi užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis po to, kai pateikia prieglobsčio prašymą“⁽³⁷⁾. Todėl aišku, kad priėmimo požiūriu itin svarbu nustatyti, kada pateiktas prašymas.

Prašymo pateikimo momentas yra paaiškintas Prieglobsčio procedūrų direktyvos (naujos redakcijos) (toliau – PPD (nauja redakcija)⁽³⁸⁾ 2 straipsnio b punkte, kuriame numatyta, kad:

„<...> „tarptautinės apsaugos prašymas“ arba „prašymas“ – trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateiktas prašymas dėl valstybės narės apsaugos, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso ir kuris aiškiai neprašo kitokios rūšies apsaugos, kuriai netaikoma Direktyva 2011/95/ES ir kurios galima prašyti atskirai“.

Panašiai Priskyrimo direktyvos (toliau – PD (nauja redakcija)⁽³⁹⁾ 2 straipsnio h punkte apibrėžta, kad:

„<...> „tarptautinės apsaugos prašymas“ – trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateiktas prašymas dėl valstybės narės apsaugos, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso ir kuris aiškiai neprašo kitokios rūšies apsaugos, kuriai netaikoma ši direktyva ir kurios galima prašyti atskirai“.

⁽³⁷⁾ 2019 m. lapkričio 12 d. ESTT sprendimas *Zubair Haqbin / Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956, 33 punktas.

⁽³⁸⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 60).

⁽³⁹⁾ 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija) (OL L 337, 2011 12 20, p. 9).

Be to, PPD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, pareiškę norą prašyti tarptautinės apsaugos, yra tarptautinės apsaugos prašytojai, todėl jie turėtų vykdyti pareigas ir naudotis teisėmis tiek pagal PPD (naują redakciją), tiek pagal PSD (naują redakciją). Tuo tikslu valstybės narės turėtų kuo greičiau registruoti tuos asmenis kaip tarptautinės apsaugos prašytojus.

Todėl galima teigti, kad: „Tarptautinės apsaugos prašymo pateikimas – tai **pageidavimo gauti tarptautinę apsaugą išreiškimas bet kokia forma bet kuriai institucijai**. Laikoma, kad bet kuris asmuo, išreiškęs ketinimą prašyti tarptautinės apsaugos, yra prašytojas, turintis visas su tokiu statusu siejamas teises ir pareigas.“⁽⁴⁰⁾

Kitas šiuo atžvilgiu svarbus klausimas yra valstybių narių pareiga **veiksmingai sudaryti sąlygas trečiųjų šalių piliečiams ar asmenims be pilietybės pateikti prašymą** dėl tarptautinės apsaugos, kaip 2012 m. vasario 23 d. sprendime byloje *Hirsi Jamaa ir kt. / Italija*⁽⁴¹⁾ akcentavo EŽTT. Šioje byloje yra svarbūs faktai: 200 asmenų grupė išvyko iš Libijos trimis laivais, norėdami pasiekti Italijos krantą. Laivus perėmė Italijos laivai ir keleiviai buvo perkelti į Italijos karo laivus. Ieškovai tvirtina, kad „gelbėjimo“ kelionės, kuri truko daugiau kaip 10 valandų, metu Italijos valdžios institucijos neinformavo jų apie tikrąją kelionės paskirtį: jie buvo įsitikinę, kad jie gabenami į Italiją, ir teigia, kad Italijos valdžios institucijos juos „apgavo“. Be to, Italijos valdžios institucijos nesiėmė jokių veiksmų, kad nustatytų jų tapatybę, taip pat nerinko jokios informacijos apie jų asmenines aplinkybes kelionės metu. Todėl nebuvo galimybės oficialiai pateikti prieglobsčio prašymo. Po 10 valandų kelionės jūra jie buvo grąžinti į Libiją.

EŽTT nusprendė, kad:

„<...> kai ieškovai buvo perduoti Libijai, Italijos valdžios institucijos žinojo arba turėjo žinoti, kad nėra pakankamai garantijų, kurios apsaugotų atitinkamas šalis nuo rizikos būti savavališkai grąžintiems į jų kilmės šalį, visų pirma atsižvelgiant į bet kokių prieglobsčio procedūrų stoką ir galimybės priversti Libijos valdžios institucijas pripažinti UNHCR suteiktą pabėgėlio statusą nebuvimą <...> Be to, Teismas dar kartą patvirtina, kad Italijai netaikoma išimtis dėl Konvencijos [EŽTK] 3 straipsnyje nustatytų pareigų vykdymo vien dėl to, kad ieškovai nepaprašė prieglobsčio ar neapibūdino rizikos, su kuria susidūrė dėl to, kad Libijoje nėra prieglobsčio sistemos. Jis kartoja, kad Italijos valdžios institucijos turėjo patikrinti, kaip Libijos valdžios institucijos vykdo savo tarptautines pareigas dėl pabėgėlių apsaugos <...> Vadinas, ieškovų perdavimu Libijai taip pat buvo pažeistas Konvencijos [EŽTK] 3 straipsnis, nes ieškovams kilo savavališko sugrąžinimo pavojus.“

Galimybės prašytojams pateikti prieglobsčio prašymą suteikimas taip pat yra susijęs su galimybe gauti tinkamą informaciją ir vertimo žodžiu paslaugas⁽⁴²⁾.

Taip pat būtina pabrėžti, kad **bylos pagal reglamentą „Dublinas III“** patenka į PSD (naujos redakcijos) taikymo sritį. 2012 m. rugsėjo 27 d. sprendime byloje C-179/11 (toliau – *Cimade ir GISTI*) ESTT pažymėjo, kad nėra nuostatos, pagal kurią tarptautinės apsaugos prašytojo apibrėžtis netaikoma asmeniui, kurio prašymo kita valstybė narė nesvarsto pagal reglamentą

⁽⁴⁰⁾ EASO ir Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra, *Praktinis vadovas. Teisė pasinaudoti prieglobsčio procedūra*, 2016 m., p. 4.

⁽⁴¹⁾ 2012 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa ir kt. / Italija*, Nr. 27765/09, 9–11, 85–87 ir 156–158 punktai.

⁽⁴²⁾ 2014 m. spalio 21 d. EŽTT sprendimas *Sharifi ir kt. / Italija ir Graikija*, Nr. 16643/09, 177 punktas; 2018 m. gruodžio 11 d. EŽTT sprendimas *M. A. ir kt. / Lietuva*, Nr. 59793/17, 108 punktas.

„Dublinas II“⁽⁴³⁾. Be to, byloje **Cimade ir GISTI** ESTT nustatė, kad nėra nuostatos, pagal kurią prašytojams, kuriems taikoma Dublino procedūra, nesudaromos minimalios prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos, numatytos pirminėje PSD.

Reikėtų pažymėti, kad vėlesni prašymai taip pat patenka į PSD (naujos redakcijos) materialinę taikymo sritį, nes direktyvoje nėra nurodyta skirtumų tarp pirminių tarptautinės apsaugos prašymų ir bet kurių paskesnių prašymų. Tai apibrėžta PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punkte. Todėl asmuo, pateikęs prašymą ar išreiškęs norą vėl prašyti tarptautinės apsaugos, gali vėl patekti į PSD (naujos redakcijos) taikymo sritį. Nyderlandų Valstybės Taryba⁽⁴⁴⁾ pabrėžė, kad paskesnį prašymą teikiantys prašytojai atitinka materialinių priėmimo sąlygų teikimo reikalavimus nuo to momento, kai jie išreiškia norą pateikti paskesnį prašymą. Dėl šios priežasties ji panaikino COA (*Centraal Orgaan opvang asielzoekers* – Nyderlandų prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų agentūra) priimtą sprendimą, kad agentūra turi sudaryti materialines priėmimo sąlygas tik tada, kai yra pateiktas oficialus prašymas.

PSD (nauja redakcija) taikoma ir **šeimoms nariams**. 2 straipsnio c punkte apibrėžti asmenys, kurie pagal direktyvą laikomi tarptautinės apsaugos prašytojo šeimos nariais. Jame numatyta, kad šeimos nariais laikomi šie asmenys:

- „— prašytojo sutuoktinis arba su juo pastovius santykius palaikantis nesantuokinis partneris tais atvejais, kai pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką nesantuokinės poros jos teisės aktais dėl trečiųjų šalių piliečių prilyginamos santuokinėms poroms;
- pirmoje įtraukoje nurodytų porų arba prašytojo nepilnamečiai vaikai, su sąlyga, kad jie nėra sudarę santuokos, ir nepaisant to, ar jie gimę santuokoje ar nesantuokiniai, ar įvaikinti, kaip apibrėžta pagal nacionalinę teisę;
- tėvas, motina arba pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už prašytoją atsakingas kitas suaugęs asmuo, jei tas prašytojas yra nepilnametis ir nesusituokęs“.

Pirmasis ribojimas kyla iš to, kad šeima **jau turi būti egzistavusi** kilmės šalyje. PSD (naujoje redakcijoje) neatsižvelgiama į už kilmės šalies ribų sukurtus šeimos santykius, kurie galėjo užsimegzti tarptautinės apsaugos prašytojams gyvenant kitoje valstybėje, kelionės metu ar pačioje prieglobsčio valstybėje narėje. Dėl tokio pažodinio taikymo šios garantijos gali būti netaikomos ir tokiuose santykiuose gimusiems vaikams. Tačiau tai prieštarauja kai kuriems esminiams PSD (naujos redakcijos) principams, pvz., šeimos vienovės išlaikymui, kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnyje.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punktą **nesantuokinėms poroms** taikomos dvi sąlygos, kad jos būtų laikomos šeimos nariais siekiant taikyti PSD (naują redakciją):

- a) jų santykiai turi būti stabilūs; ir
- b) pagal valstybės narės teisę ar praktiką nesantuokinės poros jos teisės aktais dėl trečiųjų šalių piliečių turi būti prilyginamos santuokinėms poroms.

⁽⁴³⁾ 2012 m. rugsėjo 27 d. ESTT sprendimas *Cimade ir Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) / Ministre de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594, 40 punktas.

⁽⁴⁴⁾ 2018 m. birželio 28 d. Nyderlandų Valstybės Tarybos (*Raad van State*) sprendimas NL:RVS:2018:2157.

Be to, nėra aiškiai užsiminta apie **registruotas partnerystes** ir **tos pačios lyties asmenų santuokas**. Valstybėms narėms paliekama pačioms nuspręsti, ar pripažinti tuos asmenis „šeimos nariais“, atsižvelgiant į atskiros valstybės narės teisę ir praktiką.

Susituokę nepilnamečiai nepatenka į savo tėvų „šeimos narių“ apibrėžtį. Vis tik, jei jų nelydi sutuoktinis, jie galėtų būti vertinami kaip „nelydimi nepilnamečiai“ pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punktą. Be to, nepilnamečiai broliai ir (arba) seserys nėra pripažįstami kaip „šeimos nariai“, kaip tai suprantama pagal PSD (naują redakciją) ⁽⁴⁵⁾.

Tačiau pagal PSD (naujos redakcijos) 4 straipsnį valstybės narės gali:

„<...> numatyti arba toliau taikyti palankesnes nuostatas, susijusias su priėmimo sąlygomis, prašytojams ir kitiems prašytojo artimiems giminaičiams, esantiems toje pačioje valstybėje narėje, kai jie priklausomi nuo pastarojo arba dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių, tiek, kiek šios nuostatos atitinka šią direktyvą.“

Šiomis sąlygomis į nacionalinę teisę taip pat gali būti įtraukti: a) santykiai, kurie buvo užmegzti skrydžio metu arba po jo, ir b) asmenys, kurie pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punktą nėra savo tėvų „šeimos nariai“, pvz., susituokę vaikai, kurių sutuoktinio nėra valstybėje narėje ir kurie kitaip yra priklausomi nuo savo tėvų.

Vėlgi 2016 m. Komisijos pasiūlyme dėl PSD (naujos redakcijos) išplečiama šeimos narių apibrėžtis:

„Šeimos narių apibrėžtis praplečiama įtraukiant į ją šeimos narius, su kuriais santykiai buvo užmegzti jau išvykus iš kilmės šalies, bet prieš atvykstant į valstybės narės teritoriją (2 straipsnio 3 dalis). Tai atitinka dabartinę migracijos tikrovę, kai iki atvykimo į ES prašytojai dažnai daug laiko praleidžia ne savo kilmės šalyje, kaip antai pabėgėlių stovyklose. Tikimasi, kad šis išplėtimas sumažins neteisėto judėjimo riziką arba asmenų, įtrauktų į apibrėžtį, pasislėpimo pavojų.“ ⁽⁴⁶⁾

Taip pat reikėtų atsižvelgti į tai, kad asmuo išlieka tokiu prašytoju, todėl jis vis dar patenka į PSD (naujos redakcijos) taikymo sritį, kol priimamas **galutinis sprendimas**, kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamojoje dalyje. PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punkte galutinis sprendimas apibrėžtas taip:

„<...> sprendimas dėl to, ar pagal Direktyvą 2011/95/ES pabėgėlio arba papildomos apsaugos statusas bus suteiktas trečiosios šalies piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuriam daugiau netaikomos teisių gynimo priemonės pagal šios direktyvos V skyrių, nepriklausomai nuo to, ar dėl tokios teisių gynimo priemonės poveikio prašytojams leidžiama likti atitinkamose valstybėse narėse, laukiant rezultato“.

PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnio 1 dalyje, priešingai, teigiama, kad ši direktyva taikoma tik tuo laikotarpiu, kurį prašytojams leidžiama likti teritorijoje kaip prašytojams.

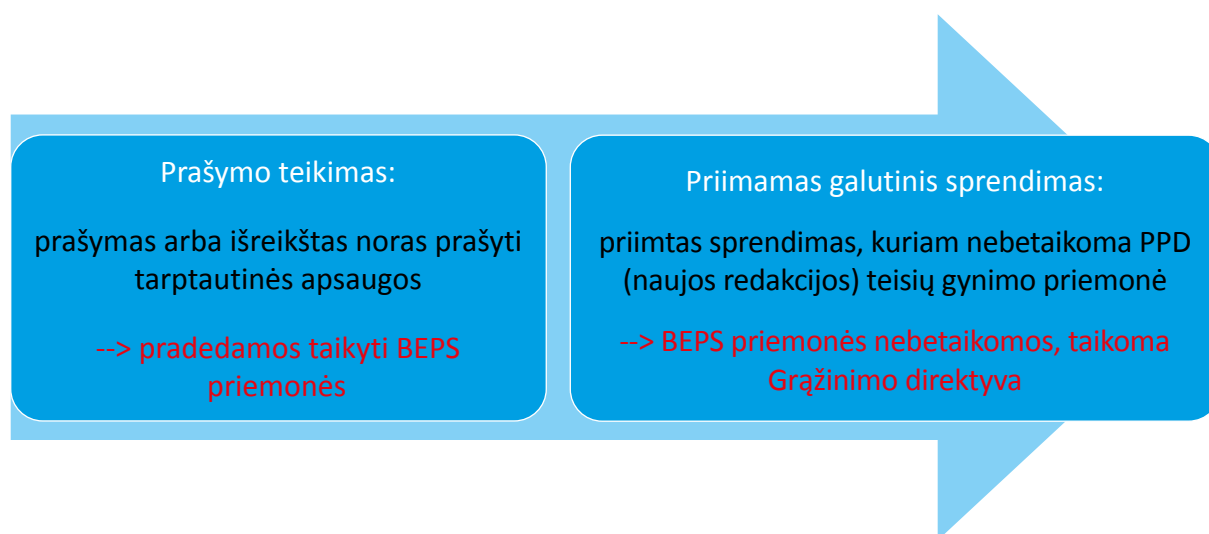
⁽⁴⁵⁾ 2011 m. birželio 1 d. Komisijos pasiūlyme iš pradžių buvo numatyta įtraukti šias asmenų grupes į tam tikrus „šeimos narių“ apibrėžties derinius. Žr. Europos Komisija, Pakeistas pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2011) 320, 2 straipsnio c punktas.

⁽⁴⁶⁾ Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2016) 465, 2016 m. liepos 13 d.

Sąveika tarp PSD (naujos redakcijos) ir Grąžinimo direktyvos ⁽⁴⁷⁾ paaiškinta ESTT sprendime byloje **Gnandi / État Belge**. Teismas konstatavo, kad valstybė narė gali priimti sprendimą grąžinti, kartu atmesdama tarptautinės apsaugos prašymą, taip (buvęs) prašytojas nedelsiant įtraukiamas į Grąžinimo direktyvos taikymo sritį. Tačiau Teismas nusprendė, kad grąžinimo procedūros ir Grąžinimo direktyvos taikymas bus sustabdytas tam laikotarpiui, kuris skirtas apeliaciniam skundai dėl sprendimo atmesti prašymą pateikti ir sprendimui dėl to apskundimo priimti. Šiuo laikotarpiu asmuo išlaiko tarptautinės apsaugos prašytojo statusą, kol bus išnagrinėtas skundas, ir „šis prašytojas tuo laikotarpiu gali naudotis iš 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/9/EB, nustatančios minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, išplaukiančiomis teisėmis“ ⁽⁴⁸⁾.

Nyderlanduose Hagos apylinkės teismas priėmė sprendimą 2018 m. sausio 24 d. byloje dėl prieglobsčio prašytojo, kurio tarptautinės apsaugos prašymas buvo atmestas ir dėl kurio buvo priimtas sprendimas grąžinti, uždraudžiant atvykti 10 metų. Jis apskundė visus tris sprendimus, bet laukiant, kol bus išnagrinėtas skundas, jam buvo pranešta apie priėmimo sąlygų panaikinimą, nes Nyderlandų teisėje nurodyta, kad apie tokį panaikinimą turi būti paskelbta pasibaigus savanoriško grįžimo laikotarpiui. Apylinkės teismas pripažino, kad tokios nacionalinės nuostatos prieštarauja ES teisei, todėl jos negalioja. Jis nusprendė, kad prašytojas, dėl kurio sprendimas dar nebuvo priimtas, kaip tai suprantama pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio b punktą, gali naudotis priėmimo sąlygomis, kol bus išnagrinėtas jo skundas tiek dėl neigiamo sprendimo dėl tarptautinės apsaugos prašymo, tiek dėl sprendimo grąžinti. Apylinkės teismas pridūrė, jog tai, kad jis nebebuvo laikomas „teisėtai gyvenančiu šalyje“ pagal Nyderlandų užsieniečių įstatymo 8 skirsnį dėl neigiamo sprendimo dėl prieglobsčio ir 10 metų draudimo atvykti laikotarpio, šiomis aplinkybėmis nėra svarbu ⁽⁴⁹⁾. Bylą pagal **Dublino reglamento procedūrą** atveju, kaip matyti iš ESTT sprendimo byloje **Cimade ir GISTI** ⁽⁵⁰⁾, valstybės narės pareigos pagal pirminę PSD nustoja galioti tik tada, kai asmuo yra **faktiškai perduodamas** į atsakingą valstybę narę, todėl jam nebetaikomas tarptautinės apsaugos prašytojo statusas perduodančiojoje valstybėje narėje.

2 diagrama. BEPS dokumentų taikymo sritis

⁽⁴⁷⁾ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, 2008 12 24, p. 98).

⁽⁴⁸⁾ 2018 m. birželio 19 d. ESTT galutinis sprendimas *Sadikou Gnandi / État Belge*, C-181/16, EU:C:2018:465.

⁽⁴⁹⁾ Hagos apylinkės teismo (*Rechtbank Den Haag*, Nyderlandai) sprendimas AWB 17/13382, ECLI:NL:RBDHA:2018:655.

⁽⁵⁰⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade ir GISTI*, op. cit. (43 išnaša).

2.2. Teritorinė taikymo sritis

PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnyje numatyta, kad „direktyva taikoma visiems trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, pasiprašiusiems tarptautinės apsaugos valstybės narės teritorijoje, įskaitant pasienį, teritorinius vandenius arba tranzito zonas“. Tačiau reikėtų pažymėti, kad byloje *Hirsi Jamaa* (žr. 2.1 skirsnį) EŽTT nusprendė, kad EŽTK, skirtingai nuo PSD, taip pat taikoma ekstrateritoriniu aspektu, kol atitinkami asmenys yra valstybių šalių jurisdikcijoje⁽⁵¹⁾.

Dėl daugiau informacijos apie šias sąvokas žr. EASO, *Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m.

2.3. Situacijos, kurioms PSD (nauja redakcija) netaikoma

Kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnio 3 dalyje, **PSD netaikoma, kai taikomos Laikinos apsaugos direktyvos**⁽⁵²⁾ **nuostatos**. Laikinos apsaugos direktyvoje numatyta, kad esant masiniam srautui turi būti imtasi išimtinių priemonių. Masinis srautas – tai didelio skaičiaus perkeltųjų asmenų atvykimas į ES teritoriją iš konkrečios šalies ar geografinės vietos, nesvarbu, ar į ES teritoriją jie atvyko spontaniškai, ar kam nors padedant (pvz., pagal evakavimo programą). Šios direktyvos tikslas – nustatyti minimalias tokios laikinos apsaugos suteikimo normas ir skatinti valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą. Šioje direktyvoje nustatytos atskiros nuostatos dėl priėmimo sąlygų. Iki šiol ji nebuvo taikoma.

Be to, pagal PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnio 2 dalį PSD netaikoma tais atvejais, kai **diplomatinio arba teritorinio prieglobsčio prašymai pateikiami valstybių narių atstovybėms**. Nors šioje srityje vartojamos sąvokos nėra vienodos, sąvoka „diplomatinis prieglobstis“ dažnai vartojama apsaugai, kurią valstybė suteikia už jos teritorijos ribų, nusakyti, ypač diplomatinėse misijose (diplomatinis prieglobstis siaurąja prasme), jos konsulatuose, jos laivuose kitos valstybės teritoriniuose vandenyse (prieglobstis jūroje), jos orlaivyje ir kariniuose ar sukarintuose objektuose užsienio teritorijoje⁽⁵³⁾.

⁽⁵¹⁾ 2012 m. EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa*, op. cit. (41 išnaša).

⁽⁵²⁾ 2001 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva 2001/55/EB dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą (OL L 212, 2001 8 7, p. 12).

⁽⁵³⁾ JT Generalinė Asamblėja, *Question of Diplomatic Asylum – Report of the Secretary-General*, 1975 m. rugsėjo 22 d.

3. Pagrindiniai principai ir apibrėžtys

3.1. Tinkamas ir orumo nežeiminantis gyvenimo lygis

Svarstant PSD (naujoje redakcijoje) nustatytas materialines priėmimo sąlygas, svarbu žinoti, kokias normas tos sąlygos turi atitikti, kad būtų laikomasi šios aiškios prievolės.

Byloje *Haqbin* ESTT pažymėjo ⁽⁵⁴⁾:

„Valstybės narės turi užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis po to, kai pateikia prieglobsčio prašymą, ir kad šiuo tikslu nustatytomis priemonėmis prašytojams būtų užtikrintas tinkamas gyvenimo lygis ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata.“

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalyje nurodytas „tinkamas gyvenimo lygis“ yra visų materialinių priėmimo sąlygų orientyras. Jis atspindi „orumo nežeiminantį gyvenimo lygį“ (PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamoji dalis) ir **pagrindinę pagarbos žmogaus orumui teisę** (ES chartijos 1 straipsnis), kuri minima PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamojoje dalyje. Ryšys tarp „tinkamo“ ir „orumo nežeiminančio“ lygio išlieka neaiškus, ypač atsižvelgiant į 20 straipsnio 5 dalį, pagal kurią panaikinus materialines sąlygas, kuriomis garantuojamas „tinkamas“ lygis, turi būti užtikrinama, kad prašytojas išlaikytų „orumo nežeiminantį“ gyvenimo lygį.

Viena vertus, pagal PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalį reikalaujama užtikrinti prašytojų **tinkamą gyvenimo lygį**, kuriuo **būtų suteikiamos jų pragyvenimo garantijos** ir **apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata**. Kita vertus, PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamojoje dalyje minima, kad normų turėtų pakakti užtikrinant, kad prašytojų **gyvenimo lygis būtų nežeiminantis orumo**.

Abu elementai yra teisės į pagarbą žmogaus orumui požymiai. Pagarba šiai esminei pagrindinei teisei ne tik yra įtvirtinta PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamojoje dalyje, bet ja iš esmės vadovaujamasi ir sprendimuose dėl materialinių priėmimo sąlygų, pvz., ESTT sprendimuose byloje *Saciri ir kt.* ir *Cimade ir GISTI* ⁽⁵⁵⁾.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) 2017 m. ataskaitoje dėl 14 valstybių narių priėmimo centrų pažymima, kad „[p]ačios ES valstybės narės sprendžia dėl to, kas yra orumo nežeiminančios gyvenimo sąlygos ir kaip jį reikėtų užtikrinti“. Todėl ataskaitoje pabrėžiami „reikšmingi skirtumai tarp nacionalinių priėmimo normų apibrėžčių, kalbant apie jų teisinį pobūdį, kokybės lygį, su šiomis normomis susijusio išsamumo lygį ir išdėstytą pagrindinių teisių užtikrinimo lygį“ ⁽⁵⁶⁾. Ataskaitoje taip pat atskleidžiamas stipriai besiskiriantis reguliavimo intensyvumas atskirose valstybėse narėse ⁽⁵⁷⁾. Šiomis aplinkybėmis

⁽⁵⁴⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 33 punktas.

⁽⁵⁵⁾ 2014 m. vasario 27 d. ESTT sprendimas *Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers / Selver Saciri ir kt.*, C-79/13, EU:C:2014:103, 35 punktas; 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade ir GISTI*, *op. cit.* (43 išnaša), 42 ir 56 punktai.

⁽⁵⁶⁾ FRA, *Current Migration Situation in the EU: Oversight of reception facilities*, 2017 m. rugsėjo mėn., p. 4.

⁽⁵⁷⁾ FRA, *Current Migration Situation in the EU: Oversight of reception facilities*, 2017 m. rugsėjo mėn., p. 2 ir 7, 3 lentelė. Šaltinių, kuriuose apibrėžiamos priėmimo normos, apžvalga.

priėmimo sąlygų „apibrėžties“, kuria būtų užtikrintas tinkamas ir orumo nežeminantis gyvenimo lygis, pateikti negalima.

Tai, kaip suprantama „tinkamo gyvenimo lygio“ sąvoka, galima suprasti iš apibrėžties, kurią 2016 m. pasiūlė Europos Komisija ir įtraukė į PSD (naujos redakcijos) būsimos reformos projektą. Pasiūlyme siūloma šią sąvoką apibrėžti taip:

„tinkamas gyvenimo lygis“ – prašytojo ir jo šeimos sveikatai ir gerovei užtikrinti pakankamas gyvenimo lygis, visų pirma kiek tai susiję su galimybe gauti reikiamo maisto, drabužių, būstą, švietimo, sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas“⁽⁵⁸⁾.

TESKTP 11 straipsnio 1 dalyje pateikiama naudingų gairių, nes jame pripažįstama kiekvieno asmens teisė į savo ir šeimos tinkamą gyvenimo lygį, įskaitant tinkamą maistą, drabužius ir būstą, ir į nuolatinį gyvenimo sąlygų gerinimą⁽⁵⁹⁾.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad šio lygio vertinimas turi būti atliktas atsižvelgiant į ES chartiją ir EŽTK. Konkrečiau, ES chartijos 52 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad tiek, kiek ES chartijoje nurodytos teisės, atitinkančios EŽTK garantuojamas teises, tų teisių esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta EŽTK, valstybėms nekliudant numatyti didesnę apsaugą pagal ES chartiją.

3 lentelė. Atitinkamos EŽTK ir ES chartijos nuostatos

Pagrindinė teisė	Nuostata
Žmogaus orumas	ES chartijos 1 straipsnis
Teisė gyventi	EŽTK 2 straipsnis
Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas	ES chartijos 4 straipsnis EŽTK 3 straipsnis
Teisė į laisvę ir saugumą	ES chartijos 6 straipsnis
Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą	ES chartijos 7 straipsnis EŽTK 8 straipsnis
Nediskriminavimas	ES chartijos 21 straipsnis EŽTK 14 straipsnis
Vaiko teisės	ES chartijos 24 straipsnis
Nuosavybės apsauga	EŽTK 1 protokolo 1 straipsnis

Užtikrinant tinkamas gyvenimo sąlygas reikalaujama, kad jos nepažeistų ES chartijos straipsnių, kurie yra nurodyti PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamojoje dalyje.

⁽⁵⁸⁾ Europos Parlamento teisėkūros procedūra priimtos rezoliucijos dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), projektas, 31 pakeitimas, COM(2016) 465 – C8-0323/2016–2016/0222(COD).

⁽⁵⁹⁾ JT Generalinė Asamblėja, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, Jungtinės Tautos, sutarčių rinkinys, 993 tomas, 1966 m. gruodžio 16 d., p. 3.

PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamoji dalis

„Šioje direktyvoje gerbiamos pagrindinės teisės ir laikomasi principų, pripažįstamų visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Šia direktyva visų pirma siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui bei skatinti Chartijos 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 ir 47 straipsnių taikymą, ir ji turi būti atitinkamai įgyvendinta.“

Vadovaudamasis pirmine PSD ⁽⁶⁰⁾, ESTT pabrėžė šių pagrindinių teisių užtikrinimą sprendime, kuris buvo priimtas byloje ***Cimade ir GISTI*** ⁽⁶¹⁾.

ESTT praktikoje nustatytas glaudus ryšys tarp ES chartijos 4 straipsnio, EŽTK 3 straipsnio ir pagarbos žmogaus orumui ⁽⁶²⁾. Vis dėlto PSD (naujoje redakcijoje) „žmogaus orumas“ minimas keletą kartų ⁽⁶³⁾. Tačiau ES chartijos 1 straipsniu valstybėms narėms taikomos platesnės prievolės, palyginti su ES chartijos 4 straipsniu, kalbant apie valstybių narių aiškia prievolę pagal PSD (naują redakciją), kurios 35 konstatuojamoji dalimi „siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui“. Tačiau iš ESTT praktikos matyti, kad, norint užtikrinti pagarbą žmogaus orumui, iš prašytojų negalima atimti galimybės naudotis direktyvoje nustatytais minimaliomis normomis, net ir laikinai ⁽⁶⁴⁾.

3.2. Pažeidžiamumo ir specialiųjų priėmimo poreikių sąvokos

Pirmosios kartos teisės aktuose pagal BEPS tikrai buvo pripažįstama, kad egzistuoja konkreti prieglobsčio prašytojų, kurie laikomi pažeidžiamais, grupė. Tačiau šiuose pirmosios kartos dokumentuose pažeidžiamumas nebuvo plačiai reglamentuojamas. Į pirminę PSD pažeidžiamumo apibrėžtis nebuvo įtraukta. Tačiau ji buvo viena iš pirmosios kartos ES prieglobsčio teisinių priemonių, kuriose pažeidžiamų prieglobsčio prašytojų padėčiai buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Joje nustatyta, kad „specialios sąlygos turi būti sudarytos“ tiems prieglobsčio prašytojams, kurie yra nustatyti kaip specialiųjų poreikių turintys pažeidžiami asmenys. Pagal pirminę PSD iš valstybių narių reikalaujama tik savo nacionalinės teisės aktuose atsižvelgti į pažeidžiamų asmenų, kurie nebuvo galutinai išvardyti, padėtį ⁽⁶⁵⁾.

Visų pirma pažeidžiamumas buvo vertinamas žvelgiant iš prašytojo fizinės ir psichinės neliečiamybės perspektyvos, nes valstybių narių prievolių taikymo sritis apsiribojo tomis direktyvos nuostatomis, kurios yra susijusios su materialinėmis priėmimo sąlygomis ir sveikatos priežiūra. Be to, į asmeninę prievolės atsižvelgti į specialią tokių prieglobsčio prašytojų padėtį taikymo sritį pirminėje PSD pateko tik tie asmenys, kurie buvo pripažinti turintys specialiųjų poreikių, „individualiai įvertinus kiekvieno asmens situaciją“ ⁽⁶⁶⁾. Be to, pirminėje PSD nėra nuoseklumo, nes visame tekste nurodomas arba prašytojų „pažeidžiamumas“, arba „specialiųjų poreikių“ turintys prieglobsčio prašytojai.

⁽⁶⁰⁾ Pirminės PSD 5 konstatuojamosios dalies turinys yra panašus į PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamosios dalies turinį, nors be bendros nuorodos į ES chartiją ir žmogaus orumą aiškiai paminėti buvo tik ES chartijos 1 ir 18 straipsniai. PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamoji dalis yra labiau išplėsta nei pirminės PSD 5 konstatuojamoji dalis.

⁽⁶¹⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade ir GISTI*, op. cit. (43 išnaša), 42 punktą.

⁽⁶²⁾ 2019 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *Abubacarr Jawo / Bundesrepublik Deutschland*, C-163/17, EU:C:2019:218, 78 punktą.

⁽⁶³⁾ Pavyzdžiui, 11 ir 35 konstatuojamosios dalys.

⁽⁶⁴⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 35 punktą; nurodant 2012 m. ESTT sprendimo *Cimade ir GISTI*, op. cit. (43 išnaša), 56 punktą.

⁽⁶⁵⁾ Kaip pažeidžiami minimi šie asmenys: nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai, neįgalieji, pagyvenę žmonės, nėščios moterys, vieniši tėvai, turintys nepilnamečių vaikų, bei asmenys, kurie buvo kankinti, išprievartauti ar patyrė kitokių formų sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą.

⁽⁶⁶⁾ 2003 m. sausio 27 m. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (OL L 31, 2003 2 6, p. 18), 17 straipsnio 2 dalis.

2010 m. ES Stokholmo programoje raginama geriau apsaugoti pažeidžiamus asmenis. Tai Europos Vadovų Taryba nustatė kaip pagrindinį ES politikos priemonių prioritetą. Konkrečiai buvo nurodyti „nelydimi nepilnamečiai“, kurie „yra ypač pažeidžiama grupė, ir jiems reikia skirti ypatingą dėmesį bei jų atžvilgiu priimti specialius sprendimus“, ypač nepilnamečių, kuriems gresia pavojus, atveju ⁽⁶⁷⁾. Todėl antrojo BEPS priemonių etapo, kuris baigėsi 2013 m. birželio mėn., metu buvo papildomai prisitaikyta prie šių uždavinių, priimant konkrečias nuostatas dėl prašytojų, kuriems taikomos specialios procesinės garantijos ir kurie turi specialiųjų ir (arba) konkrečių poreikių, bei pažeidžiamais asmenims teikiant sustiprintas procesines garantijas.

PSD (naujoje redakcijoje) pateikta nebaigtinė pažeidžiamų asmenų apibrėžtis. Kaip matyti iš 21 straipsnio formuluotės, kai vartojamas žodis „pavyzdžiui“, pateikiamas orientacinis žmonių, kurie yra pažeidžiami, grupių sąrašas. Tai:

- nepilnamečiai;
- nelydimi mažamečiai;
- žmonės su negalia;
- vyresnio amžiaus žmonės;
- nėščios moterys;
- nepilnamečius vaikus turintys vieniši tėvai;
- prekybos žmonėmis aukos;
- sunkiai sergantys asmenys;
- psichikos sutrikimų turintys asmenys;
- asmenys, kurie patyrė kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukos.

Žodžiu „pavyzdžiui“ siekiama pabrėžti, kad asmenų, kurie laikytini pažeidžiamais, sąrašas **nėra baigtinis**. Taip yra todėl, kad pažeidžiamumą gali lemti įvairūs veiksniai, tokie kaip asmeninės savybės, sveikatos būklė, socialinė padėtis ir ankstesnė patirtis. Dėl to valstybėms narėms sudaromos sąlygos įtraukti kitas kategorijas ⁽⁶⁸⁾.

Be to, PSD (naujos redakcijos) 21 straipsniu valstybės narės įpareigojamos atsižvelgti į konkrečią tarptautinės apsaugos prašytojo padėtį. Siekiant sudaryti sąlygas šiai nuostatai visapusiškai įgyvendinti, pagal PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnį valstybės narės turi įvertinti, ar **prašytojas turi specialiųjų priėmimo poreikių**. Nors PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje pateikiamas nebaigtinis pažeidžiamų asmenų grupių sąrašas, PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio k punkte specialiųjų priėmimo poreikių turintis asmuo apibrėžiamas kaip „pažeidžiamas asmuo pagal 21 straipsnį, kuriam reikia specialių garantijų, kad galėtų pasinaudoti teisėmis ir laikytis įpareigojimų, numatytų šioje direktyvoje“.

Kartu aiškinant minėtus straipsnius patvirtinama, kad **bet kuris asmuo, turintis specialiųjų priėmimo poreikių, yra a fortiori pažeidžiamas asmuo** pagal PSD (naują redakciją). Tačiau gali būti taip, kad pažeidžiamas asmuo gali neturėti specialiųjų priėmimo poreikių.

⁽⁶⁷⁾ Europos Sąjungos Taryba, „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labui“, 2009 m. gruodžio 2 d.

⁽⁶⁸⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 50.

Kaip minėta anksčiau, asmenų, kurie laikomi pažeidžiamais ir turinčiais specialiųjų priėmimo poreikių, sąrašas nėra baigtinis ⁽⁶⁹⁾. PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje yra asmenų, kuriems „reikia specialių procesinių garantijų“, sąvoka ir minėtos konkrečios grupės nėra panašios į pirminėje PSD nurodytas grupes. Siaurai pažodžiui aiškinant PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį ir PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąją dalį, gali susidaryti klaidinga prielaida, kad asmenims, kurie bėga iš savo kilmės šalies dėl priežasčių, kurios yra susijusios su seksualine orientacija ar lytine tapatybe, gali reikėti skirti ypatingą dėmesį vykdant prieglobsčio procedūrą, bet kad nėra tiesioginių pažeidžiamumo veiksnių, kuriems reikia skirti ypatingą dėmesį priėmimo sąlygų srityje. Šio aiškinimo reikėtų vengti, nes abu sąrašai nėra baigtiniai, be to, nustatant specialiuosius priėmimo ir procesinius poreikius pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją) galima naudoti tą patį vertinimo mechanizmą ⁽⁷⁰⁾.

UNHCR skatina valstybes nares pasinaudoti nebaigtiniu sąrašo pobūdžiu ir išplėsti jo taikymo sritį perkeliant direktyvą į savo nacionalinės teisės aktus, kad būtų įtrauktos kitos galimai pažeidžiamos grupės, tokios kaip LGBTI asmenys ir klausos ar regos sutrikimų turintys asmenys, arba prašytojai, kurie yra neraštingi, turi disleksiją ar proto negalią ⁽⁷¹⁾.

EŽTT pripažino kai kurių prieglobsčio prašytojų mišrų pažeidžiamumą. Teismas pripažino, kad tarp prieglobsčio prašytojų yra asmenų, kurie priklauso kelioms pažeidžiamoms grupėms. Tai buvo ypač aiškiai nurodyta byloje **Tarakhel**, kuri buvo susijusi su pasiūlymu grąžinti aštuonių asmenų, įskaitant šešis vaikus, šeimą iš Šveicarijos į Italiją. Nuroydamas savo sprendimą byloje Nr. 30696/09, **M. S. S. / Belgija ir Graikija** (toliau – *M. S. S.*), EŽTT konstatavo ⁽⁷²⁾, kad Šveicarijos valdžios institucijos prašytojams privalo užtikrinti jų amžiui pritaikytas individualias garantijas. Priimdamas sprendimą šioje byloje EŽTT konkretų dėmesį skyrė vaikų „ypatingam pažeidžiamumui“ ir konkretiems poreikiams, kaip nustatyta atsižvelgiant į jų amžių ir savarankiškumo stoką bei prieglobsčio prašytojų statusą ⁽⁷³⁾.

PSD (naujoje redakcijoje) taip pat pateikta konkrečių nuostatų dėl pažeidžiamų asmenų:

- a) dėl pažeidžiamų ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų **priėmimo ir materialinių priėmimo sąlygų** (12–19 straipsniai);
- b) dėl pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų **sulaikymo** (11 straipsnis);
- c) dėl **nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių ir kankinimo bei smurto aukų** (23, 24 ir 25 straipsniai);
- d) dėl pažeidžiamų asmenų priėmimo sąlygų **panaikinimo ar apribojimo** arba sankcijų jiems taikymo, taip pat dėl **veiksmingos teisinės gynybos**, kai priimami sprendimai atsisakyti priimti pažeidžiamus asmenis, panaikinti ar apriboti jų priėmimo sąlygas (20 straipsnis).

Pažeidžiamumo sąvoka yra itin svarbi. Ankstyvu pažeidžiamumo vertinimu ir pripažinimu, kad pažeidžiamais asmenimis reikia konkrečios priežiūros, praktiškai *de facto* užtikrinama tarptautinės apsaugos prašytojų lygybė.

⁽⁶⁹⁾ Dėl pažeidžiamų grupių apibrėžčių nacionalinėje praktikoje palyginimo žr. ECRE / (prieglobsčio informacinė duomenų bazė), *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures*, 2017 m., p. 15 ir 16.

⁽⁷⁰⁾ ECRE / AIDA, *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures*, 2017 m., p. 16.

⁽⁷¹⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 50–51.

⁽⁷²⁾ 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija*, Nr. 30696/09, ECLI:CE:ECHR:2011:0121JUD003069609.

⁽⁷³⁾ 2014 m. lapkričio 4 d. EŽTT sprendimas *Tarakhel / Šveicarija*, Nr. 29217/12, 99 punktas.

Ryšį tarp pažeidžiamumo ir tinkamo gyvenimo lygio byloje *Haqbin* nagrinėjo ESTT, jis pabrėžė, kad:

„Pažeidžiamų asmenų“, kaip jie suprantami pagal šios direktyvos 21 straipsnį, prie kurių priskiriami nelydimi nepilnamečiai, <...> atveju minėtos direktyvos 17 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje nustatyta, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad toks gyvenimo lygis būtų „garantuojamas“⁽⁷⁴⁾.

3.3. Pažeidžiamumo vertinimas

Yra įvairių **pažeidžiamumo rodiklių**. Tiek EASO⁽⁷⁵⁾, tiek UNHCR⁽⁷⁶⁾ parengė rodiklius, kurie turi būti naudojami kaip tikrinimo priemonės. Kai kurie pavyzdžiai yra **amžius, lytis, šeiminių padėtis ir psichologiniai ir socialiniai rodikliai**.

Specialios apsauginės tvarkos ar priemonės buvo priimtose dėl **moterų** (pvz., Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims)⁽⁷⁷⁾, **vaikų** (pvz., VTK⁽⁷⁸⁾) ir **negalią turinčių asmenų** (pvz., Neįgaliųjų teisių konvencija⁽⁷⁹⁾). Jų tikslas – spręsti pažeidžiamumo klausimus teikiant specialias apsaugas ir kitas priemones, kad tokios grupės galėtų visapusiškai naudotis savo žmogaus teisėmis.

3.4. Nepilnamečiai ir nelydimi nepilnamečiai

Nepilnamečio apibrėžtis yra pateikta PSD (naujos redakcijos) **2 straipsnio d punkte**.

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punktas

„<...> **jaunesnis nei 18 metų** trečiosios šalies pilietis ar asmuo be pilietybės“.

Nepilnamečio apibrėžtis yra pateikta **2 straipsnio e punkte**.

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punktas

„<...> nepilnametis, atvykęs į valstybių narių teritoriją nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo pilnamečio, kol juo nepradeda veiksmingai rūpintis toks asmuo; įskaitant nepilnametį, kuris liko nelydimas po to, kai jis atvyko į valstybių narių teritoriją“.

⁽⁷⁴⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 34 punktas.

⁽⁷⁵⁾ EASO, *Tool for identification of persons with special needs*, 2016 m.

⁽⁷⁶⁾ UNHCR ir tarptautinė koalicija dėl sulaikymo, *Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems*, 2016 m.

⁽⁷⁷⁾ JT Generalinė Asamblėja, Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, 1979 m. gruodžio 18 d.

⁽⁷⁸⁾ JT Generalinė Asamblėja, Vaiko teisių konvencija, sutarčių rinkinys, 1 577 tomas, 1989 m. lapkričio 20 d.

⁽⁷⁹⁾ JT Generalinė Asamblėja, Neįgaliųjų teisių konvencija, 2006 m. gruodžio 13 d., A/RES/61/106.

Apibrėžtis yra panaši į UNHCR pateiktą apibrėžtį ⁽⁸⁰⁾. Nepilnametis yra „nelydimas“, neatsižvelgiant į tai, ar jis nelydimas atvyko į valstybės narės teritoriją, ar joje jį paliko už jį atsakingas asmuo. Panaši apibrėžtis buvo priimta kituose atitinkamuose ES tekstuose. Būtina atkreipti dėmesį tai, kad ES teisės aktuose nenurodomas skirtumas tarp atskirtų vaikų ir nelydimų nepilnamečių.

3.5. Vaiko interesai

Vaiko interesų principas ⁽⁸¹⁾ yra pakartotas **ES chartijos 24 straipsnio 2 dalyje**.

ES chartijos 24 straipsnio 2 dalis

„Visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujama vaiko interesais.“

ESTT aiškiai mini šį principą 2013 m. birželio mėn. sprendime byloje C-648/11 (toliau – **MA ir kt.**), nuroydamas, kad Chartijos 24 straipsnio 2 dalyje nustatyta pareiga „užtikrinti, kad visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia būtų vadovaujama vaiko interesais“ ⁽⁸²⁾.

Vaiko interesai yra „bendrasis principas“, kuriuo vadovaujantis aiškinama visa VTK. Jis minimas keliuose VTK straipsniuose. Tačiau pagrindinė formuluotė išdėstyta **VTK 3 straipsnio** pirmoje pastraipoje.

VTK 3 straipsnio 1 dalis

„Imantis bet kokių vaikų liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.“

Visiškai suprasti VTK 3 straipsnį galima tik išnagrinėjus jo tikslią formuluotę. Jame nurodomos vykdomosios valdžios institucijos, įstatymų leidimo organai ir teisminės institucijos. Jis taikomas visiems šių valdžios institucijų ir atitinkamų privačių įstaigų veiksmams. Svarbiausia, jame nurodoma daugiskaitos forma – „vaikai“. JT Vaiko teisių komiteto aiškinimu, ši formuluotė reiškia, kad straipsnis taikytinas tiek atskirais atvejais, tiek vaikų grupių ar vaikų apskritai atveju, dėl to jis tampa dar svarbesnis politikos ir politikos formavimo požiūriu ⁽⁸³⁾.

Visose abiejų etapų BEPS priemonėse konkretus dėmesys skiriamas vaiko interesams, į kuriuos visada reikia atsižvelgti pirmiausia, ir valstybių narių prievolei laikytis šio principo.

⁽⁸⁰⁾ UNHCR, *Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum*, 1997 m., p. 1.

⁽⁸¹⁾ EASO gairės dėl nelydimų vaikų priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai, 2018 m.

⁽⁸²⁾ 2011 m. birželio 6 d. ESTT sprendimas *The Queen, prašant MA ir kt.* / *Secretary of State for the Home Department*, C-648/11, EU:C:2013:367, 57 punktą.

⁽⁸³⁾ JT Vaiko teisių komitetas, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 32 punktą, 2013 m. gegužės 29 d.

ESTT turėjo galimybę pabrėžti vaikams teikiamos apsaugos svarbą 2006 m. birželio 27 d. sprendime byloje C-540/03, *Europos Parlamentas / Europos Sąjungos Taryba* ⁽⁸⁴⁾. Teismas pabrėžė VTK svarbą, konstatuodamas, kad ji yra „vienas iš su žmogaus teisių apsauga susijusių tarptautinių dokumentų, į kuriuos jis atsižvelgia taikydamas bendruosius Bendrijos teisės principus“ ⁽⁸⁵⁾.

Šis pagrindinis principas yra įtrauktas į PSD (naujos redakcijos) **23 straipsnio 1 dalį**.

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 1 dalis

„Valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, **pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus. Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi.**“

Be to, PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad taikydamos PSD (naują redakciją) valstybės narės „turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų“ pagal ES chartiją, VTK ir EŽTK.

Dažniausiai vaiko interesai negali būti vienintelis dalykas, į kurį atsižvelgiama, bet jis turėtų būti vienas iš **pirmųjų aspektų**, į kuriuos turi būti atsižvelgta. Į vaiko interesus turėtų būti deramai atsižvelgta priimant visus sprendimus, susijusius su nepilnamečių priėmimu nacionalinėse prieglobsčio sistemose. Šiuo principu vadovaujamosi aiškinant PSD (naują redakciją) ir ją bendrai įgyvendinant.

Kalbant apie „**interesų**“ prasmę, nei PSD (naujoje redakcijoje), nei kituose BEPS dokumentuose nėra jokios galutinės formuluotės apie tai, kas atitinkamu atveju yra atskiro vaiko interesai. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad taikant šį principą būtina pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus, kai vykdomi su vaikais susiję veiksmai, ir kad ši sąvoka turi būti grindžiama teisėmis. Todėl veiksmo, kuris prieštarauja atitinkamai vaiko teisei, negalima laikyti atitinkančiu vaiko interesus.

Vienas iš interesų principo tikslų – užtikrinti **tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi**.

Byloje *Saciri ir kt.* ESTT nusprendė, jog „šių išmokų suma turi būti pakankama, kad nepilnamečiai vaikai galėtų gyventi kartu su tėvais, kad būtų galima apsaugoti prieglobsčio prašytojų šeimų susijungimą“ ⁽⁸⁶⁾.

Byloje *MA ir kt.* ESTT nusprendė, kad nelydimų nepilnamečių, kurie, jo nuomone, priklauso „itin pažeidžiamų asmenų kategorijai“, atveju Dublino procedūros negali trukti „ilgiau nei būtina“ ⁽⁸⁷⁾.

Į šiuos principus, susijusius su vaikais pagal Dublino procedūrą, deramai atsižvelgta Dublino reglamentą dėstant nauja redakcija. Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 4 dalyje nustatyta,

⁽⁸⁴⁾ 2006 m. birželio 27 d. ESTT sprendimas *Europos Parlamentas / Europos Sąjungos Taryba*, C-540/03, EU:C:2006:429.

⁽⁸⁵⁾ 2006 m. ESTT sprendimas *Europos Parlamentas / Europos Sąjungos Taryba*, op. cit. (84 išnaša), 37 punktas.

⁽⁸⁶⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 45–46 punktai.

⁽⁸⁷⁾ 2013 m. ESTT sprendimas *MA ir kt.*, op. cit. (82 išnaša), 55 punktas.

kad valstybės narės turėtų skubiai imtis veiksmų, susijusių su šeimos susijungimu. Šiuo metu šeimos susijungimas yra vienintelis nepilnamečių perdavimo pagrindas pagal reglamentą „Dublinas III“.

EŽTK įtvirtino teismo praktiką dėl specialiųjų prieglobsčio prašančių vaikų poreikių.

Byloje **Rahimi** ⁽⁸⁸⁾, kuri buvo susijusi su nepilnamečiu, kuris buvo laikomas suaugusiųjų sulaikymo centre Graikijoje, EŽTT aiškino ieškovo „nepaprastą“ pažeidžiamumą dėl jo amžiaus ir asmeninių aplinkybių, nes jis yra nelydimas nepilnametis, kaip veiksnys, kuris padidino jį sulaikius jam padarytą žalą. Nors jis pripažino, kad sulaikymo trukmė buvo tik 2 dienos, EŽTT nustatė, kad ieškovo asmeninės aplinkybės yra tokios, kad rimti sulaikymo sąlygų trūkumai, kalbant apie higieną, apgyvendinimą ir infrastruktūrą, prilygsta orumą žeminančiam elgesiui, kaip nustatyta EŽTK 3 straipsnyje. Vadovaudamasis ankstesne teismų praktika, EŽTT nurodė, kad netinkamo elgesio sunkumo pagal 3 straipsnį vertinimas yra iš esmės santykinis ir atsižvelgiama į įvairias aplinkybes, be kito ko, tokio elgesio aplinkybes, trukmę ir fiziologinį bei psichinį poveikį, taip pat, kai taikoma, į aukos amžių, lytį ir sveikatos būklę.

Byloje **Sh. D. ir kt. / Graikija, Austrija, Kroatija, Šiaurės Makedonija, Serbija ir Slovėnija** (toliau – *Sh. D. ir kt.*) EŽTT pabrėžė aiškią valstybės prievolę saugoti nelydimus migrantus vaikus ir jais rūpintis pagal VTK 3 ir 20 straipsnius, pagal kuriuos valstybė turi vaikui suteikti alternatyvią priežiūrą, kai jis netenka savo šeimos aplinkos. Byla buvo susijusi su 1999–2001 m. gimusiais penkiais nelydimais nepilnamečiais iš Afganistano, kurie 2016 m. kovą 1 mėnesį gyveno Idomenio stovykloje. EŽTT pripažino, kad Idomenio stovykla buvo laikina pačių migrantų įkurta stovykla, kurioje jie gyveno itin nesaugiai, ir jiems padėjo tik nevyriausybinės organizacijos (NVO). Jis pažymėjo, kad nėra jokio požymio, kad valdžios institucijos būtų pranešusios prokurorui apie jų valstybėje esančius šiuos nepilnamečius ⁽⁸⁹⁾.

Byloje **Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga**, kuri buvo susijusi su nepilnamečių sulaikymu, EŽTT nusprendė, kad prieglobsčio prašančių vaikų priėmimo sąlygos turi būti pritaikytos jų amžiui, siekiant užtikrinti, kad dėl tų sąlygų nesusiklostytų padėtis, kurioje jie pajustų įtampą ar nerimą ir ypač traumuojančias pasekmes ⁽⁹⁰⁾.

EŽTT praktika leidžia daryti išvadą, kad pažeidžiamumo vertinimas yra vienas iš elementų, įtrauktinų į proporcingumo analizę, kurią valstybės turi atlikti, vadovaudamosi savo nuožiūra pagal EŽTK.

3.6. Interesų vertinimas: nepilnamečiai ir šeimos vienovė

PSD (naujoje redakcijoje) pateikiama normatyvinė sistema, kuri tam tikru mastu apibrėžia tuos interesus, kalbant apie vaiko priėmimo sąlygas.

Vaiko interesų vertinimo reikalavimas yra įtrauktas į **23 straipsnio 2 dalį**.

⁽⁸⁸⁾ 2011 m. balandžio 5 d. EŽTT sprendimas *Rahimi / Graikija*, Nr. 8687/08, ECLI:CE:ECHR:2011:0405JUD000868708.

⁽⁸⁹⁾ 2019 m. birželio 13 d. EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt. / Graikija, Austrija, Kroatija, Vengrija, Šiaurės Makedonija, Serbija ir Slovėnija*, Nr. 14165/16, ECLI:CE:ECHR:2019:0613JUD001416516, 48–62 punktai.

⁽⁹⁰⁾ 2006 m. spalio 12 d. EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga / Belgija*, Nr. 13178/03.

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalis

„2. Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės **visų pirma** tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksnius:

- a) šeimos susijungimo galimybes;
- b) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, ypač – į nepilnamečio patirtį;
- c) saugumo ir apsaugos aspektus, ypač jei nepilnamečiui kyla grėsmė, kad nepilnametis yra arba gali tapti prekybos žmonėmis auka;
- d) nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą.“

PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamojoje dalyje numatyta ši nuostata:

PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamoji dalis

„Taikydamos šią direktyvą, valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų pagal atitinkamai Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.“

Apskritai pagal PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnį valstybės narės turi:

„<...> imtis reikiamų priemonių, kad, kiek įmanoma, būtų išlaikyta jų teritorijoje esančios šeimos vienovė, jei prieglobsčio prašytojams atitinkama valstybė narė suteikia būstą. Tokios priemonės įgyvendinamos prašytojui sutinkant.“

Atitinkamai PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad:

„Nuspręsdamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes.“

Pareiga atlikti interesų vertinimą užtikrinama, kad valstybių narių praktika ir elgesys su vaikais atitiktų jų pareigas pagal VTK 3 straipsnio 1 dalį ir ES chartijos 24 straipsnio 2 dalį.

23 straipsnio 2 dalyje nurodytas vaiko interesų vertinimo veiksnių sąrašas nėra baigtinis, todėl valstybės narės savo nacionalinės teisės aktuose ar bent jau praktikoje turėtų atsižvelgti į papildomus veiksnius. Kai kurie papildomų veiksnių, į kuriuos atsižvelgta Vaiko teisių komiteto bendrosiose pastabose Nr. 14, pavyzdžiai yra šie: amžius, biologinė lytis, socialinė lytis ir lytinė tapatybė, seksualinė orientacija, religija, auklėjimas, fizinės ir intelektinės brandos lygis ir (fizinio, psichologinio ir (arba) emocinio) pažeidžiamumo lygis ⁽⁹¹⁾.

⁽⁹¹⁾ JT Vaiko teisių komitetas, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 2013 m. gegužės 29 d.

Pirmiausia turi būti atsižvelgta į teisę į **šeimą vienovę**, kaip byloje **Saciri ir kt.** nusprendė ESTT dėl pirminės PSD ⁽⁹²⁾:

„Nustatydamos materialines priėmimo sąlygas piniginių išmokų forma, valstybės narės pagal Direktyvos 2003/9 13 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą privalo pritaikyti šias sąlygas prie asmenų, turinčių ypatingų poreikių, kaip numatyta šios direktyvos 17 straipsnyje, situacijos. Todėl piniginės išmokos turi būti pakankamos šeimos susijungimui ir, remiantis šios direktyvos 18 straipsnio 1 dalimi, pirmiausia, geriausiems vaiko interesams apsaugoti.“

Reikalavimas, pagal kurį valstybės šalys užtikrina nepilnamečio teisę į gyvybę, gyvenimą ir vystymąsi, yra įtvirtintas VTK 6 straipsnyje.

Priimant kiekvieną su nepilnamečiais susijusį sprendimą reikia atsižvelgti į saugumo ir apsaugos aspektus. Viena iš įvairių vaikams kylančių grėsmių ir pavojų yra tapimas arba buvimas prekybos žmonėmis auka ⁽⁹³⁾.

Siekiant nustatyti vaiko interesus, svarbu, kad būtų išklaustytas pats vaikas. Vaikui augant ir bręstant, į jo norus ir pažiūras reikėtų labiau atsižvelgti priimant sprendimus.

⁽⁹²⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, *op. cit.* (55 išnaša), 41 punktas.

⁽⁹³⁾ Žr., pavyzdžiui, Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras, *Global Report on Trafficking in Persons 2018*, 2018 m.

4. Gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė

4.1. Laisvas judėjimas priimančiosios valstybės teritorijoje

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 1 dalis

„Prašytojai gali laisvai judėti priimančiosios valstybės narės teritorijoje <...>“

Pabėgėlių konvencijos 26 straipsnis

„Kiekviena Susitariančioji valstybė teisėtai jos teritorijoje esantiems pabėgėliams suteikia teisę pasirinkti gyvenamąją vietą ir laisvai kilnotis jos teritorijoje su sąlyga, kad jie laikysis visų taisyklių, taikomų užsieniečiams tomis pačiomis aplinkybėmis.“

Prašytojo teisės laisvai judėti pagrindai išdėstyti Pabėgėlių konvencijos 26 straipsnyje pavadinimu „Kilnojimosi laisvė“. Reikėtų pažymėti, kad pagal Pabėgėlių konvenciją šia teise naudojamosi neatsižvelgiant į tai, ar prieglobsčio prašytojas į valstybę atvyko teisėtai, ar ne. Panašiai, TPPTP 12 straipsnio 1 dalyje numatyta teisė laisvai judėti ir laisvė rinktis gyvenamąją vietą tiems, kurie „teisėtai“ yra valstybės narės teritorijoje ⁽⁹⁴⁾. Be to, EŽTK 4 protokolo 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „[k]iekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti ir **laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą**“ ⁽⁹⁵⁾.

Tačiau reikėtų pažymėti, kad nors ši teisė yra aiškiai nustatyta Pabėgėlių konvencijoje, vien tik pažodžiui aiškinant PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnį negalima nustatyti, ar prieglobsčio prašytojams turi būti leidžiama laisvai judėti valstybės narės teritorijoje arba ar prašytojams turi būti suteikta galimybė rinktis savo gyvenamąją vietą toje teritorijoje. To, kad PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnis pavadintas „Gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė“, nepakanka, kad būtų pašalinta iš šios formuluotės kylanti dviprasmybė. Visų pirma ES teisėje žodžių junginys „judėjimo laisvė“ nėra visada vienodai vartojamas. Tam tikrose ES teisės nuostatose judėjimo laisvė yra aiškiai atskirta nuo laisvės rinktis savo gyvenamąją vietą. Kiti žodžių junginį „judėjimo laisvė“ vartoja taip, kad jis apimtų ir teisę rinktis gyvenamąją vietą.

Tačiau, palyginti su PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 1 dalimi, 7 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „valstybės narės gali nuspręsti dėl prašytojo gyvenamosios vietos“; pagal šią formuluotę galima daryti prielaidą, kad į 7 straipsnio 1 dalį yra įtraukta ir teisė laisvai judėti, ir teisė rinktis gyvenamąją vietą. Tačiau reikia pažymėti, kad pareiga gyventi konkrečioje vietoje pagal 7 straipsnio 2 dalį nekliudo prašytojui laisvai judėti priimančiojoje valstybėje narėje, jei netaikomas konkretus judėjimo laisvės ribojimas pagal 7 straipsnio 1 dalį.

⁽⁹⁴⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 13.

⁽⁹⁵⁾ EŽTK 4 protokolo 2 straipsnio 1 dalis.

4.2. Nustatyta vietovė

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 1 dalis

„Prašytojai gali laisvai judėti priimančiosios valstybės narės teritorijoje arba tam tikroje valstybės narės jiems nustatytoje vietoje. Nustatyta vieta negali turėti poveikio nedalomai privataus gyvenimo sferai bei turi garantuoti pakankamai galimybių naudotis visa pagal šią direktyvą teikiama parama.“

Panašiai, pagal Pabėgėlių konvenciją asmenims, kurie neteisėtai atvyksta į šalį ir nedelsdami pristato valdžios institucijoms, išsamiai paaiškindami savo atvykimą, pavyzdžiui, dėl baimės būti persekiojamam savo šalyje, judėjimo laisvė gali būti taikoma tik „jiems nustatytoje vietoje“.

7 straipsnio 1 dalies formuluotė ir žodžio „prašytojai“ vietoj žodžio „prašytojas“, kuris vartojamas kituose PSD straipsniuose, vartojimą būtų galima aiškinti kaip prašytojų grupės priskyrimą konkrečiai vietai.

7 straipsnio 1 dalyje nėra numatyti kriterijai, joje numatytos apsaugos priemonės, į kurias reikia atsižvelgiant taikant tarptautinės apsaugos prašytojų judėjimo laisvės ribojimus ir jiems nustatant konkrečią vietą. Tai prieštarauja 7 straipsnio 2 daliai, kurioje numatyta, kad priimančioji valstybė gali nuspręsti dėl tarptautinės apsaugos prašytojų gyvenamosios vietos, remdamasi visuomenės interesais, viešosios tvarkos sumetimais arba, jei reikalinga, siekdama paspartinti su tarptautinės apsaugos prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną⁽⁹⁶⁾.

7 straipsnio 1 dalyje taip pat numatytos konkrečios apsaugos priemonės, susijusios su nustatyta vieta, kurios „negali turėti poveikio nedalomai privataus gyvenimo sferai“. Be to, nustatytoje vietoje turi būti garantuota pakankamai galimybių naudotis visa pagal direktyvą teikiama parama, nes kitu atveju būtų pažeistos pagrindinės teisės. Todėl ši nustatyta vieta negali būti izoliuota atstumo ir galimybės naudotis transportu požiūriu, nes prašytojai negalėtų naudotis pagal PSD (naują redakciją) teikiama parama, pavyzdžiui, vaiko galimybę gauti išsilavinimą, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, teisine arba psichologine ir socialine pagalba.

4.3. Gyvenamoji vieta

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 2 dalis

„Valstybės narės gali nuspręsti dėl prašytojo gyvenamosios vietos, remdamasi visuomenės interesais, viešosios tvarkos sumetimais arba, jei reikalinga, siekdamos paspartinti su tarptautinės apsaugos prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną.“

⁽⁹⁶⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Graikijos Valstybės Tarybos sprendimas Nr. 805/2018, 18 punktas.

Nuostatos formuluotė ir žodžio „prašytojas“ vietoj žodžio „prašytojai“ vartojimas leidžia manyti, kad prieš nusprendžiant dėl gyvenamosios vietos pirmiau minėtais pagrindais atliekamas prašytojo **individualus vertinimas**.

Be to, ESTT kaip bendrąjį principą nustatė kiekvieno asmens teisę **būti išklausytam** prieš priimant bet kokią individualią priemonę, kuri jam gali turėti neigiamą įtaką ⁽⁹⁷⁾ (žr. 9 skirsnį „Procesinės garantijos ir teisė pateikti apeliacinį skundą“). Kadangi dėl teisės būti išklausytam netaikoma prievolė surengti oficialų posėdį, siekiant veiksmingai taikyti šią teisę pakanka prašytoją įspėti ir suteikti galimybę išsakyti savo nuomonę, pateikiant rašytines pastabas. Todėl galima pagrįstai daryti prielaidą, kad prieš priimdamos sprendimą dėl gyvenamosios vietos, valdžios institucijos privalo informuoti prašytoją, kad jis galėtų pateikti savo pastabas.

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 2 dalyje išdėstyti du sprendimo dėl prašytojo gyvenamosios vietos pagrindai: i) visuomenės interesai ir viešoji tvarka; ir ii) kai tai reikalinga siekiant paspartinti su tarptautinės apsaugos prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną.

Reikia pažymėti, kad PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodytas **būtinybės principas** prieš nusprendžiant dėl prašytojo gyvenamosios vietos tuo atveju, kai yra paskirta gyvenamoji vieta siekiant paspartinti su prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną. „Būtinos“ priemonės gali būti taikomos tik išnagrinėjus kiekvieną atvejį, atsižvelgiant į tarptautinę žmogaus teisių teisę. Taip pat būtina, kad priemonės nebūtų savavališkos ar neproporcingos.

Tačiau tokio paties būtinybės principo taikyti nereikia, kai gyvenamoji vieta yra paskirta „**visuomenės interesų** [ar] viešosios tvarkos sumetimais“. Tačiau kiekvienas sprendimas, kuriuo ribojama judėjimo laisvė, turi būti individualus ⁽⁹⁸⁾. Todėl šis pagrindas turi būti aiškinamas atsižvelgiant į: i) Pabėgėlių konvencijos 31 straipsnio 2 dalį, kurioje numatyta, kad pabėgėliai negali būti baudžiami, bet jų judėjimo laisvė gali būti ribojama, „jei būtina“, ir ii) ES chartijos 6, 18 ir 52 straipsnius, kuriuose numatyta, kad judėjimo laisvės ribojimai gali būti taikomi tik tada, kai jie būtini ir tikrai atitinka viešojo intereso tikslus, todėl prieš taikant visuomenės interesų ar viešosios tvarkos pagrindus, reikia taikyti būtinybės principą ⁽⁹⁹⁾.

Daugiau informacijos apie skirtumą tarp judėjimo laisvės ribojimo ir sulaikymo pateikta teisinės analizės dėl sulaikymo 3 skirsnyje ⁽¹⁰⁰⁾.

Šeimos susijungimo direktyvos (Direktyva 2004/38) ⁽¹⁰¹⁾ 27 ir 28 straipsniuose taip pat yra nuostatų dėl judėjimo laisvės ribojimų viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos sumetimais ir nesant priimtų teismų praktikos ši direktyva gali praversti aiškinant PSD (naujos redakcijos) nuostatas. Kalbant apie leidimus gyventi šalyje,

⁽⁹⁷⁾ 2014 m. gruodžio 11 d. ESTT sprendimas *Khaled Boudjlida / Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:2431, 36 punktas; 2014 m. ESTT sprendimas *Mukarubega*, *op. cit.* (19 išnaša), 46 punktas.

⁽⁹⁸⁾ Noll, G., „Article 31 (Refugees unlawfully in the country of refuge)“, Zimmermann, A. (red.), *The 1951 Convention Relating to the Status of the Refugees and its 1967 Protocol – A commentary* („1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolai. Pastabos“), Oxford University Press, 2011 m., p. 1243–1276, 98 punktas; ECRE, *Information note on Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m.

⁽⁹⁹⁾ Perkėlimo į nacionalinę teisę ir įgyvendinimo tikslais: UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m.

⁽¹⁰⁰⁾ EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*, 2019 m., p. 22.

⁽¹⁰¹⁾ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (OL L 158, 2004 4 30, p. 77).

sujungtose bylose **K. ir H. F. ESTT**, vadovaudamasis ankstesniu sprendimu byloje C-430/10, **Gaydarov**, nusprendė, jog proporcingumas reiškia, kad „reikia patikrinti, ar ši priemonė yra tinkama užtikrinti ja siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neviršija to, kas būtina jam pasiekti“. ESTT nusprendė, kad:

„Remdamosi proporcingumo principu, priimančiosios valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos, beje, turi pasverti, viena vertus, atitinkamo pagrindinio visuomenės intereso apsaugą ir, kita vertus, atitinkamo asmens interesus, susijusius su jo, kaip Sąjungos piliečio, teisės laisvai judėti ir gyventi šalyje įgyvendinimu ir jo teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Direktyvos 2004/38 28 straipsnio 1 dalis aiškintina taip, kad kai numatomos priemonės apima atitinkamo asmens išsiuntimą iš priimančiosios valstybės narės, ji turi atsižvelgti į šio asmens veiksmų pobūdį ir sunkumą, jo gyvenimo šioje valstybėje narėje trukmę ir prireikus teisėtumą, laiką, praėjusį nuo veiksmų, kuriais jis kaltinamas, padarymo, elgesį per tą laikotarpį, dabartinio jo pavojingumo visuomenei laipsnį ir socialinių, kultūrinių ir šeiminių ryšių su minėta valstybe nare tvirtumą.“⁽¹⁰²⁾

Taip pat reikėtų pažymėti, kad pagal PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalies a punktą materialinės priėmimo sąlygos gali būti **apribotos „arba išimtiniais ir tinkamai pagrįstais atvejais panaikint[os]“**, kai prašytojas palieka kompetentingos institucijos nustatytą gyvenamąją vietą jos neinformavęs arba be leidimo. Dėl išsamesnės atitinkamų nuostatų dėl materialinių priėmimo sąlygų panaikinimo ir apribojimo analizės žr. 7 skirsnį „Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas ir panaikinimas: PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis“.

4.4. Laikinas leidimas išvykti

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 4 dalis

„Valstybės narės numato galimybę suteikti prašytojams laikiną leidimą išvykti iš 2 ir 3 dalyse minimos gyvenamosios vietos ir (arba) 1 dalyje minimos nustatytos vietos. Sprendimai priimami individualiai, objektyviai ir nešališkai, nurodant priežastis, jei sprendimas yra neigiamas.“

Atsisakymą leisti prašytojui išvykti iš nustatytos gyvenamosios vietos turės pagrįsti atitinkama valdžios institucija. Remiantis PSD (naujos redakcijos) 26 straipsniu, pagal 7 straipsnį priimtus individualiai su prašytojais susijusius sprendimus galima apskųsti pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka. Bent jau paskutinėje instancijoje turi būti suteikta galimybė kreiptis į teisminę instituciją apskųsti sprendimą arba dėl jo faktinio ir teisinio peržiūrėjimo. Taip bus užtikrinama apsaugos nuo savavališkumo priemonė.

⁽¹⁰²⁾ 2018 m. gegužės 2 d. ESTT sprendimas *K. / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ir H. F. / Belgische Staat*, C-331/16 ir C-366/16, EU:C:2018:296.

4.5. Materialinių priėmimo sąlygų sudarymas pagal faktinę gyvenamąją vietą

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 3 dalis

„Valstybės narės gali nustatyti, kad materialinės priėmimo sąlygos bus užtikrintos tik tuo atveju, jeigu prašytojai faktiškai gyvens valstybių narių nurodytoje konkrečioje vietoje. Toks, galintis būti bendrojo pobūdžio, sprendimas kiekvienu atveju priimamas individualiai pagal nacionalinę teisę.“

Reikėtų pažymėti, kad pagal 7 straipsnio 3 dalį aiškiai reikalaujama atlikti individualų vertinimą, atsižvelgiant į galimybę sudaryti materialines priėmimo sąlygas pagal faktinę gyvenamąją vietą konkrečioje vietovėje. Priėmus sprendimus pagal šią nuostatą prašytojui turėtų būti suteikta galimybė pateikti savo pastabas. Praktinių šios nuostatos pasekmių pavyzdys galėtų būti tam tikros sveikatos būklės asmens apgyvendinimas netoli sveikatos priežiūros centrų, kuriuose gydymas yra prieinamesnis.

5. Nematerialinės priėmimo sąlygos

5.1. Teisinės nuostatos, sąvokos ir taikymo sritis

PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamoji dalis

„Turėtų būti nustatytos prašytojų priėmimo normos, kurių pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis bei visose valstybėse narėse panašios gyvenimo sąlygos.“

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktą **materialinės priėmimo sąlygos** – „priėmimo sąlygos, į kurias įeina būsto, maisto ir aprangos suteikimas natūra arba finansinių išmokų pavidalu arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai“. Todėl, nors PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnyje nėra konkrečiai apibrėžta, PSD (naujoje redakcijoje) vadinamas priėmimo sąlygas, kurios nepatenka į šią aiškią sąvoką „materialinės“ apibrėžtį, galima priskirti **nematerialinių priėmimo sąlygų** kategorijai. Šiomis papildomomis sąlygomis užtikrinamas „orumo nežeminantis gyvenimo lygis“, kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamojoje dalyje, ir taikoma teisė į orumą, kurią saugo ES chartijos 1 straipsnis. Direktyvoje nurodytos įvairios teisės, kurias galima priskirti nematerialinėms priėmimo sąlygoms: **švietimas, sveikatos priežiūra, profesinis mokymas ir galimybė įsidarbinti**.

Visų pirma vadovaujantis nematerialinių priėmimo sąlygų sąvoka, įvairios nuostatos yra tiesiogiai susijusios su pažeidžiamais asmenimis. Kaip jau minėta, pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį valstybės narės yra įpareigosotos atsižvelgti į konkrečią tarptautinės apsaugos prašytojo padėtį. Tam įgyvendinti valstybės narės turi įvertinti, ar toks prašytojas turi specialiųjų priėmimo poreikių. Numatyta, kad tikėtina, jog tokie specialūs priėmimo poreikiai pateks į nematerialinių priėmimo sąlygų kategoriją, ypač nepilnamečių švietimas ir galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis.

4 lentelė. Nematerialinės priėmimo sąlygos ir su jomis susijusios atitinkamos nuostatos PSD (naujoje redakcijoje)

Nematerialinės priėmimo sąlygos	PSD (naujos redakcijos) nuostatos
Nepilnamečių mokymas ir švietimas	14 straipsnis
Užimtumas	15 straipsnis
Profesinis mokymas	16 straipsnis
Sveikatos priežiūra	17 ir 19 straipsniai

5.2. Švietimas ir mokymas

5.2.1. Įžanga: nepilnamečių teisė į mokslą

Nepilnamečių teisė į mokslą yra saugoma keliais tarptautiniais žmogaus teisių aktais. VTK 28 straipsnio 1 dalyje konkrečiai nurodyta, kad visi vaikai turi teisę į nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą. Be to, VTK 22 straipsnio 1 dalyje konkrečiai nurodomi prieglobsčio statuso prašantys vaikai. Ja reikalaujama, kad šalys užtikrintų vaikams, norintiems gauti pabėgėlio statusą, visas piliečių turimas teises pagal VTK ir kitus tarptautinius aktus.

Teisė į mokslą yra nurodyta ir EŽTK 1 protokolo 2 straipsnyje. Kaip konstatavo EŽTT, šia teise „užtikrinama galimybė gauti pradinį išsilavinimą, kuris yra ypatingos svarbos vaiko vystymuisi“⁽¹⁰³⁾. Be to, pagal EŽTK 14 straipsnį draudžiama diskriminacija nacionalinės kilmės pagrindu.

5.2.2. Teisė į mokslą naujos redakcijos PSD

PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnis

„Nepilnamečių mokymas ir švietimas

1. Valstybės narės **nepilnamečiams prašytojų vaikams** bei nepilnamečiams prašytojams suteikia **galimybę naudotis švietimo sistema panašiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams** iki tol, kol jiems arba jų tėvams bus realiai pritaikyta išsiuntimo priemonė. Toks mokymas gali būti vykdomas apgyvendinimo centruose.

Atitinkama valstybė narė gali nustatyti apribojimą, leidžiantį naudotis tikrai valstybine švietimo sistema.

Valstybė narė neatima galimybės įgyti vidurinį išsilavinimą tik dėl tos priežasties, kad nepilnametis sulaukė pilnametystės.

2. Galimybė naudotis švietimo sistema suteikiama ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo nepilnamečio arba nepilnamečio vardu pateikto tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos.

Nepilnamečiams organizuojami parengiamieji kursai, įskaitant kalbų kursus, jei tai būtina siekiant palengvinti jų naudojimąsi švietimo sistema ir dalyvavimą joje, kaip nustatyta 1 dalyje.

3. Jei dėl konkrečių aplinkybių nepilnametis neturi 1 dalyje nustatytos galimybės naudotis švietimo sistema, atitinkama valstybė narė pagal savo nacionalinę teisę ir praktiką pasiūlo kitokias švietimo sąlygas.“

⁽¹⁰³⁾ 2005 m. gruodžio 13 d. EŽTT sprendimas *Timishev / Rusija*, Nr. 55762/00 ir 55974/00, CE:ECHR:2005:1213JUD005576200, 64 punktas.

Aiškinant PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnį ir, beje, ES chartijos 14 straipsnį matyti, kad ši teisė naudotis galimybe gauti išsilavinimą nėra susijusi vien tik su pradiniu lavinimu, kaip kituose tarptautiniuose žmogaus teisių aktuose.

Prieglobsčio procedūros metu nepilnamečiui tapus pilnamečiu, teisės į mokslą atimti negalima. PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnį aiškinant pažodžiui atrodytų, kad suaugusieji, t. y. bet kuris vyresnis nei 18 metų amžiaus asmuo, nebetenka galimybės naudotis švietimo sistema. PSD (naujoje redakcijoje) nėra jokios nuostatos, susijusios su suaugusiųjų, kurie yra neraštingi arba turi mokymosi sunkumų, švietimu.

PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyta, kad lavinimas gali baigtis tik tuo atveju, jei atitinkamiems nepilnamečiams ar jų tėvams išduodamas įsakymas išvykti. Todėl peršasi išvada, kad net jei išduodamas įsakymas išvykti, lavinimas turi būti tęsiamas, kol nepilnametis bus išsiųstas iš valstybės narės teritorijos.

PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 2 dalyje taip pat numatytas įpareigojantis galimybės naudotis švietimo sistema teikimo laikotarpis. Valstybės narės teikia tokią galimybę tris mėnesius nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos. Be to, PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „galimybė naudotis švietimo sistema“ taip pat gali reikšti, kad nepilnamečių lavinimas prieglobsčio procedūros metu gali vykti priėmimo centruose (panašiomis sąlygomis, pvz., mokantis pagal tokią pačią mokymo programą), o ne įprastinėje valstybinėje švietimo sistemoje.

Pagal PSD (naują redakciją) 14 straipsnio 2 dalį valstybės narės yra įpareigosios organizuoti parengiamuosius kursus, įskaitant kalbų kursus, siekiant palengvinti nepilnamečių naudojimąsi švietimo sistema, kai toks parengimas reikalingas. Kartais dėl ypatingos ar konkrečios nepilnamečio tarptautinės apsaugos prašytojo padėties galimybė dalyvauti įprastoje švietimo sistemoje nesuteikiama (pavyzdžiui, dėl fizinės negalios). Tokiais atvejais pagal PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 3 dalį valstybės narės yra įpareigosios „pagal [savo] nacionalinę teisę ir praktiką pasiūlyti kitokias švietimo sąlygas“. Sulaikymo byloje EŽTT nusprendė, kad aplinkybėmis, kuriomis buvo sulaikytas 5 metų vaikas, kai 2 mėnesius buvo vėluojama teikti konsultacijas ar lavinimą, buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis⁽¹⁰⁴⁾.

Pagal PSD (naują redakciją) asmenų, kuriems taikoma prieglobsčio procedūra, galimybės naudotis aukštojo mokslo ar aukštesniojo išsilavinimo sistema gavus vidurinę išsilavinimą teisė nėra pripažįstama. Tai nėra susiję su profesiniu mokymu, kuris aptariamas toliau.

⁽¹⁰⁴⁾ 2006 m. spalio 12 d. EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga / Belgija*, Nr. 13178/03.

5.3. Užimtumas ir galimybė įsidarbinti

5.3.1. Bendrieji galimybės įsidarbinti principai

PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnis

„Užimtumas

1. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojai turėtų galimybę patekti į darbo rinką ne vėliau kaip per 9 mėnesius nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo datos, jei pirmojoje instancijoje kompetentinga institucija nepriėmė sprendimo ir prašytojas nekaltas dėl delsimo.

2. Valstybės narės nustato sąlygas, kuriomis prašytojui suteikiama galimybė patekti į darbo rinką, pagal nacionalinę teisę ir užtikrinant, kad prašytojai turėtų veiksmingas galimybes patekti į darbo rinką.

Valstybės narės darbo rinkos politikos sumetimais gali teikti pirmenybę Sąjungos piliečiams arba valstybių, kurios yra Susitarimo dėl Europos ekonominės erdvės šaly, piliečiams, ir šalyje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.

3. Galimybė patekti į darbo rinką neatimama sprendimo apskundimo procedūros metu, jei pagal nustatytą procedūrą neigiamo sprendimo apskundimas turi sustabdomąjį poveikį, iki to laiko, kol nebus pranešta apie neigiamą sprendimą.“

Pabėgėlių konvencijos šalims taikomi atitinkami įpareigojimai yra išdėstyti 17, 18 ir 19 straipsniuose, kurie aiškinami kartu su 3 straipsniu (nediskriminavimas). Siekiant laikytis Pabėgėlių konvencijoje nurodytų prievolių, negalima skirstyti tarptautinės apsaugos prašytojų, kurie teisėtai yra šalyje, ir kitų teisėtai šalyje esančių asmenų ⁽¹⁰⁵⁾.

5.3.1.1. Galimybė įsidarbinti nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos praėjus ne daugiau kaip 9 mėnesiams

Prašytojai turėtų turėti galimybę patekti į darbo rinką ne vėliau kaip per 9 mėnesius nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos. Ši nuostata taikoma, kol pirmojoje instancijoje kompetentinga institucija nepriėmė sprendimo ir prašytojas nėra kaltas dėl delsimo.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalį, net jei dėl tarptautinės apsaugos prašymo pirmojoje instancijoje buvo priimtas neigiamas sprendimas, prašytojo galimybė įsidarbinti lieka galioti, kol nagrinėjamas skundas, jeigu prašytojas turi teisę pasilikti ir apskundimas turi sustabdomąjį poveikį.

⁽¹⁰⁵⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 39.

Prašytojui turi būti suteikta veiksminga galimybė įsidarbinti; konkrečią formą ir struktūrą galima pasirinkti pagal esamą nacionalinę teisę. Specialus ar tikslus teisinis reikalavimas nėra numatytas ⁽¹⁰⁶⁾. Jei sąlygomis praktiškai prašytojui kliudoma įsidarbinti, tokios galimybės negalima laikyti veiksminga.

5.3.1.2. Mažiau palankios sąlygos: PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalis

PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valstybės narės „darbo rinkos politikos“ sumetimais gali „teikti pirmenybę Sąjungos piliečiams arba valstybių, kurios yra Susitarimo dėl Europos ekonominės erdvės šalys, piliečiams, ir šalyje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams“. Antras nuostatos sakinyss yra pateiktas ne kaip pirmo sakinio išimtis, o kaip nepriklausoma priemonė.

Iš prašytojų pagal teisės nuostatas negalima atimti veiksmingos galimybės įsidarbinti, bet praktiškai prašytojui gali būti nesuteikta galimybė gauti konkretų darbą dėl to, kad valstybė narė teikia pirmenybę piliečiui arba ES piliečiui, arba teisėtai šalyje gyvenančiam trečiosios šalies piliečiui. PSD (naujoje redakcijoje) nėra numatyta valstybių narių darbo rinkos interesų pusiausvyra, todėl pati valstybė narė turi nustatyti darbo rinkos politikos sumetimais, kad imtųsi priemonės pagal PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalį. Kiti teisiniai pagrindimai nėra minimi PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalyje, todėl apribota prašytojų galimybė įsidarbinti negali būti pagrįsta ⁽¹⁰⁷⁾.

5.3.1.3. Papildomi aspektai

Pagal PD (naujos redakcijos) 26 straipsnį toliau reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų, kad tarptautinės apsaugos gavėjams galimybės užsiimti tokia veikla, kaip antai su įdarbinimu susijęs suaugusiųjų švietimas, profesinis mokymas, įskaitant kvalifikacijos kėlimo kursus, taip pat galimybės įgyti praktinės patirties darbo vietoje ir naudotis įdarbinimo tarnybų teikiamomis konsultavimo paslaugomis, būtų suteikiamos tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir jų piliečiams ⁽¹⁰⁸⁾.

PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnyje visiškai neužsimenama apie galimybės įsidarbinti kliūčių šalinimą. Visų pirma valstybei narei netaikoma pareiga teikti švietimo paslaugas, kai suaugęs prašytojas gali būti įgijęs žemesnio lygio išsilavinimą, įskaitant kalbos įgūdžius, ar netgi būti neraštingas. Taip pat PSD (naujoje redakcijoje) nėra nurodomas užsienio kvalifikacijų, kurios gali prašytojams suteikti palankesnes galimybes įsidarbinti, pripažinimas.

⁽¹⁰⁶⁾ PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 2 dalies 2 pastraipa.

⁽¹⁰⁷⁾ 2016 m. spalio 7 d. Varšuvos vaivadijos administracinio teismo (*Sqd Administracyjny*) sprendimas I SA/Wa 1197/16.

⁽¹⁰⁸⁾ FRA, *Current Migration Situation in the EU: Education*, 2017 m. gegužės mėn.

5.3.2. Profesinis mokymas

PSD (naujos redakcijos) 16 straipsnis

„Profesinis mokymas

Valstybės narės gali leisti prašytojams gauti profesinį mokymą, neatsižvelgiant į tai, ar jie turi galimybę patekti į darbo rinką.

Galimybė gauti su darbo sutartimi susijusį profesinį mokymą priklauso nuo to, kiek prašytojas turi galimybių patekti į darbo rinką pagal 15 straipsnį.“

Skirtingai nuo PSD (naujos redakcijos) 14 ir 15 straipsnių, PSD (naujos redakcijos) 16 straipsnyje nurodytas „profesinio mokymo“ teisinis reglamentavimas nėra valstybių narių pareiga.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 16 straipsnį valstybės narės gali riboti su profesiniu mokymu susijusį vienodą elgesį, teikdamos tik tiesiogiai su konkrečia užimtumo veikla susijusį mokymą. Galimybė gauti su darbo sutartimi susijusį profesinį mokymą priklauso nuo to, ar tarptautinės apsaugos prašytojas turi galimybių patekti į darbo rinką pagal PSD (naujos redakcijos) 15 straipsnį.

5.4. Sveikatos priežiūra

PSD (naujos redakcijos) 13 straipsnis

„Sveikatos patikrinimas

Valstybės narės visuomenės sveikatos sumetimais gali pareikalauti prieglobsčio prašytojų medicinos apžiūros.“

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnis

„Bendrosios materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros taisyklės

<...>

2. Valstybės narės užtikrina, kad materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir **apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata.**

Valstybės narės užtikrina, kad konkrečiais atvejais pažeidžiamiesiems asmenims, kaip numatyta 21 straipsnyje, taip pat ir sulaikytiems asmenims, būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis.

3. Valstybės narės gali nustatyti, kad visos arba kai kurios materialinės priėmimo sąlygos sudaromos ir sveikatos priežiūra suteikiama su sąlyga, kad prašytojai neturi pakankamų lėšų užsitikrinti savo sveikatos būklę atitinkančio gyvenimo lygio bei pragyvenimo.

4. Valstybės narės gali pareikalauti, kad prašytojai pagal 3 dalies nuostatas apmokėtų šioje direktyvoje numatytas visas su materialinėmis priėmimo sąlygomis susijusias išlaidas arba jų dalį bei sveikatos priežiūros išlaidas arba jų dalį, jei prašytojai turi pakankamai lėšų, pavyzdžiui, jei jie pakankamai ilgą laiką dirbo.

Jei paaiškėja, jog prašytojas turėjo pakankamai lėšų apmokėti už suteiktas materialines priėmimo sąlygas ir sveikatos priežiūrą tuo metu, kai tie pagrindiniai poreikiai buvo tenkinami nemokamai, valstybės narės gali pareikalauti, kad prašytojas padengtų išlaidas <...>“

PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnis

„Sveikatos priežiūra

1. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta reikalinga sveikatos priežiūra, į kurią įeina bent jau pirmoji medicinos pagalba ir būtiniausias gydymas ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju.
2. Valstybės narės specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams suteikia būtiną medicinos ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą.“

Pagal PSD (naujos redakcijos) 17 ir 19 straipsnius valstybės narės privalo tarptautinės apsaugos prašytojams teikti nemokamas medicininės priežiūros paslaugas. Absoliuti minimali norma turi būti galimybė naudotis reikalingomis sveikatos priežiūros paslaugomis – bent jau pirmąją medicinos pagalbą ir būtiniausiu gydymu ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju ⁽¹⁰⁹⁾.

5.4.1. Medicinos apžiūros apimtis

Medicinos apžiūra, nurodyta PSD (naujos redakcijos) 13 straipsnyje, yra su sveikatos priežiūra susijęs klausimas, bet savaime tai nėra priėmimo sąlyga. „Medicinos apžiūros“ tikslas gali būti siekis aptikti infekcines ligas, tokias kaip tuberkuliozė, hepatitas ir kt., kad būtų nustatyti konkretūs poreikiai ar net paskelbtas karantinas. Valstybės narės gali savo nuožiūra spręsti dėl medicinos apžiūros, kurią jos nori įgyvendinti, rūšies ir apimties.

5.4.2. Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis

Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis turi būti neribota, o sveikatos priežiūros centrai tarptautinės apsaugos prašytojams turi būti lengvai pasiekiami. Tai ypač svarbu

⁽¹⁰⁹⁾ PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnis.

nelaimės atvejais. 2015 m. Prancūzijos teismas nusprendė, kad „tiek gabenimas į sveikatos priežiūros įstaigas, tiek receptinių vaistų teikimas turi būti nemokami“⁽¹¹⁰⁾. PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnyje užtikrinama, kad būtina sveikatos priežiūra išplečiama ir apima psichikos sutrikimų gydymą, ir konkrečiai minimas specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų gydymas. Valstybės narės taip pat turi tarptautinės apsaugos prašytojams, kurie priklauso konkrečioms pažeidžiamų asmenų grupėms, teikti medicinos konsultacijas, ypač prekybos žmonėmis aukoms, kankinimų ir kitų formų psichologinio ir fizinio smurto aukoms, įskaitant smurto lyties pagrindu aukas.

5.4.3. Finansinis indėlis į sveikatos priežiūrą

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad valstybės narės gali nustatyti, kad visos arba kai kurios materialinės priėmimo sąlygos sudaromos ir sveikatos priežiūra suteikiama su sąlyga, kad prašytojai neturi pakankamų lėšų užsitikrinti savo sveikatos būklę atitinkančio gyvenimo lygio bei pragyvenimo. PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 4 dalyje toliau numatyta, kad valstybės narės gali reikalauti, kad prašytojai padengtų ar apmokėtų direktyvoje numatytos sveikatos priežiūros išlaidas. Nuostatoje minima, kad jei „paaiškėja“ arba valdžios institucijos sužino, kad tarptautinės apsaugos prašytojas turi pakankamai lėšų sveikatos priežiūros išlaidoms padengti, jos gali prašyti kompensacijos.

Kaip išsamiau aptarta 7 skirsnyje „Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas ir panaikinimas: PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis“, ESTT dar nepriėmė sprendimo 17 straipsnyje išdėstytų nuostatų išlaidų padengimo klausimu. Kalbant apie materialines priėmimo sąlygas, informacijos galima rasti ESTT sprendime byloje **Saciri ir kt.** Tačiau tai, kaip pinigų ir (arba) talonų už materialines priėmimo sąlygas teikimas siejasi su sveikatos priežiūra, yra neaišku. Valstybės narės turėtų taikyti priemonių principą, įskaitant proporcingumo principą, kad nustatytų sumą, kurią tarptautinės apsaugos prašytojas turėtų sumokėti, kad padengtų patirtas sveikatos priežiūros išlaidas.

⁽¹¹⁰⁾ 2015 m. lapkričio 2 d. Lilio administracinio teismo (*Tribunal administratif de Lille*) (Prancūzija) sprendimas *Association Médecins du Monde et autres*, Nr. 1508747.

6. Materialinės priėmimo sąlygos: PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktas

Tinkamos priėmimo sąlygos yra būtina sąlyga norint veiksmingai pateikti tarptautinės apsaugos prašymą ir jos turėtų būti sudarytos iš karto prašytojui išreiškus ketinimą prašyti tarptautinės apsaugos ⁽¹¹¹⁾.

6.1. Teisinės nuostatos, sąvoka ir taikymo sritis

„Materialinės priėmimo sąlygos“ – sąlygos, kurios apima PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punkte nustatytas sąlygas. PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio f ir g punktuose apibrėžta, kad tai yra visas rinkinys priemonių, kurias valstybės narės pagal šią direktyvą suteikia prašytojams ⁽¹¹²⁾.

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktas

„<...> būsto, maisto ir aprangos suteikimas arba natūra, arba finansinių išmokų pavidalu, arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai“.

Šia nuostata nustatyti ir materialinių priėmimo sąlygų teikimo komponentai ir priemonės: būstą, maistą ir aprangą galima teikti vienu iš minėtų būdų arba naudojant kelis būdus, o dienpinigiais siekiama užtikrinti, kad būtų galima įsigyti ne tik būstą, maistą ir aprangą.

Dienpinigiai apima įvairius pirkinius, tokius kaip higienos reikmenys, medicinos priemonės ar švietimo medžiaga, o pinigines išmokas skirtas nenurodytiems tikslams, tokiems kaip kišenpinigiai. 2017 m. pasiūlyme dėl PSD (naujos redakcijos) išdėstymo nauja redakcija siūloma platesnė apibrėžtis, įtraukiant ne tik būstą, maistą ir aprangą, bet ir „kitus pagrindinius ne maisto produktus, kurių prašytojams reikia konkrečiomis priėmimo sąlygomis, kaip antai higienos reikmenis, medicinos priemones ar švietimo medžiagą, <...> ir dienpinigius“ ⁽¹¹³⁾.

PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamoji dalis

„Turėtų būti nustatytos prašytojų priėmimo normos, kurių pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis bei visose valstybėse narėse panašios gyvenimo sąlygos.“

⁽¹¹¹⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 41.

⁽¹¹²⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 32 punktas.

⁽¹¹³⁾ Europos Parlamento teisėkūros procedūra priimtos rezoliucijos dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), projektas (COM(2016) 465–C8-0323/2016–2016/0222(COD)), 2017 m. gegužės 10 d., 30 pakeitimas, 2 straipsnio 1 dalies 7 punktas.

PSD (naujos redakcijos) 24 konstatuojamoji dalis

„Siekiant užtikrinti, kad prašytojams materialinė parama būtų teikiama laikantis šioje direktyvoje nustatytų principų, būtina, kad valstybės narės nustatytų tokios paramos dydį remdamosi susijusiais kriterijais. Tai nereiškia, kad suteikiama suma turėtų būti tokia pati, kaip ir piliečiams. Valstybės narės prašytojams gali suteikti mažiau palankias sąlygas nei piliečiams, kaip nurodyta šioje direktyvoje.“

PSD (naujoje redakcijoje) išdėstytos tiek privalomos, tiek neprivalomos nuostatos dėl materialinių priėmimo sąlygų sudarymo.

6.2. Privalomos nuostatos

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnyje nustatytos bendrosios privalomos taisyklės dėl materialinių priėmimo sąlygų prieinamumo ⁽¹¹⁴⁾.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnis

„1. Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos besiprašantys prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis.

2. Valstybės narės užtikrina, kad materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata.

<...>

5. Jeigu valstybės narės suteikia materialines priėmimo sąlygas finansinių išmokų arba talonų pavidalu, jų dydis nustatomas remiantis susijusios valstybės narės pagal teisę arba praktiką nustatytu (-ais) lygiu (-ais), siekiant suteikti tinkamas piliečių gyvenimo lygio garantijas <...>“

Be to, PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnyje nustatytos privalomos nuostatos dėl konkrečios pažeidžiamų asmenų padėties ir sulaukytų asmenų padėties ⁽¹¹⁵⁾.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 1 dalyje paaiškinta taikymo sritis laiko požiūriu konkrečiai dėl materialinių priėmimo sąlygų, nes patvirtinamas poreikis tarptautinės apsaugos prašytojams sudaryti materialines priėmimo sąlygas iš karto, kai jie pateikia savo prašymą.

⁽¹¹⁴⁾ PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio nuostatos, konkrečiai susijusios su pažeidžiamais asmenimis ar sąlygų sudarymu ir susijusios su nematerialinėmis sąlygomis (pvz., sveikatos priežiūra), yra išdėstytos atitinkamuose šios teisinės analizės skirsniuose.

⁽¹¹⁵⁾ EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*, 2019 m.

6.3. Neprivalomos nuostatos

Be minėtų privalomų nuostatų PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnyje yra neprivalomų nuostatų dėl materialinių priėmimo sąlygų sudarymo (17 straipsnio 3 ir 4 dalys) ir dėl mažiau palankių sąlygų sudarymo prašytojams, palyginti su piliečiais, finansinių išmokų atveju (17 straipsnio 5 dalies antras sakiny).

6.4. Aiški pareiga

Valstybėms narėms taikoma aiški pareiga užtikrinti, kad būtų sudarytos PSD (naujoje redakcijoje) nustatytos materialinės priėmimo sąlygos (būstas, maistas ir apranga bei dienpinigiai).

Kadangi visos ES valstybės narės yra EŽTK susitariančiosios šalys, tarptautinės apsaugos prašytojo tinkamų gyvenimo sąlygų nesudarymu taip pat gali būti pažeistos prievolės pagal EŽTK.

Byloje **M. S. S.** EŽTT nurodė, kad:

„<...> pareiga suteikti apgyvendinimą ir sudaryti padarias materialines sąlygas nuskurdusiems prieglobsčio prašytojams jau yra nustatyta pozityviojoje teisėje ir Graikijos valdžios institucijos privalo laikytis savo teisės aktų, kuriais perkeliama Bendrijos teisė, būtent Tarybos direktyva 2003/9/EB, kuria nustatomos minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo valstybėse narėse (toliau – Priėmimo direktyva) <...>“⁽¹¹⁶⁾

Nors šis sprendimas yra susijęs su pirmine PSD, jis taikomas ir PSD (naujai redakcijai).

Valstybės narės turi tinkamai atsižvelgti į prašytojo pažeidžiamumą kaip tarptautinės apsaugos prašytojo atveju⁽¹¹⁷⁾. Valstybės narės privalo daryti prielaidą, kad tarptautinės apsaugos prašytojas yra benamis⁽¹¹⁸⁾, ir turi rasti tinkamą sprendimą. Ne tarptautinės apsaugos prašytojas turi užtikrinti, kad valdžios institucijos jam sudarytų tinkamas materialines priėmimo sąlygas. Atitinkamai valstybių narių valdžios institucijos neturėtų tiesiog laukti, kol tarptautinės apsaugos prašytojas imsis iniciatyvos ir kreipsis į valdžios institucijas, atsakingas už jo bazinių poreikių tenkinimą⁽¹¹⁹⁾.

Prievole tinkamai išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą ketinama sutrumpinti laikotarpį, kuriuo prašytojui sudaromos galimai netinkamos priėmimo sąlygos⁽¹²⁰⁾.

Todėl valstybės narės nevykdo savo aiškios pareigos pagal PSD (naują redakciją) ir tuo atveju, kai vienintelis būdas ištraukti tarptautinės apsaugos prašytoją iš ypatingo skurdo padėties priklauso nuo tinkamo prieglobsčio prašymo nagrinėjimo⁽¹²¹⁾.

⁽¹¹⁶⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 250 punktas.

⁽¹¹⁷⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 263 punktas.

⁽¹¹⁸⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 258 punktas.

⁽¹¹⁹⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 259 punktas.

⁽¹²⁰⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 262 punktas.

⁽¹²¹⁾ 2016 m. vasario 4 d. EŽTT sprendimas *Amadou / Graikija*, Nr. 37991/11, ECLI:CE:ECHR:2016:0204JUD003799111, 61 punktas.

Pagal EŽTK 3 straipsnį valstybėms narėms taip pat taikoma (aiški) apsaugos pareiga esant ypatingam pažeidžiamumui, neatsižvelgiant į PSD (naujos redakcijos) taikomumą ir asmens statusą. Byloje *Khan / Prancūzija* ⁽¹²²⁾ EŽTT pripažino, kad egzistuoja valstybės narės valdžios institucijų pareiga nustatyti nelydimus nepilnamečius tarp „Kalė džunglėse“, pačių prieglobsčio prašytojų pastatytoje stovykloje, gyvenančių žmonių. Jis taip pat pripažino šios užduoties sudėtingumą, nes tuo metu „Kalė džunglėse“ gyveno tūkstančiai žmonių ir buvo labai sunku nustatyti atskirtus nepilnamečius ir jiems suteikti jų padėčiai tinkamą statinį. Be to, šie nelydimi nepilnamečiai ne visada norėjo persikelti į tą statinį dėl to, kad jis buvo per toli nuo „džunglių“, arba, ieškovo atveju, jie išreiškė norą vykti į Jungtinę Karalystę ir nelikti Prancūzijoje ⁽¹²³⁾.

Byla *Sh. D. ir kt.* ⁽¹²⁴⁾ buvo susijusi ir su nelydimų nepilnamečių gyvenimo sąlygomis Graikijoje. 1999–2001 m. gimę penki ieškovai afganistaniečiai atvyko į Graikiją 2016 m. vasarį ir 1 mėnesį, 2016 m. kovą, gyveno Idomenio stovykloje, kurią patys migrantai pastatė 1 500 asmenims, bet joje gyveno daugiau kaip 13 tūkst. žmonių. Taip pat prieš atvykstant į Atėnus jie buvo trumpam sulaikyti ir gyveno apleistame viešbutyje, kambaryje, kuriame buvo lova ir vonia. 2016 m. liepos mėn. jie paprašė prieglobsčio Atėnų prieglobsčio tarnyboje ir buvo apgyvendinti nelydimiems nepilnamečiams skirtoje Faros specializuotoje prieglaudoje. EŽTT vadovavosi byla *Rahimi* ir pabrėžė, kad vyriausybė turėjo nedelsdama imtis reikiamų priemonių, kad apsaugotų šiuos nelydimus nepilnamečius, ir apie jų padėtį turėjo pranešti prokurorui. Todėl jie ilgą laiką turėjo gyventi perpildytoje Idomenio stovykloje, kurioje trūko maisto, nebuvo higienos sąlygų ir veiksmingos galimybės pasinaudoti medicinine priežiūra ⁽¹²⁵⁾. Atsižvelgdamas į bylos faktus, EŽTT konstatavo, kad ši aplinka nebuvo tinkama nepilnamečiams, kalbant apie saugumą, būstą, higieną ir galimybę gauti maisto ir priežiūrą. Remdamasis šia išvada EŽTT nebuvo įsitikinęs, kad valdžios institucijos padarė viską, ko iš jų buvo galima pagrįstai tikėtis, kad būtų įvykdyta prašytojų priežiūros ir apsaugos pareiga – valstybės atsakovės pareiga asmenų, kurie yra ypač pažeidžiami dėl savo amžiaus, atžvilgiu ⁽¹²⁶⁾.

Reikia pripažinti, kaip EŽTT priminė byloje *Pančenko / Latvija*, kad EŽTT „negarantuoja socialinių ir ekonominių teisių, kaip tokių, įskaitant teisę į **nemokamą būstą**, teisę dirbti, teisę į nemokamą medicininę pagalbą arba teisę **reikalauti finansinės pagalbos** iš valstybės, kad išlaikytų tam tikrą gyvenimo lygį“ ⁽¹²⁷⁾. Tačiau tam tikromis aplinkybėmis netinkamos gyvenimo sąlygos gali patekti į EŽTK, kaip aptarta pirmiau, ir ypač EŽTK 3 ir 8 straipsnių taikymo srityje. Vis dėlto PSD (nauja redakcija) taikoma daugeliui socialinių ir ekonominių teisių, kurių EŽTK aiškiai neapima.

Klausimas dėl aiškios pareigos pagal PSD (naują redakciją) sudaryti tarptautinės apsaugos prašytojams materialines priėmimo sąlygas vykdymo ir klausimas dėl netinkamų materialinių priėmimo sąlygų, kuriomis pažeidžiamos pirmiau minėtos pagrindinės teisės pagal ES chartiją ir EŽTK, kyla dviem atvejais. Tai:

⁽¹²²⁾ 2019 m. vasario 28 d. EŽTT sprendimas *Khan / Prancūzija*, Nr. 12267/16, ECLI:CE:ECHR:2019:0228JUD001226716.

⁽¹²³⁾ 2019 m. EŽTT sprendimas *Khan*, op. cit. (122 išnaša), 90 ir 91 punktai.

⁽¹²⁴⁾ 2019 m. EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt.*, op. cit. (89 išnaša).

⁽¹²⁵⁾ 2019 m. EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt.*, op. cit. (89 išnaša), 14, 56 ir 57 punktai.

⁽¹²⁶⁾ 2019 m. EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt.*, op. cit. (89 išnaša), 61 punktas.

⁽¹²⁷⁾ 1998 m. spalio 28 d. EŽTT sprendimas *Pančenko / Latvija*, Nr. 40772/98, ECLI:CE:ECHR:1999:1028DEC004077298, p. 6.

- a) kai valstybė narė nagrinėja savo materialines priėmimo sąlygas; ir
- b) taikant Dublino procedūras, kai pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalį sprendžiama, ar nagrinėjančiai valstybei narei turėtų būti neleidžiama grąžinti prašytojo į atsakingą valstybę narę dėl atsakingoje valstybėje narėje vyraujančių netinkamų materialinių priėmimo sąlygų ⁽¹²⁸⁾.

6.5. Informacijos pagrindas ir teisiniai kriterijai vertinant materialinių priėmimo sąlygų pažeidimus

ESTT sprendimas byloje **Abubacarr Jawo** ⁽¹²⁹⁾ nėra konkrečiai susijęs su PSD (nauja redakcija), o veikiau su tarptautinės apsaugos gavėjų gyvenimo sąlygomis. Jawo, Gambijos pilietis, prašė tarptautinės apsaugos Vokietijoje ir Italijoje. Vokietijos valdžios institucijos atmetė jo prašymą kaip nepriimtina ir nurodė perduoti prašytoją į Italiją. Nagrinėjant skundą ieškovas be kitų dalykų ginčijo, kad jo negalima perduoti į Italiją dėl sisteminių trūkumų ir gyvenimo sąlygų, su kuriomis Italijoje susiduria tarptautinės apsaugos gavėjai.

Sprendime pateikiama rekomendacijų dėl **informacijos pagrindo ir teisinių kriterijų**, kuriais turėtų vadovautis nacionalinis teismas, vertindamas valstybėje narėje sudaromas gyvenimo sąlygas. Be to, sprendime nagrinėjamas klausimas dėl gyvenimo sąlygų, kurios prilygsta padėčiai, kuri yra nesuderinama su ES chartijos 4 straipsniu (ir, panašiai, EŽTK 3 straipsniu), klausimas, kuris yra glaudžiai susijęs su pagarba žmogaus orumui (ES chartijos 1 straipsnis) ir „tinkamomis gyvenimo sąlygomis“.

Pagal ESTT sprendimą byloje **CK / Slovėnija** šis tinkamas gyvenimo lygis turi būti vertinamas ne tik pagal valstybės narės priėmimo sistemos sisteminius trūkumus, bet ir pagal individualią prašytojo padėtį ⁽¹³⁰⁾.

Kalbant apie **informacijos pagrindą**, kurio reikia vertinant gyvenimo sąlygas, ESTT nusprendė, kad kai atitinkamas asmuo teismams pateikia įrodymų, kad būtų nustatytas ES chartijos pažeidimų egzistavimas, teismai privalo:

„<...> remdam[iesi] objektyviais, patikimais, tiksliais ir tinkamai atnaujintais duomenimis ir atsižvelgdam[i] į Sąjungos teisės garantuojamo pagrindinių teisių apsaugos lygį, <...> įvertinti, ar esama sisteminių ar bendrųjų trūkumų arba trūkumų, paliečiančių tam tikras asmenų grupes“ ⁽¹³¹⁾.

Kalbant apie **teisinius kriterijus**, kuriais turėtų vadovautis kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos, atlikdamos tokį vertinimą, atkreiptinas dėmesys, jog byloje **Abubacarr Jawo** ESTT pažymėjo, kad tokie trūkumai „į Chartijos 4 straipsnio, kuris atitinka EŽTK 3 straipsnį, <...> taikymo sritį patenka tik tada, kai pasiekia ypač aukštą reikšmingumo ribą, kuri priklauso nuo visų konkretaus atvejo aspektų“ ⁽¹³²⁾. Čia ESTT nurodo EŽTK sprendimą byloje **M. S. S.**, kurioje buvo nagrinėjamos prieglobsčio prašytojo priėmimo ir (arba) gyvenimo sąlygos pagal pirminę PSD. Šia nuoroda sudaroma paralelė tarp kriterijų vertinant

⁽¹²⁸⁾ Žr. 2011 m. EŽTK sprendimo *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 367 punktą.

⁽¹²⁹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša).

⁽¹³⁰⁾ 2017 m. vasario 16 d. ESTT sprendimas *C. K. ir kt. / Slovėnija*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 43–44 punktai.

⁽¹³¹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša), 90 punktas.

⁽¹³²⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša), 91 punktas.

tarptautinės apsaugos gavėjų gyvenimo sąlygas (byla **Abubacarr Jawo**) ir tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygas (byla **M. S. S.**).

Orientacinis kriterijus atliekant tokį vertinimą ir kartu riba, kurią pasiekus pažeidžiamas ES chartijos 4 straipsnis, yra „ypač aukšta reikšmingumo riba, kuri priklauso nuo visų konkretaus atvejo aspektų“⁽¹³³⁾.

ESTT taip pat pabrėžia, kad „Chartijos 4 straipsnis <...> atitinka EŽTK 3 straipsnį“ ir kad „dėl to reikšmė ir taikymo sritis“ yra tokios pačios kaip ir EŽTK.

Reikėtų pažymėti, kad ESTT nurodo **ypač aukštą reikšmingumo ribą**, kurią trūkumai turi pasiekti, kad patektų į ES chartijos 4 straipsnio taikymo sritį, o EŽTT nurodo netinkamo elgesio **minimalų sunkumą**, kad būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis. Nepaisant to, abu požiūriai yra susiję su tokia pačia riba.

Ispanijoje Madrido Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo ieškovo, kuris Ispanijoje pateikė prieglobsčio prašymą, o tada išvyko į Vokietiją, bylą. Jį perdavus į Ispaniją pagal Dublino reglamentą, Ispanijos valdžios institucijos nesutiko jam sudaryti priėmimo sąlygų ir teigė, kad palikdamas šalį jis atsisakė savo priėmimo teisės. Jis gyveno benamių prieglaudoje. Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gruodžio 7 d. priimdamas sprendimą vadovavosi byla **M. S. S.** ir nenustatė jokių jo moralinės ir fizinės neliečiamybės pažeidimų (pagal Ispanijos Konstitucijos 15 straipsnį), nes jis turėjo galimybę miegoti ir valgyti benamių prieglaudoje. Tačiau jis konstatavo, kad buvo pažeista jo teisė į teisminę apsaugą (Ispanijos Konstitucijos 24.1 straipsnis), nes valdžios institucijos neleido jam pasinaudoti priėmimo sistema, nors jis vis dar buvo tarptautinės apsaugos prašytojas⁽¹³⁴⁾.

6.6. „Reikšmingumo ribos“ vertinimas pagal visus atvejo aspektus

Byloje **M. S. S.** EŽTT nusprendė, kad:

„<...> netinkamas elgesys turi pasiekti minimalią reikšmingumo ribą, kad patektų į [EŽTK] 3 straipsnio taikymo sritį. Šios minimalios ribos vertinimas yra sąlyginis: tai priklauso nuo visų atvejo aspektų, pvz., elgesio trukmės, jo fizinio arba psichinio poveikio ir tam tikrais atvejais lyties, amžiaus ir aukos sveikatos būklės“⁽¹³⁵⁾.

Teismas taip pagrindė kelis kartus.

Reikia atskirti teises normas dėl „minimalios reikšmingumo ribos“ pagal EŽTK, kuria saugomas žmogaus orumas kalbant apie nežmonišką ar žeminantį elgesį, kaip išdėstyta EŽTK 3 straipsnyje, nuo priėmimo normų pagal PSD (naują redakciją). Prašytojas turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą, kad apsaugotų savo teises pagal EŽTK 3 straipsnį (arba ES chartijos 4 straipsnį) ir apsaugotų savo priėmimo teises pagal PSD (naują redakciją). Šių teisių apsaugos lygis gali būti aukštesnis už EŽTK 3 straipsniu saugomą lygį.

⁽¹³³⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša), 91 punktas.

⁽¹³⁴⁾ EDAL, *Spain – Superior Court of Madrid reinstates access to reception for Dublin returnee, finding a violation of the right to judicial protection*, 2018 m. gruodžio 7 d.

⁽¹³⁵⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 219 punktas.

Kitas aspektas, į kurį atsižvelgiama vertinant minimalią reikšmingumo ribą, yra prošvaitės, kad prašytojo padėtis pagerės. Pavyzdžiui, byloje **N. T. P.** ⁽¹³⁶⁾ EŽTT konstatavo, kad iš prašytojų nebuvo atimtos visos prošvaitės, kad padėtis pagerės, nes vieną iš jų jau buvo iškvietusi Kot d’Oro prefektūra, kad išnagrinėtų jos prašymą dėl leidimo gyventi šalyje ir taip pat kad būtų oficialiai pateiktas jos tarptautinės apsaugos prašymas. EŽTT taip pat išnagrinėjo prašytojų bendrą padėtį. Prašytojai, motina ir jos trys vaikai iš Kongo, buvo apgyvendinti valstybės lėšomis finansuojamoje prieglaudoje, kur jie galėjo praleisti naktį, valgyti pusryčius ir vakarienę. Du vaikai dieną lankė vaikų darželį. Be to, visiems buvo teikiama valstybės finansuojama medicininė priežiūra ir jiems padėjo NVO. EŽTT nusprendė, kad jie galėjo tenkinti savo bazinius poreikius ir kad šiomis aplinkybėmis jų padėtis nepasiekė reikšmingumo ribos, kaip nustatyta EŽTK 3 straipsnyje.

Pagal minėtus pavyzdžius galima daryti išvadą, kad vertinant „minimalią reikšmingumo ribą“ lemiami veiksniai yra šie:

3 diagrama. Lemiami veiksniai vertinant „minimalią reikšmingumo ribą“

Kalbant apie tarptautinės apsaugos gavėjų gyvenimo sąlygas, byloje **Abubacarr Jawo** ESTT nusprendė, kad **ypač aukšta reikšmingumo riba** būtų pasiekta, jei:

„<...> dėl valstybės narės institucijų abejingumo visiškai nuo valstybės pagalbos priklausomas asmuo, nepriklausomai nuo savo valios ir asmeninio pasirinkimo, patektų į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, dėl kurios negalėtų patenkinti elementariausių savo poreikių, pavyzdžiui, visų pirma pavalgyti, nusiprausti ir turėti būstą, ir kuri kenktų [jos ar] jo fizinei ar psichinei sveikatai ir ją pablogintų taip, kaip nesuderinama su žmogaus orumu“ ⁽¹³⁷⁾.

ESTT nurodo EŽTT sprendimą byloje **M. S. S.** ⁽¹³⁸⁾ ir vėl gretina tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygas.

Tuo pat metu byloje **Abubacarr Jawo** ESTT apibrėžia kitą ribos nustatymo kriterijų, naudojamą vertinant „ypač aukštą reikšmingumo ribą“:

⁽¹³⁶⁾ 2018 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimas *N. T. P. ir kt. / Prancūzija*, Nr. 68862/13, ECLI:CE:ECHR:2018:0524JUD006886213, 48 punktas.

⁽¹³⁷⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo, op. cit.* (62 išnaša), 92 punktas.

⁽¹³⁸⁾ 2011 m. ESTT sprendimas *M. S. S., op. cit.* (72 išnaša), 252–263 punktai.

„Taigi minėta riba neapima situacijų, pasireiškiančių net dideliu skurdu arba dideliu atitinkamo asmens gyvenimo sąlygų pablogėjimu, jeigu jos nesusijusios su nepaprastai sunkia materialine padėtimi, dėl kurios šis asmuo atsirastų tokioje sunkioje situacijoje, kad ji galėtų būti prilyginta nežmoniškam arba žeminamam elgesiui.“⁽¹³⁹⁾

Be to, ESTT nusprendė, kad vien tai, jog gyvenimo sąlygos prašančiojoje valstybėje narėje yra palankesnės už valstybėje narėje, kuri paprastai yra atsakinga už prašymo nagrinėjimą, esančias sąlygas, nebūtinai reiškia, kad prašytojui, „kai jis bus perduotas šiai valstybei narei, kiltų reali grėsmė patirti nežmonišką ar žeminamą elgesį, kaip tai suprantama pagal [ES] Chartijos 4 straipsnį“⁽¹⁴⁰⁾. Elgesį galima apibūdinti kaip „žeminantį“, kaip tai suprantama pagal EŽTK 3 straipsnį, jei jis žemina ar įžeidžia asmenį, jei juo rodoma nepagarba žmogaus orumui arba jis menkinamas arba jei keliama baimė, skausmas ar nepilnavertiškumo jausmas, dėl kurio asmuo gali palūžti dvasiškai ir fiziškai⁽¹⁴¹⁾.

Tačiau reikėtų pažymėti, kad EŽTT nenagrinėja priėmimo sąlygų, veikia jis tai daro taikydamas EŽTK 3 straipsnį. Vis dėlto EŽTT išvadamis, vertinant 3 straipsnio pažeidimą, galima nustatyti orumo nežeminančio gyvenimo lygio, sąvokos, kuri yra ypač svarbi taikant PSD (naują redakciją), aiškinimo normas. Be to, ESTT bylose vertinant tinkamas priėmimo sąlygas buvo lemiami keli veiksniai. Tai yra ne tik materialinės (pvz., būstas ir maistas), bet ir nematerialinės (pvz., sveikatos priežiūra) priėmimo sąlygos, ir, sudarant materialines priėmimo sąlygas, jos nėra tiesiog atskiras komponentas, o veikia kelių komponentų sąveika. Be to, kai kuriose bylose reikėjo atsižvelgti į ypatingas aplinkybes, tokias kaip pažeidžiamumas (pvz., nepilnamečių) arba šeimos vienovė. Todėl skaitytojas turėtų nepamiršti, kad atskiruose poskirniuose pateiktų įvairių aspektų negalima vertinti atskirai, veikia juos reikėtų derinti su kitais atitinkamos bylos pagrindiniais veiksniais.

6.7. Būstas

6.7.1. Būsto formos

Kai valstybės narės būstą suteikia natūra, pagal PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad tai būtų viena iš toliau nurodytų formų ar jų derinys.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalis

- „<...> a) patalpos prašytojams apgyvendinti, kol yra nagrinėjamas prie valstybės sienos arba tranzito zonose pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas;
- b) apgyvendinimo centrai, kuriuose užtikrinamas tinkamas gyvenimo lygis;
- c) privatūs namai, butai, viešbučiai ar kitos prašytojų apgyvendinimui pritaikytos patalpos.“

⁽¹³⁹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, op. cit. (62 išnaša), 93 punktas.

⁽¹⁴⁰⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, op. cit. (62 išnaša), 97 punktas.

⁽¹⁴¹⁾ 2018 m. EŽTT sprendimas *N. T. P. ir kt.*, op. cit. (136 išnaša), 43 punktas, neoficialus vertimas iš originalo prancūzų kalba: „*Un traitement peut être qualifié de «dégradant» au sens de l'article 3 s'il humilie ou avilit un individu, s'il témoigne d'un manque de respect pour sa dignité, voire la diminue, ou s'il suscite chez lui des sentiments de peur, d'angoisse ou d'infériorité propres à briser sa résistance morale et physique.*“

Sąvoka „apgyvendinimo centras“ PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio 1 punkte yra apibrėžta taip:

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio 1 punktas

„<...> bet kuri vieta, kurioje kolektyviai apgyvendinami prašytojai“.

Kai valstybės narės būstą suteikia ne natūra, o kitomis priemonėmis (finansinėmis išmokomis ar talonais), dėl jų formos PSD (naujoje redakcijoje) jokių nuostatų nėra. Iš tiesų ESTT byloje **Saciri ir kt.** konstatavo, kad valstybei narei nusprendus sudaryti materialines priėmimo sąlygas finansinių išmokų forma, jų turi pakakti, kad prašytojai galėtų įsigyti būstą, jei reikia, privačios nuomos rinkoje ⁽¹⁴²⁾.

6.7.2. Bendrieji būsto reglamentavimo principai

6.7.2.1. Kai valstybė narė būstą suteikia tik natūra

Apskritai PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnyje yra nustatyti valstybėms narėms taikomi reikalavimai dėl šeimos vienovės ir būsto.

PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnis

„Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad, kiek įmanoma, būtų išlaikyta jų teritorijoje esančios šeimos vienovė, jei prieglobsčio prašytojams atitinkama valstybė narė suteikia būstą. Tokios priemonės įgyvendinamos prašytojui sutinkant.“

Atitinkamai PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama:

PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamoji dalis

„Nusprendamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminaičių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes.“

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nedarydamos poveikio jokioms specialioms sulaikymo sąlygoms, nustatytoms 10 ir 11 straipsniuose, valstybės narės, kiek tai susiję su būstu, nurodytu šio straipsnio 1 dalyje, būtent: a) patalpomis prie valstybės sienos arba tranzito zonose, b) apgyvendinimo centrais, ir c) privačiais namais, butais, viešbučiais ar pritaikytomis patalpomis, užtikrina, kad:

⁽¹⁴²⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, *op. cit.* (55 išnaša), 42 punktas.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalis

- „<...> a) prašytojams būtų garantuota jų šeiminio gyvenimo apsauga;
- b) prašytojai turėtų galimybę bendrauti su giminaičiais, teisiniais patarėjais arba konsultantais, JTVPK ir kitais atitinkamų nacionalinių, tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų bei įstaigų atstovais;
- c) šeimos nariams, teisiniams patarėjams arba konsultantams ir JTVPK ir susijusios valstybės narės pripažintiems atitinkamų nevyriausybinių organizacijų atstovams suteikiama galimybė lankytis patalpose, kad jie galėtų padėti prašytojams. Toks lankymasis gali būti ribojamas tik dėl priešasčių, susijusių su patalpų arba su prašytojų saugumu.“

Be šių bendrųjų taisyklių, taikomų visoms PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalyje minėtoms būsto formoms, yra kitų nuostatų, taikomų tik dviem būsto formoms, nurodytoms 1 dalies a ir b punktuose, kurios atitinkamai įvardijamos kaip patalpos ir apgyvendinimo centrai.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 3 dalyje nustatyti tam tikri aspektai.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 3 dalis

„Valstybės narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose.“

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 4 dalyje numatyta ši nuostata:

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 4 dalis

„Valstybės narės 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose imasi reikiamų smurto ir smurto dėl lyties, įskaitant seksualinę prievartą ir priekabiavimą, prevencijos priemonių.“

6.7.2.2. Kai būstas suteikiamas ne natūra arba ne tik natūra

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio formuluotėje nuostatos, pagal kurias būstas suteikiamas „natūra“, yra apribotos. Taigi PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnyje nustatytos materialinės priėmimo sąlygos netaikomos valstybėms narėms, kurios nusprendžia suteikti būstą tik finansinių išmokų ar talonų forma. Visgi, kai valstybės narės suteikia būstą finansinėmis išmokomis ar talonais, jos turi užtikrinti, kad tokių priemonių sumos pakaktų, kad tarptautinės apsaugos prašytojai galėtų rasti būstą, kuris atitinka PSD (naujoje redakcijoje) nustatytas normas ⁽¹⁴³⁾.

⁽¹⁴³⁾ Žr. PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnį.

6.7.2.3. „Šeimos vienovė“ ir „šeiminis gyvenimas“ būsto atžvilgiu

PSD (naujoje redakcijoje) kelis kartus, kai kalbama apie būstą, pabrėžiama „šeima“, pavyzdžiui, „šeimos vienovės“ ar „šeiminio gyvenimo apsaugos“ atvejais.

Klausimas dėl to, kurie asmenys patenka į būsto suteikimo taikymo sritį ir todėl turėtų būti apgyvendinti kartu, yra ypač svarbus sudarant materialines priėmimo sąlygas būsto požiūriu. Reikėtų pažymėti, kad „šeimos narių“ apibrėžtis yra pateikta PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punkte, bet, kaip jau minėta, „šeimos narių“ taikymo sritis pagal šią apibrėžtį yra siaura. Dėl jos prašytojas gali neturėti galimybės gauti būstą pagal PSD (naują redakciją), remiantis tuo, kad jis nėra laikomas šeimos nariu.

Kita vertus, EŽTT patvirtina platesnę šeimos apibrėžtį pagal EŽTK 8 straipsnį. Byloje **Tarakhel / Šveicarija** teismas nustatė, kad būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis, jeigu Šveicarijos institucijos grąžintų skundo pateikėjus į Italiją pagal Dublino reglamentą, prieš tai negavusios iš Italijos valdžios institucijų asmeninių garantijų, kad šiais prieglobsčio prašytojais bus pasirūpinta, kaip „tinka pagal jų vaikų amžių, ir **kad šeima nebus išskirta**“⁽¹⁴⁴⁾.

Net jeigu susituokę nepilnamečiai, nepilnamečiai broliai ir (arba) seserys ir priklausomi suaugusieji nėra laikomi savo tėvų „šeimos nariais“, sprendžiant dėl apgyvendinimo sąlygų, kaip minėta 22 konstatuojamojoje dalyje, reikėtų atkreipti dėmesį į jų padėtį⁽¹⁴⁵⁾.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 5 dalyje minimi šie aspektai:

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 5 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad, kiek tai įmanoma, išlaikomi suaugę prašytojai, turintys specialių priėmimo poreikių, būtų apgyvendinami kartu su artimais suaugusiais giminaičiais, kurie jau yra toje pačioje valstybėje narėje ir kurie pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką yra už juos atsakingi.“

Pagal šiuos aspektus nacionalinė teisė dėl tarptautinės apsaugos prašytojų apgyvendinimo taip pat gali apimti asmenis, kurie pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punktą nėra „šeimos nariai“.

6.7.2.4. „Bendravimas“, palyginti su „lankymusi“

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalies b punkto, kuriame apibrėžiami asmenys, su kuriais prašytojams turi būti suteikta galimybė bendrauti, taikymo sritis skiriasi nuo PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalies c punkto, susijusio su asmenimis, kuriems leidžiama **lankytis**, kad galėtų padėti prašytojams, taikymo srities.

⁽¹⁴⁴⁾ 2014 m. EŽTT sprendimas *Tarakhel*, *op. cit.* (73 išnaša), 122 punktas.

⁽¹⁴⁵⁾ PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamoji dalis: „Nuspręsdamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminaičių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes.“

5 lentelė. Asmenų, kuriems suteikta galimybė bendrauti su prašytojais arba lankyti tarptautinės apsaugos prašytojus, taikymo srities pagal PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalies b ir c punktus palyginimas

Asmenims leidžiama bendrauti	Asmenims leidžiama lankytis
Giminaičiai	Šeimos nariai
Teisiniai patarėjai arba konsultantai	Teisiniai patarėjai arba konsultantai
UNHCR atstovaujantys asmenys	UNHCR atstovaujantys asmenys
Kitos atitinkamos nacionalinės, tarptautinės ir nevyriausybinės organizacijos ir įstaigos	Susijusios valstybės narės pripažintos NVO

6.7.3. Būstas Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje

Nors pagal PSD (naują redakciją) tarptautinės apsaugos prašytojai turi teisę turėti fizinius namus, pagal EŽTK tokios teisės nėra ⁽¹⁴⁶⁾. Tačiau byloje **M. S. S.** EŽTT patikslino valstybių narių pareigą suteikti būstą, kai jos yra teisiškai įpareigos tos daryti ⁽¹⁴⁷⁾.

Kraštutiniu atveju, tokiu kaip byloje **M. S. S.**, EŽTT nustatė, kad prieglobsčio prašytojo gyvenimo sąlygos yra tokios nepakankamos, kad tai prilygsta nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui, pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį. Atsižvelgdamas į bylos faktus, EŽTT nustatė, kad EŽTK 3 straipsnis buvo visų pirma pažeistas dėl bazinių poreikių, tokių kaip maistas, higiena ir gyvenamoji vieta, stokos kelių mėnesių laikotarpiu. Pastarosios aplinkybės konkrečiai siejasi su materialinėmis priėmimo sąlygomis, susijusiomis su **būstu**. EŽTT konstatavo, kad:

„<...> Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, ir Graikijos valdžios institucijoms pagal Priėmimo direktyvą taikomas prievolės, <...> Graikijos valdžios institucijos deramai neatsižvelgė į ieškovo, kaip į prieglobsčio prašytojo, pažeidžiamumą ir joms turi būti taikoma atsakomybė – dėl jų neveikimo – už padėtį, kurioje ieškovas išbuvo kelis mėnesius, gyvendamas gatvėje, neturėdamas išteklių ar galimybės pasinaudoti higienos reikmenimis ir jokių priemonių esminiams poreikiams patenkinti. Teismas mano, kad ieškovas tapo žeminančio elgesio auka, nes nebuvo gerbiamas jo orumas ir ta padėtis jam neabejotinai sukėlė baimę, skausmą ar nepilnavertiškumo jausmą, dėl kurio galėjo kilti beviltiškumo jausmas. Jis mano, kad tokiomis gyvenimo sąlygomis ir užsitęsusia nežinia, kurioje jis liko, taip pat jokių prošvaisčių, kad jo padėtis pagerės, nebuvimu pasiekta reikšmingumo riba, kad būtų galima taikyti Konvencijos 3 straipsnį.“ ⁽¹⁴⁸⁾

Visose kitose bylose dėl to, ar Italija pažeidė EŽTK dėl tarptautinės apsaugos prašytojų gyvenimo sąlygų, EŽTT tokio pažeidimo nenustatė ⁽¹⁴⁹⁾. Vėlgi, kaip ir byloje **M. S. S.**, buvo svarbūs įvairūs priėmimo sąlygų veiksniai, bet vienas iš svarbiausių aspektų kiekvienoje byloje buvo tai, ar prašytojams buvo sudarytos su būstu susijusios materialinės priėmimo sąlygos, ir tokio būsto kokybė.

⁽¹⁴⁶⁾ 2001 m. sausio 18 d. EŽTT sprendimas *Chapman / Jungtinė Karalystė*, Nr. 27238/95, ECLI:CE:ECHR:2001:0118JUD002723895, 99 ir 100 punktai.

⁽¹⁴⁷⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 250 punktas.

⁽¹⁴⁸⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 263 punktas.

⁽¹⁴⁹⁾ Žr. 2013 m. rugpjūčio 27 d. EŽTT sprendimo *Naima Mohammed Hassan / Nyderlandai ir Italija ir devyni kiti ieškiniai*, Nr. 40524/10, ECLI:CE:ECHR:2013:0827DEC004052410, 176 punktas; taip pat žr. 2013 m. birželio 18 d. EŽTT sprendimo *Mohammed Abubeker / Austrija ir Italija*, Nr. 73874/11, ECLI:CE:ECHR:2013:0618DEC007387411, 72 punktą.

Byloje *Mohammed Hussein ir kt. / Nyderlandai ir Italija* lemiamas veiksnys buvo tai, kad ieškovė buvo apgyvendinta prieglobsčio prašytojams skirtoje priėmimo vietoje priėmimo centre po atvykimo į Italiją praėjus 3 dienoms ir iki tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo likus 1 dienai. Be to, jai buvo greitai leista dirbti Italijoje ⁽¹⁵⁰⁾, ir beveik po 5 mėnesių nuo jos atvykimo dienos jai buvo suteikta papildoma apsauga. Nepaisant to, kad buvo patvirtinti keli prieglobsčio prašytojų Italijoje bendros padėties ir gyvenimo sąlygų trūkumai, EŽTT nuomone, „negalima konstatuoti, kad galima laikyti, kad elgesys su ieškove Italijoje, <...> kaip su prieglobsčio prašytoja, <...> pasiekė minimalią griežtumo ribą, kad toks elgesys pateiktų į [EŽTK] 3 straipsnio taikymo sritį“ ⁽¹⁵¹⁾.

Kitose bylose EŽTT pakartojo, kad Italijos priėmimo sistemose nėra sisteminio trūkumo, dėl kurio prieglobsčio prašytojams nebūtų suteiktas apgyvendinimas. Nors EŽTT įvertino, kad „prieglobsčio prašytojų bendra padėtis ir gyvenimo sąlygos Italijoje tikrai nėra tobulos ir galima nustatyti trūkumų“, jis kiekvienoje byloje konstatavo, kad EŽTK 3 straipsnis nebuvo pažeistas ⁽¹⁵²⁾.

Be to, byloje *N. T. P. ir kt. / Prancūzija*, kuri buvo susijusi su moterimi iš Kongo ir jos trimis mažais vaikais, apgyvendinimas buvo ypatingos svarbos kriterijus kartu su maistu ir sanitarinėmis sąlygomis, nes buvo teikiama valstybės finansuojama medicininė priežiūra ir pagalba iš NVO. Jiems atvykus į Prancūziją jų tarptautinės apsaugos prašymai nebuvo registruoti ir dėl to jie negalėjo iš Prancūzijos valstybės gauti jokios materialinės ar finansinės pagalbos. Atsižvelgdamas į tai, kad ieškovai nakčiai buvo apgyvendinti valstybės lėšomis finansuojamoje įstaigoje ir kad du vaikai lankė darželį, EŽTT nusprendė, kad negalima teigti, kad Prancūzijos valdžios institucijos nepaisė jų bazinių poreikių (maistas, higiena ir gyvenamoji vieta). Be to, lemiamas veiksnys buvo tikimybė, kad ieškovų padėtis greitai pagerės, nes jie galėjo susitarti dėl susitikimo, kad pateiktų savo prašymą. Todėl EŽTT nustatė, kad ieškovų padėtis nepasiekė reikšmingumo ribos, kuri turi būti pasiekta, kad būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis ⁽¹⁵³⁾.

6.7.4. Skirtingi būdai

Kai paprastai turimos apgyvendinimo galimybės yra laikinai išnaudotos, PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 9 dalies b punkte numatyta galimybė tinkamai pagrįstais atvejais išimties tvarka nukrypti nuo PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnyje nustatytų bendrųjų taisyklių. Skirtingi būdai turi būti nustatyti „kuo trumpesniai laikotarpiui“ ir jie turi būti grindžiami prielaida, kad kitokios sąlygos „bet kuriuo atveju turi patenkinti pagrindinius poreikius“.

Byloje *Saciri ir kt.* ESTT pabrėžia, kad priėmimo sistemos perpildymu negalima pateisinti nukrypimo nuo pirminėje PSD nustatytų normų užtikrinimo ⁽¹⁵⁴⁾.

Be to, atsižvelgdamas į perpildytus apgyvendinimo centrus, ESTT pripažino, kad:

„Kadangi valstybės narės turi tam tikrą diskreciją vertinti priemones, kuriomis teikia materialines priėmimo sąlygas, jos gali mokėti pinigines išmokas per valstybinei

⁽¹⁵⁰⁾ Nematerialinės priėmimo sąlygos.

⁽¹⁵¹⁾ 2013 m. balandžio 2 d. EŽTT sprendimas *Mohammed Hussein ir kt. / Nyderlandai ir Italija*, Nr. 27725/10, ECLI:CE:ECHR:2013:0402DEC002772510, 75 punktas.

⁽¹⁵²⁾ Žr. 2013 m. EŽTT sprendimo *Naima Mohammed Hassan*, op. cit. (149 išnaša), 176 punktą; taip pat žr. 2013 m. EŽTT sprendimo *Mohammed Abubeker*, op. cit. (149 išnaša), 72 punktą.

⁽¹⁵³⁾ 2018 m. EŽTT sprendimas *N. T. P. ir kt.*, op. cit. (136 išnaša), 6 ir 49 punktai.

⁽¹⁵⁴⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 50 punktas. Bylos santrauka pateikta 6.10 skirsnyje „Finansinės išmokos, talonai ir dienpinigiai“.

bendrosios pagalbos sistemai priklausančias įstaigas, kad šios įstaigos užtikrintų šioje direktyvoje numatytų minimalių normų laikymąsi prieglobsčio prašytojų atžvilgiu.“⁽¹⁵⁵⁾

Į tai atsižvelgiant, sąvoka „kitokie būdai“ neturi būti vertinama kaip galimybė nustatyti žemesnes materialinių priėmimo sąlygų normas, nes turi būti laikomasi PSD (naujoje redakcijoje) nustatytų minimalių normų. Todėl sąvoka „pagrindiniai poreikiai“ turi būti aiškinama remiantis „tinkamo gyvenimo lygio“ prielaida, kuri neleidžia nukrypti nuo nuostatos sudarant menkesnes sąlygas.

6.8. Maistas

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktą valstybės narės gali tarptautinės apsaugos prašytojams suteikti maistą natūra arba finansinių išmokų ar talonų forma.

Maistas yra vienas iš „pagrindinių poreikių“, kuriuos EŽTT minėjo byloje **N. T. P. ir kt. / Prancūzija**⁽¹⁵⁶⁾. Atsižvelgdamas į tai, kad ieškovai buvo apgyvendinti, įskaitant šilto maisto vakare ir pusryčių teikimą, ir gavo medicininės priežiūros paslaugas ir pagalbą iš NVO, EŽTT nustatė, kad ieškovų padėtis nepasiekė reikšmingumo ribos, kurią reikia pasiekti, kad būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis⁽¹⁵⁷⁾.

6.9. Apranga

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio g punktą valstybės narės gali tarptautinės apsaugos prašytojams suteikti aprangą natūra arba finansinių išmokų ar talonų forma.

6.10. Finansinės išmokos, talonai ir dienpinigiai

PSD 2 straipsnio g punkte įtvirtintos „finansinių išmokų“, „talonų“ ir „dienpinigių“, kurie naudojami kaip priėmimo sąlygų užtikrinimo priemonės, sąvokos.

Sąvokos „finansinės išmokos“ ir „talonai“ yra susijusios su maisto, būsto ir aprangos finansavimu (kai teikiama ne natūra) ir abu būdai yra minėtų materialinių priėmimo sąlygų sudarymo formos.

„Dienpinigiai“, skirtingai, apima tarptautinės apsaugos prašytojų pagrindinius poreikius, kurie nėra susiję su būstu, maistu ir apranga, ir jie skirti jų pragyvenimui užtikrinti. Leidinyje *EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai* sąvoka „dienpinigiai“ aiškinama taip:

„<...> dienpinigių sąvoka reiškia bet kurią kitą tarptautinės apsaugos prašytojams mokamą išmoką, įskaitant konkrečius poreikius, išskyrus apgyvendinimo, maisto ir aprangos poreikius ar kitus ne maisto produktus, skirtas išmokas, kai jos neteikiamos natūra, taip pat pinigines išmokas konkrečiai neapibrėžtiems tikslams (šias išmokas, kurios taip pat vadinamos kišenpinigiais, prašytojai gali išleisti savo nuožiūra).“⁽¹⁵⁸⁾

⁽¹⁵⁵⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt., op. cit.* (55 išnaša), 49 punktas.

⁽¹⁵⁶⁾ 2018 m. EŽTT sprendimas *N. T. P. ir kt., op. cit.* (136 išnaša), 47 punktas.

⁽¹⁵⁷⁾ 2018 m. EŽTT sprendimas *N. T. P. ir kt., op. cit.* (136 išnaša), 6 ir 49 punktai.

⁽¹⁵⁸⁾ EASO, *EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai*, 2016 m., p. 12.

6 lentelė. Priėmimo poreikių rūšys ir jų patenkinimo priemonės ⁽¹⁵⁹⁾

Priėmimo poreikių rūšis	PSD nuoroda	Priėmimo sąlygų užtikrinimo priemonės
Maistas, apgyvendinimas, apranga	2 straipsnio g punktas	Finansinė išmoka
		Natūra
		Talonais
Kiti esminiai poreikiai (pvz., higienos produktai, mokyklos reikmenys, neįgaliojo vežimėlis ir pan.)	PSD aiškiai nenurodyti	Dienpinigiai
		Natūra
		Talonais
Asmeninio naudojimo daiktai	2 straipsnio g punktas	Dienpinigiai

Vadovaujantis EASO gairėmis:

„<...> sąvoka „dienpinigiai“ turėtų būti suprantama trimis prasmėmis, t. y. kaip priemonė:

- leidžianti prašytojams užtikrinti minimalius fizinius poreikius, susijusius ne tik su apgyvendinimu, maistu ar apranga;
- padedanti užtikrinti prašytojų minimalų dalyvavimo priimančiosios valstybės narės socialiniame ir kultūriniame gyvenime lygį;
- leidžianti prašytojams užsitikrinti tam tikrą savarankiškumo laipsnį.“ ⁽¹⁶⁰⁾

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kaip reikia nustatyti finansinių išmokų ar talonų dydį.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalis

„<...> jų dydis nustatomas remiantis susijusios valstybės narės pagal teisę arba praktiką nustatytu (-ais) lygiu (-ais), siekiant suteikti tinkamas piliečių gyvenimo lygio garantijas.“

Byloje *Saciri ir kt.*, atsižvelgdamas į pirminę PSD ⁽¹⁶¹⁾, ESTT analizavo finansinių išmokų sumą, kurią valstybė narė turi suteikti tarptautinės apsaugos prašytojams, jai nusprendus sudaryti materialines priėmimo sąlygas ne natūra, o finansinių išmokų ar talonų forma.

ESTT padarė toliau pateiktas išvadas. Valstybei narei nusprendus sudaryti materialines priėmimo sąlygas finansinių išmokų ar talonų forma, vadovaudamasis 2003 m. PSD, ESTT nustatė, kad finansinė pagalba turi atitikti jos 13 straipsnio 2 dalyje nustatytas minimalias normas. Taigi bendros finansinės pagalbos, apimančios materialines priėmimo sąlygas, turi „pakakti prašytojų orumo nežeminančiam ir sveikatos būklę atitinkančiam gyvenimo lygiui garantuoti ir jų pragyvenimui užtikrinti“, neatsižvelgiant į tai, kad atitinkamą sumą turi nustatyti kiekviena valstybė narė ⁽¹⁶²⁾.

Dėl materialinių priėmimo sąlygų sudarymo finansinių išmokų forma ESTT akcentavo, kad valstybės narės privalo materialines priėmimo sąlygas ir išmokų dydį pritaikyti pagal

⁽¹⁵⁹⁾ Lentelė paskelbta EASO, *EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai*, 2016 m., p. 12.

⁽¹⁶⁰⁾ EASO, *EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai*, 2016 m., p. 31.

⁽¹⁶¹⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša).

⁽¹⁶²⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša). „Finansinė pagalba“ yra bendra sąvoka, apimanti „finansines išmokas ir talonus“.

specialiųjų poreikių turinčių asmenų padėtį⁽¹⁶³⁾. Tai leidžia daryti tris išvadas. Pirmą, išmokų turi pakakti šiems specialiesiems poreikiams tenkinti. Byloje *Saciri ir kt.* išmokos turėjo būti pakankamos šeimai vienovei išsaugoti ir vaiko interesams užtikrinti. Atitinkamai išmokų dydis turi būti toks, kad nepilnamečiai vaikai galėtų būti apgyvendinti su savo tėvais⁽¹⁶⁴⁾. Antra, kai būstas nėra suteikiamas natūra, tokios išmokos turi būti „pakankamos <...> suteikiant jiems būstą, prirėkus iš privačios nuomos rinkos“⁽¹⁶⁵⁾. Trečia, negalima nepaisyti su natūra teikiamu būstu susijusių nuostatų valstybei nusprendus sudaryti materialines priėmimo sąlygas tik finansinių išmokų forma.

6.11. Mažiau palankios sąlygos

Kai valstybė narė materialines priėmimo sąlygas sudaro finansinių išmokų ar talonų forma, PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalies pirmame sakinyje numatytas kriterijus, pagal kurį nustatomas jų dydis.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalis

„<...> susijusios valstybės narės pagal teisę arba praktiką nustatytu (-ais) lygiu (-ais), siekiant suteikti tinkamas piliečių gyvenimo lygio garantijas <...>“

Tačiau PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalies antrame sakinyje numatyta ši nuostata:

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 5 dalis

„<...> Šiuo atžvilgiu valstybės narės gali prašytojams sudaryti mažiau palankias sąlygas nei piliečiams, visų pirma, jeigu materialinė parama iš dalies teikiama natūra arba jeigu tuo (-ais) piliečiams taikomu (-ais) lygiu (-ais) siekiama užtikrinti aukštesnį gyvenimo lygį, nei pagal šią direktyvą nustatytas prašytojams.“

Atitinkamai PSD (naujos redakcijos) 24 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama:

PSD (naujos redakcijos) 24 konstatuojamoji dalis

„Siekiant užtikrinti, kad prašytojams materialinė parama būtų teikiama laikantis šioje direktyvoje nustatytų principų, būtina, kad valstybės narės nustatytų tokios paramos dydį remdamosi susijusiais kriterijais. Tai nereiškia, kad suteikiama suma turėtų būti tokia pati, kaip ir piliečiams. Valstybės narės prašytojams gali suteikti mažiau palankias sąlygas nei piliečiams, kaip nurodyta šioje direktyvoje.“

⁽¹⁶³⁾ Žr. 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 41 punktą. Čia ESTT nurodo pirminės PSD 17 straipsnį, kuriame įvardyti pažeidžiami asmenys, tokie kaip nepilnamečiai ir neįgalūs asmenys; plg. išsamesnę PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnio nuostatą.

⁽¹⁶⁴⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 41 punktą.

⁽¹⁶⁵⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 42 punktą.

Byloje **Abubacarr Jawo** ESTT, vadovaudamasis **M. S. S.**, lygino tarptautinės apsaugos gavėjų gyvenimo sąlygas ir piliečių gyvenimo sąlygas, susijusias su Italijos socialine sistema teisių pagal ES chartiją ir EŽTK požiūriu.

Atsižvelgdamas į bylos faktus, ESTT nusprendė, kad:

„<...> šeiminio solidarumo formos, kuriomis naudojasi valstybės narės <...> piliečiai siekdami įveikti minėtos valstybės narės socialinės sistemos trūkumus, asmenims, kuriems toje valstybėje narėje suteikta tarptautinė apsauga, apskritai negalimos, nepakanka norint pagrįsti teiginį, kad tarptautinės apsaugos prašytojas <...> patektų į tokią nepaprastai sunkią materialinę padėtį.“⁽¹⁶⁶⁾

6.12. „Pakankamų lėšų“ sąlyga materialinėms priėmimo sąlygoms sudaryti ir sveikatos priežiūrai teikti

Taikant PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 3 dalį reikėtų atsižvelgti į kitas atitinkamas normas. PSD (naujos redakcijos) preambulė yra toliau išdėstyta 11, 16 ir 21 konstatuojamosiose dalyse, kuriose reikalaujama, kad prieglobsčio prašytojų priėmimo normos visada būtų pakankamos, kad „būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis bei panašios gyvenimo sąlygos“⁽¹⁶⁷⁾.

Byloje **M. S. S.** EŽTT konstatavo, kad vyriausybė, kuri „pripaž[ino], kad priėmimo centruose yra mažiau nei 1 000 vietų ir nebuvo galima apgyvendinti dešimčių tūkstančių prieglobsčio prašytojų“, negalėjo „nepastebėti ar nedaryti prielaidos, kad ieškovas yra benamis“ Graikijoje. EŽTT pridūrė:

„visiems gerai žinoma, kad šiuo metu vyriškos lyties suaugęs prieglobsčio prašytojas iš esmės neturi jokios galimybės gauti vietą priėmimo centre ir kad, 2010 m. vasario–balandžio mėn. tyrimo duomenimis, visi UNHCR apklausti „Dublino“ prieglobsčio prašytojai buvo benamiai. Daug jų, kaip ir ieškovas, [gyveno] parkuose arba nenaudojamuose pastatuose“⁽¹⁶⁸⁾.

Be to, byloje **Amadou / Graikija** EŽTT dar kartą patvirtino, kad pagal PSD ES valstybės narės įpareigojamos taikyti aukštesnes apsaugos normas nei pagal EŽTK 3 straipsnį. Šioje byloje 2010 m. rugsėjo 22 d. ieškovas prašė tarptautinės apsaugos Graikijoje, o 2013 m. gruodžio 3 d. jo prašymas vis dar buvo neišnagrinėtas. Vadovaudamasis pirmine PSD, EŽTT pastebėjo, kad vienintelė šio „laikino negebėjimo“ suteikti apgyvendinimą priemonė būtų buvęs tinkamas tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimas. Dėl negebėjimo to padaryti ieškovas atsidūrė orumą žeminančioje padėtyje, kuri prieštarauja 3 straipsniui⁽¹⁶⁹⁾.

⁽¹⁶⁶⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša), 94 punktas.

⁽¹⁶⁷⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 252–263 punktai: „Teismas mano, kad ieškovas tapo žeminančio elgesio auka negerbiant jo orumo, ir <...> mano, kad tokiomis gyvenimo sąlygomis ir užsitęsusia nežinia, kurioje jis liko, taip pat jokių prošvaisčių, kad jo padėtis pagerės, nebuvimu pasiekta reikšmingumo riba, kad būtų galima taikyti [EŽTK] 3 straipsnį.“

⁽¹⁶⁸⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 258 punktas.

⁽¹⁶⁹⁾ 2016 m. EŽTT sprendimas *Amadou*, *op. cit.* (121 išnaša).

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 4 dalyje toliau numatyta:

„Valstybės narės gali pareikalauti, kad prašytojai pagal 3 dalies nuostatas apmokėtų šioje direktyvoje numatytas visas su materialinėmis priėmimo sąlygomis susijusias išlaidas arba jų dalį bei sveikatos priežiūros išlaidas arba jų dalį, jei prašytojai turi pakankamai lėšų, pavyzdžiui, jei jie pakankamai ilgą laiką dirbo.

Jei paaiškėja, jog prašytojas turėjo pakankamai lėšų apmokėti už suteiktas materialines priėmimo sąlygas ir sveikatos priežiūrą tuo metu, kai tie pagrindiniai poreikiai buvo tenkinami nemokamai, valstybės narės gali pareikalauti, kad prašytojas padengtų išlaidas.“

ESTT dar nepriėmė sprendimo dėl minėtų nuostatų ir ypač dėl sąvokos „pakankamos lėšos“ bei aplinkybių, kuriomis ją būtų galima taikyti atsisakant prieglobsčio prašytojui sudaryti visas materialines priėmimo sąlygas ar jų dalį ir teikti sveikatos priežiūros paslaugas.

Tačiau sprendimas byloje **Saciri ir kt.** gali padėti suprasti, ką reiškia pakankamų lėšų sąvoka. Tiek, kiek nusprendė ESTT, tai vertinama taip, kad jei valstybė narė nusprendžia prieglobsčio prašytojams materialines priėmimo sąlygas sudaryti finansinės išmokos forma, o ne teikdama tiesiogines viešąsias paslaugas, tokia išmoka turi būti tinkama prašytojų sveikatos būklei palaikyti. Turi būti užtikrintas tinkamas pragyvenimas ir taip pat jie turi galėti prireikus rasti būstą privačios nuomos rinkoje ⁽¹⁷⁰⁾.

⁽¹⁷⁰⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, *op. cit.* (55 išnaša).

7. Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas ir panaikinimas: PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis

7.1. Įžanga

Šio skirsnio tikslas visų pirma yra nustatyti PSD (naujos redakcijos) įtvirtintus pagrindus, kuriais remiantis galima apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas. Antra, šiame skirsnyje nurodomos būtinos normos tokiems sprendimams priimti.

PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis yra susijęs su **materialinių** priėmimo sąlygų apribojimu arba panaikinimu. 2 straipsnio g punkte jos yra apibrėžtos kaip priėmimo sąlygos, į kurias įeina būsto, maisto ir aprangos suteikimas natūra arba finansinių išmokų pavidalu arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai. Kaip ESTT pabrėžė byloje *Haqbin*:

„<...> valstybėms narėms tenkanti pareiga užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, nėra absoliuti. Iš tiesų Sąjungos teisės aktų leidėjas Direktyvos 2013/33 20 straipsnyje, esančiame jos III skyriuje, – abiejų pavadinimas toks pat „Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas“, – numatė aplinkybes, kuriomis šios sąlygos gali būti apribotos arba panaikintos.“⁽¹⁷¹⁾

Taip pat reikėtų pabrėžti, kad nematerialinių priėmimo sąlygų, tokių kaip **sveikatos priežiūra, švietimas ir galimybė įsidarbinti**, negalima apriboti arba panaikinti. Tai aiškiai paminėta 20 straipsnio 5 dalyje dėl sveikatos priežiūros: „Valstybės narės visais atvejais užtikrina galimybę gauti sveikatos priežiūrą pagal 19 straipsnį.“

20 straipsniu siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimui priėmimo sistema. PSD (naujos redakcijos) 25 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad:

„Galimybė piktnaudžiauti priėmimo sistema turėtų būti apribota nurodant, kokiomis aplinkybėmis prašytojams gali būti ribojamas arba panaikinamas materialinių priėmimo sąlygų taikymas, tuo pat metu visiems prašytojams užtikrinant jų orumo nežeminantį gyvenimo lygį.“

Reikėtų nepamiršti, kad tinkamos priėmimo sąlygos laikomos būtina prašytojo galimybės tinkamai pateikti tarptautinės apsaugos prašymą sąlyga⁽¹⁷²⁾.

20 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytos aplinkybės, kuriomis materialines priėmimo sąlygas galima „apriboti arba panaikinti“, o 20 straipsnio 4 dalyje minima, kad valstybės narės gali nustatyti „sankcijas“, kurios taikomos sunkių apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimų ir akivaizdžiai agresyvaus elgesio atveju. Kaip ESTT pažymėjo byloje *Haqbin*:

⁽¹⁷¹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 35 punktas.

⁽¹⁷²⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 47.

„Kadangi Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalyje minima sąvoka „sankcija“ Direktyvoje 2013/33 neapibrėžta, nesant patikslinimo dėl sankcijų, kurios pagal šią nuostatą gali būti taikomos prašytojui, pobūdžio, valstybės narės, nustatydamos šias sankcijas, turi diskreciją.“⁽¹⁷³⁾

Kalbant apie sprendimus dėl materialinių sąlygų panaikinimo arba apribojimo, kaip numatyta PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio neprivalomoje nuostatoje, valstybėms narėms leidžiama tam tikromis sąlygomis nustatyti, koku mastu gali būti ribojamos arba panaikinamos materialinės sąlygos tais atvejais, kai prašytojai nesilaiko procesinių ar kitų taisyklių. Visgi 20 straipsnyje nustatytos nacionalinių valdžios institucijų autonomijos ribos, nurodant baigtinį aplinkybių, kuriomis leidžiama apriboti arba panaikinti materialines sąlygas, sąrašą (20 straipsnio 1 dalies a–c punktai). Be to, 20 straipsnio 5 dalyje aiškiai numatytas proporcingumo principo naudojimas, atsižvelgiant į bendrąją pareigą užtikrinti, kad būtų gerbiamas apsaugos prašančių asmenų orumas (ESPTC 1 straipsnis), o PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad direktyva siekiama užtikrinti visapusišką pagarbą žmogaus orumui.

2016 m. Komisijos pasiūlyme dėl PSD (naujos redakcijos) išdėstymo nauja redakcija pateikiama įdomių dabartinių nuostatų pakeitimų. Siūlomas 19 straipsnis (susijęs su dabartiniu 20 straipsniu) vadinamas „Materialinių priėmimo sąlygų pakeitimas, apribojimas arba panaikinimas“, o sąvokos „sankcijos“ straipsnio formuluotėje nebėra. Jame numatyta galimybė:

- „a) būsto, maisto, aprangos ir kitų pagrindinių ne maisto produktų teikimą finansinių išmokų pavidalu arba talonais pakeisti materialinių priėmimo sąlygų teikimu natūra; arba
- b) apriboti arba išimtiniais ir tinkamai pagrįstais atvejais panaikinti dienpinigius“⁽¹⁷⁴⁾ (vietoj visų materialinių priėmimo sąlygų).

Prie kitų esamų apribojimo ar panaikinimo pagrindų (kartu su kitais naujais pagrindais) pridėta nuostata dėl prašytojo, kuris sunkiai pažeidė apgyvendinimo centro taisykles arba elgėsi akivaizdžiai agresyviai, padėties⁽¹⁷⁵⁾.

Neįmanoma numatyti, kad naujos redakcijos PSD būtų pradėta taikyti pagal dabartinį 2016 m. Komisijos pasiūlymą, nes derybos dėl teisės akto vis dar vyksta, bet svarbu pripažinti, kad iš PSD (naujos redakcijos) kylantys du aspektai veikiausiai bus patikslinti ateityje.

1. Kadangi 2016 m. pasiūlymu apribojimas ir panaikinimas yra susijęs tik su dienpinigiais, o ne su visomis materialinėmis priėmimo sąlygomis, jame patikslinama, kad apgyvendinimas, maistas, apranga ir kiti esminiai ne maisto produktai jokiais aplinkybėmis negali būti apriboti arba panaikinti.

⁽¹⁷³⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 41 punktas.

⁽¹⁷⁴⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2016), 465 *final*, 2016 m. liepos 13 d.

⁽¹⁷⁵⁾ Nauji pagrindai, įtraukti į *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija)* 19 straipsnį, COM(2016) 465 *final*, 2016 m. liepos 13 d., suprantami taip: „e) sunkiai pažeidė apgyvendinimo centro taisykles arba elgėsi akivaizdžiai agresyviai; arba f) nedalyvauja privalomose integracijos programose; arba g) neįvykdė Reglamento (ES) Nr. 604/2013 [Dublino reglamentas] [4 straipsnio 1 dalyje] nustatyto įsipareigojimo ir be tinkamo pagrindo išvykę į kitą valstybę narę pateikė ten prašymą; arba h) buvo grąžintas iš kitos valstybės narės, kurioje slėpėsi.“

2. Aiškumo dabartinėje PSD dėl „sankcijų“ apibrėžties stokos klausimas išspręstas paaiškinus, kad sunkūs apgyvendinimo centro taisyklių pažeidimai ir akivaizdžiai agresyvus elgesys yra pakeitimo, apribojimo ir panaikinimo pagrindai ir jų statusas prilygsta kitų pagrindų statusui.

7.2. Apribojimo ir panaikinimo pagrindai

7.2.1. Apgyvendinimo vietos palikimas ir pareigos pranešti nepaisymas

20 straipsnio 1 dalyje nustatytais dviem pagrindais valstybėms narėms leidžiama apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas dviem atvejais: pirma, kai prašytojas palieka apgyvendinimo centrą neinformavęs valdžios institucijų, ir antra, kai prašytojas nevykdo reikalavimo prisistatyti arba nepaiso prašymų suteikti informaciją ar atvykti asmeninio pokalbio. Priėmimo sąlygos turėtų būti greitai atkurtos prašytojui grįžus arba jam savanoriškai prisistačius valdžios institucijoms. Pačioje PSD (naujoje redakcijoje) nėra „vietos palikimo“ apibrėžties, o nacionalinė praktika labai skiriasi, kalbant apie tai, kiek ilgai turi trukti nebuvimas priėmimo centre, kad tai prilygtų vietos palikimui ⁽¹⁷⁶⁾. Tai įvairuoja nuo nebuvimo vieną naktį (pvz., Italijoje ir Slovėnijoje) iki 15 dienų (Vengrijoje) ⁽¹⁷⁷⁾.

2018 m. gruodžio 31 d. Italijos Pjemonto apygardos administracinis teismas priėmė sprendimą byloje dėl prašytojo priėmimo sąlygų panaikinimo, vadovaudamasis tuo, kad šis asmuo dvi naktis be leidimo praleido ne priėmimo centre. Direktorius nurodė pakartotinį centro taisyklių pažeidimą. Tačiau teismas, peržiūrėjęs prašytojo medicininius dokumentus dėl, be kita ko, jo būklės – plaučių tuberkuliozės ir depresinės būsenos, – konstatavo, kad prieš panaikindama jo priėmimo sąlygas prefektūra tinkamai neįvertino jo sveikatos būklės ⁽¹⁷⁸⁾.

7.2.2. Paskesnio prašymo teikimas

Kaip pranešė Europos migracijos tinklas ⁽¹⁷⁹⁾, tuo atveju, kai prašytojai, gavę neigiamą sprendimą, pateikia paskesnį prašymą, kai kurios valstybės narės panaikina prašytojų galimybę gyventi priėmimo centruose laikotarpiu nuo neigiamo sprendimo gavimo dienos iki dienos, kurią paskesnis prašymas laikomas priimtiniu. Viena iš Europos migracijos tinklo ataskaitoje minimų šalių yra Nyderlandai, kuriuose prašytojų materialinių priėmimo sąlygų gavėjo statuso panaikinimo laikotarpiu nuo prašymo pateikimo iki paskesnio prašymo patvirtinimo dienos politika buvo pakeista po Valstybės Tarybos sprendimo 2018 m. ⁽¹⁸⁰⁾. Valstybės Tarybos aiškinimu PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalies 5 punktą reiškia, kad sprendimai panaikinti vėliau prašymą pateikusių prašytojų materialines priėmimo sąlygas priimami tik individualiai, objektyviai ir nešališkai, taip pat pateikiant tokio sprendimo

⁽¹⁷⁶⁾ ECRE/AIDA, *Withdrawal of Reception Conditions of Asylum Seekers – An appropriate, effective or legal sanction?*, 2018 m., p. 8.

⁽¹⁷⁷⁾ ECRE/AIDA, *Withdrawal of Reception Conditions of Asylum Seekers – An appropriate, effective or legal sanction?*, 2018 m., p. 8.

⁽¹⁷⁸⁾ 2018 m. gruodžio 31 d. Pjemonto apygardos administracinio teismo (*Il Tribunale Amministrativo Regionale per il Piemonte* (Sezione Prima), Italija) sprendimas Nr. 01383/2018.

⁽¹⁷⁹⁾ Europos migracijos tinklas, *The organisation of reception facilities for asylum seekers in different Member States*, 2014 m., p. 8.

⁽¹⁸⁰⁾ 2018 m. birželio 28 d. Nyderlandų Valstybės Tarybos (*Raad van State*) sprendimas NL:RVS:2018:2157.

priežastis. Todėl paskesnius prašymus pateikusių prašytojų materialinių priėmimo sąlygų panaikinimas **bendruoju pagrindu** yra draudžiamas ⁽¹⁸¹⁾.

UNHCR rekomenduoja, kad materialinės priėmimo sąlygos nebūtų panaikinamos ar apribojamos, kol laukiama sprendimo dėl paskesnio prašymo priimtimumo, ir kad tai turėtų būti aiškiai nustatyta nacionalinės teisės aktuose. Kai prašymas laikomas paskesniu prašymu, kuris teikiamas aiškiai panaikinus prašymą pagal PPD (naujos redakcijos) 27 straipsnį, apriboti arba panaikinti sąlygas galima tik tuo atveju, jei prašytojui buvo pranešta apie aiškaus panaikinimo pasekmes ⁽¹⁸²⁾.

7.2.3. Tarptautinės apsaugos prašymo nepateikimas kuo greičiau

20 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė apriboti materialines priėmimo sąlygas, kai prašytojas be pateisinamos priežasties nepateikė tarptautinės apsaugos prašymo, kai tik tai praktiškai buvo įmanoma atvykus į valstybę narę. UNHCR pažymėjo, kad ši nuostata gali būti aiškinama įvairiai ir gali lemti savavališkumą ir galiausiai sudarytas netinkamas gyvenimo sąlygas ⁽¹⁸³⁾. Taip ypač gali atsitikti traumą patyrusių ar disleksiją turinčių prašytojų arba intelekto sutrikimų turinčių ar neraštingų prašytojų atveju.

7.2.4. Finansinių išteklių slėpimas

20 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė „apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas, jei prašytojas nuslėpė finansinius išteklius, taip nepagrįstai pasinaudodamas materialinėmis priėmimo sąlygomis“. Nesąžiningumo elementas, kai ištekliai yra aktyviai „slėpiami“, gali būti esminis elementas, atskiriantis šią situaciją nuo aplinkybių, kai tiesiog paaiškėja, kad prašytojas turi išteklių, ir tokiu atveju valstybė narė turi teisę prašyti kompensuoti patirtas išlaidas, o ne apriboti ar panaikinti esamas materialines priėmimo sąlygas ⁽¹⁸⁴⁾. Valstybė narė turėtų aiškiai nustatyti prašytojų pareigą deklaruoti savo išteklius, kitaip „nuslėpimo“ įrodyti negalima.

7.2.5. Sunkus nusižengimas apgyvendinimo centro taisyklėms (itin smurtinis elgesys)

Kaip minėta įžangoje, 20 straipsnio 4 dalies formuluotė yra miglota ir yra neaišku, koku mastu sankcijos gali apimti išsiuntimą iš apgyvendinimo centrų.

ESTT tai patikslino byloje *Haqbin* ⁽¹⁸⁵⁾. Byla buvo susijusi su Afganistano pilietybę turinčiu prašytoju, kuris atvyko į Belgiją kaip nelydimas nepilnametis ir 2015 m. gruodžio 23 d. pateikė tarptautinės apsaugos prašymą. Jam buvo paskirtas globėjas ir jis buvo apgyvendinamas įvairiuose priėmimo centruose. Paskutiniame centre 2016 m. balandžio 18 d. jis įsivėlė į

⁽¹⁸¹⁾ Taip pat žr. 2019 m. gegužės 14 d. Lježo darbo bylų teismo (*Cour du travail de Liège*, Belgija) sprendimo RG Nr. 17/858/A 6 punktą; 2014 m. balandžio 2 d. Monso darbo bylų teismo (*Cour du travail de Mons*) (7 sk.) sprendimus RG Nr. 2013/AM/110 ir 2013/AM/112, 2013/AM/119 ir 2013/AM/114.

⁽¹⁸²⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 48–49.

⁽¹⁸³⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 48.

⁽¹⁸⁴⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 5.

⁽¹⁸⁵⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša).

muštynes tarp įvairios etninės kilmės rezidentų. Neramumams užbaigti turėjo įsikišti policija, kuri suėmė Z. Haqbin remdamasi tuo, kad jis tariamai buvo vienas iš muštynių kurstytojų. Kitą dieną Z. Haqbin buvo paleistas. 2016 m. balandžio 19 d. priėmimo centro direktoriaus sprendimu, kuris buvo patvirtintas 2016 m. balandžio 21 d. Fedasil generalinio direktoriaus sprendimu, Z. Haqbin 15 dienų laikotarpiui buvo panaikinta materialinė parama priėmimo centre ir 2016 m. balandžio 19–21 d. bei balandžio 24 d.–gegužės 1 d. jis nakvojo parke, kitas naktis nakvojo pas draugus ar pažįstamus. 2016 m. balandžio 25 d. Z. Haqbin globėjas Belgijos Antverpeno darbo bylų teismui pateikė prašymą sustabdyti statuso nesuteikimo priemonės galiojimą. Tas prašymas buvo atmestas dėl nepaprastos skubos trūkumo, nes Z. Haqbin nepavyko įrodyti, kad jis yra benamis. Nuo 2016 m. gegužės 4 d. Z. Haqbin buvo paskirtas į kitą priėmimo centrą. Z. Haqbin globėjas pareiškė ieškinį Briuselio Nyderlandų darbo bylų teismui (Belgija), siekdamas atšaukti 2016 m. balandžio 19 d. ir 21 d. sprendimus ir kompensuoti patirtą žalą. 2017 m. vasario 21 d. to teismo sprendimu ieškinys buvo atmestas kaip nepagrįstas. 2017 m. kovo 27 d. Z. Haqbin globėjas apskundė tą sprendimą Briuselio aukštesniajam darbo bylų teismui (Belgija).

Dėl sąvokos „sankcijos“ ESTT pabrėžė, kad:

„Konkrečiai kalbant apie klausimą, ar „sankcija“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalį, gali būti siejama su „materialinėmis priėmimo sąlygomis“, pažymėtina, jog, pirma, priemonė, kuria apribojama arba panaikinama prašytojo teisė į materialines priėmimo sąlygas dėl to, kad jis padarė apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimą arba akivaizdžiai agresyviai elgėsi, yra, atsižvelgiant į jos tikslą ir jos neigiamas pasekmes šiam prašytojui, „sankcija“, kaip tai suprantama pagal įprastą šio termino reikšmę, ir, antra, ši nuostata įtvirtinta šios direktyvos III skyriuje, susijusiame su teisės į tokias sąlygas apribojimu ir panaikinimu.“⁽¹⁸⁶⁾

Kalbant apie ryšį tarp sankcijų ir materialinių priėmimo sąlygų, ESTT taip pat patvirtino atitinkamus Komisijos teiginius:

„<...> be to, jeigu valstybės narės turi teisę imtis priemonių, susijusių su šiomis sąlygomis, kad galėtų apsaugoti nuo piktnaudžiavimo priėmimo sistema, **jos taip pat turi turėti šią teisę sunkių apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimų ir akivaizdžiai agresyvaus elgesio atvejais, nes tokie veiksmai iš tiesų gali trikdyti viešąją tvarką ir kelti pavojų asmenų ir turto saugumui.**“⁽¹⁸⁷⁾

Jis taip pat pažymėjo, kad „[d]arytina išvada, kad **šioje nuostatoje numatytos sankcijos iš esmės gali būti susijusios su materialinėmis priėmimo sąlygomis**“⁽¹⁸⁸⁾ ir kad:

„<...> valstybių narių turima galimybė apriboti arba panaikinti <...> teisę į materialines priėmimo sąlygas aiškiai numatyta tik Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 1–3 dalyse, kurios, kaip matyti iš šios direktyvos 25 konstatuojamosios dalies, iš esmės yra susijusios su hipotetiniais atvejais, kai prašytojai piktnaudžiauja minėtoje direktyvoje nustatyta priėmimo sistema. **Vis dėlto šio straipsnio 4 dalyje aiškiai neatmetama galimybė, kad sankcija gali būti susijusi su materialinėmis priėmimo sąlygomis.**“⁽¹⁸⁹⁾

⁽¹⁸⁶⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 43 punktas.

⁽¹⁸⁷⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 44 punktas.

⁽¹⁸⁸⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 43 punktas.

⁽¹⁸⁹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 44 punktas.

Be to, dėl sankcijų turinio Teismas atkreipė dėmesį, kad:

„<...> pagal Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 5 dalį **bet kokia sankcija**, kaip ji suprantama pagal šio straipsnio 4 dalį, turi būti nustatoma **objektyviai, nešališkai, pagrįstai** ir visais atvejais prašytojui turi būti užtikrinama galimybė gauti sveikatos priežiūrą ir orumo nežeminantį gyvenimo lygį.“⁽¹⁹⁰⁾

Tačiau Teismas **siekė pusiausvyros tarp reikalavimo užtikrinti orumo nežeminantį gyvenimo lygį ir valstybių narių teisės taikyti sankcijas**. ESTT pabrėžė:

„Konkrečiau kalbant apie reikalavimą išsaugoti orumo nežeminantį gyvenimo lygį, iš Direktyvos 2013/33 35 konstatuojamosios dalies matyti, kad ja siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui ir skatinti, be kita ko, Pagrindinių teisių chartijos 1 straipsnio taikymą, todėl ji turi būti atitinkamai įgyvendinama. Šiuo klausimu siekiant užtikrinti pagarbą žmogaus orumui, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, reikalaujama, kad atitinkamas asmuo nepatektų į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, dėl kurios negalėtų patenkinti būtiniausių savo poreikių, pavyzdžiui, visų pirma turėti būstą, pavalgyti ir nusiprausti, ir kuri kenktų jo fizinei ar psichinei sveikatai ir ją pablogintų taip, kad tai būtų nesuderinama su šiuo orumu <...> Tokios sankcijos taikymas, kai remiantis vien Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalyje nurodytu pagrindu **panaikinama teisė į visas materialines priėmimo sąlygas arba materialines priėmimo sąlygas, susijusias su gyvenamuoju būstu, maistu ar apranga, net ir laikinai**, yra nesuderinamas su šios direktyvos 20 straipsnio 5 dalies trečiame sakinyje nustatyta pareiga garantuoti prašytojui orumo nežeminantį gyvenimo lygį, nes dėl to iš jo būtų atimta galimybė patenkinti savo būtiniausius poreikius, kaip antai nurodytus ankstesniame punkte.“⁽¹⁹¹⁾

Teismas toliau konstatavo:

„Tokia sankcija taip pat pažeistų Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 5 dalies antrame sakinyje įtvirtintą proporcingumo reikalavimą, nes net dėl griežčiausių sankcijų, pagal baudžiamąją teisę skiriamų už šios direktyvos 20 straipsnio 4 dalyje nurodytus pažeidimus ar veiką, iš prašytojo negali būti atimta galimybė patenkinti savo būtiniausius poreikius.“⁽¹⁹²⁾

Teismas toliau pabrėžė:

„Dėl sankcijos, kuria, remiantis Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalyje nurodytu pagrindu, siekiama apriboti galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, **įskaitant ir panaikinti arba apriboti teisę gauti dienpinigių**, kompetentingos institucijos bet kokiomis aplinkybėmis turi užtikrinti, kad pagal šios direktyvos 20 straipsnio 5 dalį tokia sankcija, atsižvelgiant į konkrečią prašytojo situaciją ir visas bylos aplinkybes, atitiktų **proporcingumo principą ir nepažeistų šio prašytojo orumo**.“⁽¹⁹³⁾

⁽¹⁹⁰⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 45 punktas

⁽¹⁹¹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 46–47 punktai.

⁽¹⁹²⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 48 punktas.

⁽¹⁹³⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 51 punktas.

Teismas konstatavo:

„<...> Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalyje nurodytais atvejais valstybės narės, atsižvelgdamos į konkretaus atvejo aplinkybes ir laikydamosi šios direktyvos 20 straipsnio 5 dalies reikalavimų, gali taikyti sankcijas, **kuriomis iš prašytojo neatimama teisė į materialines priėmimo sąlygas**, pavyzdžiui, apgyvendinti jį atskiroje apgyvendinimo centro dalyje draudžiant bendrauti su kai kuriais šio centro gyventojais arba perkelti jį į kitą apgyvendinimo centrą, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 18 straipsnio 1 dalies c punktą. Be to, Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 ir 5 dalys neužkerta kelio sulaikyti prašytoją pagal šios direktyvos 8 straipsnio 3 dalies e punktą, jeigu įvykdomos minėtos direktyvos 8–11 straipsniuose numatytos sąlygos.“⁽¹⁹⁴⁾

Dėl pažeidžiamų asmenų Teismas pabrėžė:

„<...> pažymėtina, kad tuo atveju, kai prašytojas <...> yra nelydimas nepilnametis, t. y. „pažeidžiamas asmuo“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/33 21 straipsnį, valstybių narių valdžios institucijos, priimdamos sankcijas pagal šios direktyvos 20 straipsnio 4 dalį, turi papildomai atsižvelgti, kaip matyti iš minėtos direktyvos 20 straipsnio 5 dalies antro sakinio [*sic*], į ypatingą nepilnamečio padėtį ir į proporcingumo principą.“⁽¹⁹⁵⁾

Dėl konkretaus prašytojo (nepilnamečio) pažeidžiamumo Teismas pabrėžė:

„<...> iš Direktyvos 2013/33 23 straipsnio 1 dalies matyti, kad valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus. Pagal šio 23 straipsnio 2 dalį, vertindamos vaiko interesus, valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į tokius veiksnius kaip nepilnamečio gerovė ir socialinė raida, ypač – į nepilnamečio asmeninę situaciją, taip pat saugumo ir saugos aspektus. Minėtos direktyvos 35 konstatuojamojoje dalyje taip pat pabrėžiama, kad šia direktyva siekiama skatinti, be kita ko, Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio taikymą, ir ji turi būti atitinkamai įgyvendinta. <...> Turint tai omenyje, be šio sprendimo 47–52 punktuose pateiktų bendrųjų svarstymų, bet kokiomis aplinkybėmis, priimant sankciją pagal Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 dalį, siejamą su šio straipsnio 5 dalimi, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas nepilnamečio situacijai. Be to, šios dvi nuostatos netrukdo tam, kad valstybės narės valdžios institucijos nuspręstų atitinkamą nepilnametį patikėti už jaunimo apsaugą įgaliotoms tarnyboms arba teisminėms institucijoms.“⁽¹⁹⁶⁾

ESTT atsižvelgdama į tai, ką minėjo priimti prejudicinį sprendimą prašantis teismas, patikslino, kad prašytojui, kuriam panaikinama galimybė gyventi apgyvendinimo centre taikant sankciją, pritaikius tą sankciją turi būti pateiktas **privačių benamiams skirtų centrų, kurie gali jį priimti, sąrašas**. Teismas pabrėžė, kad:

„<...> viena vertus, dėl Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 5 dalyje numatytos pareigos garantuoti orumo nežeminantį gyvenimo lygį valstybės narės vien dėl joje vartojamo veiksmoždžio „garantuoti“ įpareigojamos nuolat ir nepertraukiamai užtikrinti tokį

⁽¹⁹⁴⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 52 punktas.

⁽¹⁹⁵⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 53 punktas.

⁽¹⁹⁶⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (37 išnaša), 54 ir 55 punktai.

gyvenimo lygį. Kita vertus, valstybės narės institucijos turi užtikrinti galimybę naudotis tokį gyvenimo lygį galinčiomis garantuoti materialinėmis priėmimo sąlygomis nustatyta tvarka, tai yra jų atsakomybė, net ir tais atvejais, kai prireikus jos naudojasi paslaugomis privačių fizinių ar juridinių asmenų, kurie jų prižiūrimi įgyvendina tokią pareigą.“⁽¹⁹⁷⁾

Po minėtų svarstymų ESTT atsakė:

„Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pateiktus klausimus reikia atsakyti, kad Direktyvos 2013/33 20 straipsnio 4 ir 5 dalys, siejamos su Pagrindinių teisių chartijos 1 straipsniu, turi būti aiškinamos taip, kad valstybė narė, nustatydamą sankcijas, kurios prašytojui gali būti taikomos už padarytą sunkų apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimą ir akivaizdžiai agresyvių elgesį, negali numatyti sankcijos, panaikinančios teisę į materialines priėmimo sąlygas, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio f ir g punktus, susijusias su gyvenamuoju būstu, maistu ar apranga, net ir laikinai, nes ja iš šio prašytojo būtų atimta galimybė patenkinti savo būtiniausius poreikius. Taikant kitas sankcijas pagal minėto 20 straipsnio 4 dalį, visais atvejais turi būti laikomasi šio straipsnio 5 dalyje nustatytų sąlygų, ypač susijusių su proporcingumo principo laikymusi ir žmogaus orumo gerbimu. Kiek tai susiję su nelydimu nepilnamečiu, šios sankcijos, atsižvelgiant, be kita ko, į Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnį, turi būti priimtoms pirmiausia atsižvelgiant į vaiko interesus.“⁽¹⁹⁸⁾

Šiuo metu ESTT nagrinėja 2018 m. lapkričio 22 d. bylą **FW, GY / UTG. The Tribunale Amministrativo Regionale per la Toscana** (priimti prejudicinį sprendimą prašantis teismas) ESTT uždavė šiuos klausimus:

„Ar pagal Direktyvos 2013/33/ES 20 straipsnio 4 dalį draudžiama Įstatyminio dekreto Nr. 142/2015 23 straipsnį aiškinti taip, kad elgesys, kuriuo pažeidžiamos bendrosios sistemos nuostatos, nebūtinai atspindėtos apgyvendinimo centrų taisyklėse, gali būti dalimi jų padaryto rimto pažeidimo, kuris gali turėti įtakos tvarkingam sambūviui apgyvendinimo įstaigose? <...> Jeigu atsakymas būtų teigiamas, reikalingas atsakymas į kitą klausimą, kuris šia nutartimi pateikiamas Teisingumo Teismui: <...> Ar pagal Direktyvos 2013/33/ES 20 straipsnio 4 dalį draudžiama Įstatyminio dekreto Nr. 142/2015 23 straipsnį aiškinti taip, kad, siekiant atšaukti leidimą taikyti priėmimo priemonės, galima atsižvelgti ir į tarptautinės apsaugos prašytojo elgseną, kuri nėra nusikalstama veika, už kurią baudžiama pagal valstybės narės nustatytą tvarką, jeigu jais vis dėlto gali būti padarytas neigiamas poveikis tvarkingam bendram gyvenimui apgyvendinimo įstaigose, kuriose jie priimami?“⁽¹⁹⁹⁾

Nacionaliniu lygmeniu 2018 m. gruodžio 11 d. Toskanos apygardos administracinis teismas priėmė sprendimą byloje dėl priėmimo sąlygų panaikinimo dviem tarptautinės apsaugos prašytojams, kurie gyveno priėmimo centre. Sprendimas panaikinti buvo priimtas remiantis šiais pagrindais: jie surengė protestą priėmimo centre, grasino vadovui ir blokavo išėjimą iš pastato. Apskritai jie nepaisė personalo pastabų ir atsisakė pasirašyti centro taisykles, kuriose buvo nurodytos grįžimo ir italų kalbos pamokų valandos. Teismas pabrėžia, kad pats protestas, toliau nenagrinėjant faktinės situacijos, negalėtų būti teisėtas pagrindas panaikinti

⁽¹⁹⁷⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 50 punktas.

⁽¹⁹⁸⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Haqbin*, op. cit. (37 išnaša), 56 punktas.

⁽¹⁹⁹⁾ ESTT, Prašymas priimti prejudicinį sprendimą (nagrinėjamas), *FW, GY / U.T.G.*, C-726/18, pateiktas 2018 m. lapkričio 22 d.

priėmimo sąlygas. Jis pridūrė, kad valdžios institucijos turėjo pasitarti su priėmimo centro atstovais, kad suprastų bendras šios įtemptos padėties centre aplinkybes ⁽²⁰⁰⁾.

7.3. Sprendimų priėmimo normos

Kaip numatyta pagal PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalį, materialinės priėmimo sąlygos gali būti apribotos arba panaikintos tik priėmus individualų, objektyvų ir nešališką sprendimą, taip pat turėtų būti nurodytos priežastys. Kaip pirmiau minėta atitinkamame Nyderlandų Valstybės Tarybos sprendime dėl paskesnių prašymų, tai reiškia, kad draudžiama statuso nesuteikti tam tikroms prašytojų grupėms remiantis bendruoju pagrindu.

Priimdamos sprendimus apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas, valstybės narės turi visiems prašytojams užtikrinti orumo nežeminantį gyvenimo lygį. Tai paprastai reiškia, kad valstybės narės gali apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas tik įrodžius, kad prašytojas turi pakankamai lėšų save išlaikyti ⁽²⁰¹⁾. UNHCR pritaria ir pažymi, kad nebus įmanoma išlaikyti tinkamo gyvenimo lygio tokiu atveju, kai priėmimo sąlygos panaikinamos asmeniui, neturinčiam pakankamai finansinių išteklių ⁽²⁰²⁾.

⁽²⁰⁰⁾ 2018 m. gruodžio 11 d. Toskanos apygardos administracinio teismo (*Il Tribunale Amministrativo Regionale per (Sezione Prima)*, Italija) sprendimas Nr. 1128/2018 (byla italų kalba).

⁽²⁰¹⁾ Taip pat žr. Velluti, S., „*The revised Reception Conditions Directive and adequate and dignified material reception conditions for those seeking international protection*“, *International Journal of Migration and Border Studies*, 2 tomas, Nr. 3, 2016 m., p. 6.

⁽²⁰²⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 49.

8. Sulaikymas

Daugiau informacijos ir aptarimų dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagal PSD (naują redakciją) pateikta EASO *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2019 m.

PSD (naujoje redakcijoje) pateiktas išsamus sulaikymo taisyklių rinkinys.

Atspirties taškas yra PSD (naujos redakcijos) 15 konstatuojamoji dalis, kurioje pabrėžiama, kad asmuo „neturėtų būti sulaikomas vien dėl to, kad jis prašo tarptautinės apsaugos“, ir kad „prašytojai gali būti sulaikomi tik šioje direktyvoje labai aiškiai apibrėžtomis išimtinėmis aplinkybėmis, laikantis būtinumo ir proporcingumo principų, kiek tai susiję su tokio sulaikymo pobūdžiu ir tikslu“. Šie principai atliepia Pabėgėlių konvencijoje, kurioje numatyta apsauga nuo pabėgėlių baudimo, nustatytas teises prievoles ir EŽTK 6 straipsnyje nustatytas teises. Be to, sulaikytam prašytojui turėtų būti suteikta galimybė veiksmingai pasinaudoti reikiamomis procedūrinėmis garantijomis, kaip antai teismine gynyba nacionalinėje teisminėje institucijoje.

Sulaikyti leidžiama tik vadovaujantis šešiais pagrindais, kurie turi būti „nustatyti nacionalinėje teisėje“ (8 straipsnio 3 dalis). Byloje **J. N.** ESTT nagrinėjo sulaikymo pagrindus, ypač atsižvelgdamas į proporcingumo principą ir išskirtinį prieglobsčio prašytojų sulaikymo pobūdį. Jis aiškiai nusprendė, kad sulaikymas turi būti naudojamas tik kaip paskutinė priemonė, kai nustatoma, kad tai būtina, pagrįsta ir proporcinga pagal teisėtą tikslą ⁽²⁰³⁾.

Pagal PSD (naują redakciją) prieš sulaikydamos prieglobsčio prašytojus valstybės narės turi apsvarstyti alternatyvias priemones (8 straipsnio 2 dalis). Be to, 8 straipsnio 4 dalyje nurodytas nebaigtinis alternatyvių priemonių sąrašas ir numatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad nacionalinėje teisėje būtų nustatytos sulaikymui alternatyvias priemones reglamentuojančios normos.

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalyje pabrėžta, kad sulaikymo trukmė turi būti kuo trumpesnė ir kad tarptautinės apsaugos prašytojas laikomas sulaikytas tik „tol, kol taikomi 8 straipsnio 3 dalyje nustatyti pagrindai“. Pagrįsta sulaikymo trukmė skirsis atsižvelgiant į sulaikymo pagrindus ir jo tikslą. Byloje **K.** ESTT patvirtino, kad kiekvienas pagrindas pagal 8 straipsnio 3 dalį atitinka konkretų poreikį ir yra savarankiško pobūdžio ⁽²⁰⁴⁾. Be to, byloje **Kadzoev** ⁽²⁰⁵⁾ ESTT paaiškino, kad sulaikymo laikotarpis, vadovaujantis įstatymu dėl tarptautinės apsaugos prašytojų, negali būti laikomas sulaikymu išsiuntimo tikslais pagal Grąžinimo direktyvos 15 straipsnį. Jis nusprendė, kad šis sulaikymas nustoja būti pagrįstas ir atitinkamas asmuo turi būti nedelsiant paleistas paaiškėjus, kad teisiniais ar kitais sumetimais pagrįstos išsiuntimo tikimybės nebėra. Taip pat reikėtų pažymėti, kad tiek pirminiu sulaikymu, tiek sulaikymo pratęsimu iš tarptautinės apsaugos prašytojų atimama jų laisvė, todėl pagal pobūdį šios priemonės yra panašios.

⁽²⁰³⁾ 2016 m. ESTT sprendimas *J. N.*, *op. cit.* (27 išnaša).

⁽²⁰⁴⁾ 2017 m. rugsėjo 14 d. ESTT sprendimas *K.* / *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-18/16, EU:C:2017:680, 42 punktas.

⁽²⁰⁵⁾ 2009 m. lapkričio 30 d. ESTT sprendimas *Kadzoev*, C-357/09, EU:C:2009:741, 67 punktas.

Direktyvoje, kuri yra nauja ES teisėje prieglobsčio srityje, aiškiai nustatytos „sulaikytų prašytojų garantijos“. Pagal PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies antrą punktą su 8 straipsnio 3 dalyje nustatytais sulaikymo pagrindais susijusios administracinės procedūros vykdomos „deramai kruopščiai“. Sąvoka „deramai kruopščiai“ yra nustatyta 16 konstatuojamojoje dalyje. Sulaikymo trukmės pratęsimo negalima pateisinti ne dėl tarptautinės apsaugos prašytojo kaltės ilgai trunkančiomis administracinėmis procedūromis. Pagal 9 straipsnio 2 dalį įsakymą sulaikyti prašytoją raštu parengia teisminės arba administracinės institucijos. Įsakyme sulaikyti nurodomos faktinės ir teisinės sulaikymo priežastys, kuriomis grindžiamas sulaikymas. Pagal PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 3 dalį valstybės narės užtikrina, kad *ex officio* ir (arba) tarptautinės apsaugos prašytojo prašymu būtų skubiai įvykdytas teisminis sulaikymo teisėtumo peržiūrėjimas. Pagal 9 straipsnio 6 dalies 1 punktą 3 dalyje numatyto įsakymo sulaikyti teismo peržiūrėjimo atveju valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos prašytojai, kuriems trūksta pakankamų išteklių, galėtų nemokamai pasinaudoti teisine pagalba ir atstovavimu. 26 straipsnio 2 dalimi išplečiama galimybė pasinaudoti nemokama teisine pagalba ir atstovavimu sprendimo apskundimo arba peržiūrėjimo teisminėje institucijoje atvejais tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema.

PSD (naujoje redakcijoje) taip pat nustatytos „sulaikymo sąlygos“ ir konkrečios nuostatos dėl „pažeidžiamų asmenų ir specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų sulaikymo“. Kaip nurodyta 10 straipsnio 1 dalyje, sulaikyti prašytojai paprastai laikomi specialiuose sulaikymo centruose. Jei tai neįmanoma, sulaikytas prašytojas laikomas atskirai nuo kalinių ir kitų trečiųjų šalių piliečių, kurie nepateikė tarptautinės apsaugos prašymo. Be to, 21 straipsnio 1 dalyje ir 14 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad reikia atsižvelgti į specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų padėtį. 10 straipsnyje nustatyti specialūs reikalavimai tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymo atveju, atsižvelgiant į jų priklausymą konkrečiai pažeidžiamai grupei. Be to, kiek įmanoma, reikėtų išlaikyti šeimos vienovę (12 straipsnis). 10 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatyta, kad UNHCR ar organizacijos, kuri UNHCR vardu veikia atitinkamos valstybės narės teritorijoje pagal susitarimą su ta valstybe nare, atstovai turi galimybę bendrauti su tarptautinės apsaugos prašytojais ir juos lankyti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis.

9. Procesinės garantijos ir teisė pateikti apeliacinį skundą

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis

„1. Per atitinkamą laikotarpį, bet ne ilgiau kaip per penkiolika dienų po to, kai buvo pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės informuoja prašytojus bent jau apie nustatytas išmokas ir apie su priėmimo sąlygomis susijusias jų pareigas.

Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta informacija apie organizacijas arba asmenų grupes, teikiančias specialią teisinę pagalbą, bei apie organizacijas, kurios galėtų suteikti pagalbą arba juos informuoti apie esamas priėmimo sąlygas, įskaitant sveikatos priežiūrą.

2. Valstybės narės užtikrina, kad 1 dalyje nurodyta informacija būtų teikiama raštu ir ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prašytojas. Tam tikrais atvejais ši informacija taip pat gali būti teikiama žodžiu.“

PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnis

„1. Valstybės narės užtikrina, kad per tris dienas nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos prašytojui būtų įteiktas jo vardu išduotas dokumentas, patvirtinantis jo, kaip prašytojo, statusą arba liudijantis jo teisę būti valstybės narės teritorijoje, laukiant, kol bus nagrinėjamas arba kol yra nagrinėjamas jo prašymas.

Jei dokumento turėtojas neturi teisės laisvai judėti visoje valstybės narės teritorijoje arba jos dalyje, tas faktas taip pat nurodomas dokumente.

2. Valstybės narės gali netaikyti šio straipsnio tais atvejais, kai prašytojas yra sulaikytas ir kol nagrinėjamas pasienyje pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, arba pagal procedūrą, taikomą sprendžiant dėl prašytojo teisės atvykti į valstybės narės teritoriją. Konkrečiais atvejais, kol nagrinėjamas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės gali išduoti prašytojams kitokį liudijimą, tapatų 1 dalyje nurodytam dokumentui.

3. 1 dalyje nurodytame dokumente nebūtinai turi būti patvirtinta prašytojo asmens tapatybė.

4. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad prašytojai būtų aprūpinti 1 dalyje nurodytu dokumentu, kuris galiojotų tol, kol jiems leidžiama pasilikti atitinkamos valstybės narės teritorijoje.

5. Valstybės narės gali prašytojams parūpinti kelionės dokumentus, jei dėl rimtų humanitarinio pobūdžio priežasčių jiems reikia būti kitoje valstybėje.

6. Valstybės narės, prieš suteikdamos teises, kurios prašytojams priklauso pagal šią direktyvą, nenustato nereikalingų arba neproporcingų dokumentų arba kitų administracinių reikalavimų prašytojams vien dėl to, kad jie yra tarptautinės apsaugos prašytojai.“

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnis

„1. Valstybės narės užtikrina, kad sprendimus dėl paramos pagal šią direktyvą suteikimo, panaikinimo arba apribojimo arba pagal 7 straipsnį individualiai su prašytojais susijusius priimtus sprendimus būtų galima apskųsti pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka. Bent jau paskutinėje instancijoje turi būti suteikta galimybė kreiptis į teisminę instituciją, apskundžiant sprendimą arba dėl jo faktinio ir teisinio peržiūrėjimo.

2. Sprendimo apskundimo arba peržiūrėjimo 1 dalyje nurodytoje teisminėje institucijoje atvejais, valstybės narės užtikrina, kad pateikus prašymą būtų skiriama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema. Tai apima bent reikiamų procedūrinių dokumentų parengimą ir dalyvavimą posėdyje teisminėse institucijose prašytojo vardu.

Nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą teikia tinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie pagal nacionalinę teisę pripažįstami ar gali užsiimti tokia veikla ir kurie neturi arba potencialiai negalėtų turėti konflikto su prašytojų interesais.

3. Valstybės narės taip pat gali numatyti, kad nemokama teisinė pagalba ir atstovas skiriami:

a) tik tik tiems, kurie neturi pakankamai lėšų, ir (arba)

b) tik tik tuo atveju, jei paslaugas teikia teisiniai patarėjai arba kiti konsultantai, kurie pagal nacionalinę teisę specialiai skiriami padėti prašytojams ir [jiems] atstovauti.

Valstybės narės gali nustatyti, kad nemokama teisinė pagalba ir atstovas neskiriami, jeigu, kompetentingos institucijos manymu, nėra realios tikimybės, kad sprendimo apskundimas arba peržiūrėjimas bus sėkmingi. Tokiu atveju valstybės narės užtikrina, kad teisinė pagalba ir atstovavimas nebūtų savavališkai apribojami ir kad nebūtų trukdoma prašytojui veiksmingai pasinaudoti teisingumo sistema.

4. Valstybės narės taip pat gali:

a) nustatyti piniginius ir (arba) laiko nemokamos teisinės pagalbos teikimo ir atstovavimo apribojimus, jeigu tokiais apribojimais savavališkai neapribojama galimybė pasinaudoti teisine pagalba ir atstovavimu;

b) nustatyti, kad su teisine pagalba susijusiais klausimais mokesčių ir kitų išlaidų atžvilgiu prašytojams nebūtų taikomos palankesnės sąlygos, nei jų piliečiams paprastai taikomos sąlygos.

5. Valstybės narės gali pareikalauti, kad joms būtų visiškai arba iš dalies atlygintos patirtos išlaidos, jeigu ir kai prašytojo finansinė padėtis žymiai pagerėja, arba jeigu sprendimas suteikti tokią paramą buvo priimtas remiantis prašytojo pateikta klaidinga informacija.

6. Galimybės pasinaudoti teisine pagalba ir atstovavimu tvarka nustatoma nacionalinėje teisėje.“

9.1. Įžanga

PSD (naujoje redakcijoje) numatyta, kad tarptautinės apsaugos prašytojams suteikiamos kelios procesinės garantijos ir teisė į veiksmingą teisinę gynybą. Garantijos apima teisę gauti informaciją, kad būtų galima pasinaudoti priėmimo sąlygomis (PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis) ir susipažinti su dokumentu, kuriuo patvirtinamas prašytojo statusas (PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnis). Teisminės garantijos taip pat apima galimybę apskųsti sprendimą ar jį peržiūrėti, bent jau paskutinėje instancijoje, teisminėje institucijoje, ir papildomą galimybę gauti nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą (PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnis).

9.2. Galimybė pasinaudoti priėmimo sąlygomis. Procesinės garantijos

9.2.1. Prievolė informuoti pareiškėją

9.2.1.1. Per 15 dienų nuo prašymo pateikimo dienos

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 1 dalis

„Per atitinkamą laikotarpį, bet ne ilgiau kaip per penkiolika dienų po to, kai buvo pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės informuoja prašytojus bent jau apie nustatytas išmokas ir apie su priėmimo sąlygomis susijusias jų pareigas.“

PSD (naujoje redakcijoje) nenurodytas prašymo pateikimo terminas. Tačiau PPD (naujos redakcijos) 6 straipsnyje numatyta 3–10 darbo dienų laikotarpis nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo iki jo registravimo dienos.

Atsižvelgdamas į tokias skirtingas formuluotes, ESTT byloje **Mengesteab** paaiškino, kad:

„Įvairiose reglamento „Dublinas III“ kalbinėse versijose 18 straipsnio 1 dalyje nedarant skirtumo kalbama ir apie tarptautinės apsaugos prašymą, ir tokios apsaugos prašymo pateikimą, nors kitose kalbinėse versijose konkrečiai vartojamas tik arba vienas, arba kitas terminas. Panašiai ir Direktyvoje 2013/33 šie terminai skirtingose jos 6 straipsnio 1 dalies, 14 straipsnio 2 dalies ir 17 straipsnio 1 dalies kalbinėse versijose vartojami skirtingai.“⁽²⁰⁶⁾

⁽²⁰⁶⁾ 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimas *Mengesteab / Vokietija*, C-670/16, EU:C:2017:587, 100 punktas.

9.2.1.2. Informacija, pateikta raštu ir ta kalba, kurią prašytojas supranta

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad „1 dalyje nurodyta informacija būtų teikiama raštu ir ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prašytojas“. Pagal šią nuostatą taip pat leidžiama, kai tinkama, šią informaciją pateikti žodžiu.

Prieglobsčio prašytojai dažnai dėl įvairių priežasčių – neraštingumo, kalbos barjero, formuluotės ar kitų individualių aplinkybių, susijusių visų pirma su jų amžiumi ir lytimi, – nesupranta savo teisių ir pareigų, susijusių su priėmimo sąlygomis ⁽²⁰⁷⁾.

Byloje **M. S. S.** EŽTT pabrėžė tai, kad ieškovas nebuvo tinkamai informuotas apie galimą apgyvendinimą, dėl to jis per ilgai išbuvo materialinio skurdo padėtyje, kuo savaime pažeidžiamas EŽTK 3 straipsnis. EŽTT akcentavo, kad prieglobsčio prašytojams Vokietijoje duodamoje brošiūroje nenurodyta, kad prieglobsčio prašytojai gali pasakyti policijai, kad jie yra benamiai, taip pat nėra jokios informacijos apie apgyvendinimą. Teismas toliau pastebėjo, kad prašytojo gautas pranešimas apie pareigą užregistruoti savo adresą policijoje buvo „dviprasmiškas ir negali būti pagrįstai laikomas pakankama informacija“. Jis konstatavo, kad prašytojas jokių metu nebuvo tinkamai informuotas apie apgyvendinimo galimybes, kuriomis jis galėjo pasinaudoti, ir padarė prielaidą, kad tokių galimybių nėra ⁽²⁰⁸⁾.

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis

„1. Per atitinkamą laikotarpį, bet ne ilgiau kaip per penkiolika dienų po to, kai buvo pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės informuoja prašytojus bent jau apie nustatytas išmokas ir apie su priėmimo sąlygomis susijusias jų pareigas.

Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta informacija apie organizacijas arba asmenų grupes, teikiančias specialią teisinę pagalbą, bei apie organizacijas, kurios galėtų suteikti pagalbą arba juos informuoti apie esamas priėmimo sąlygas, įskaitant sveikatos priežiūrą.

2. Valstybės narės užtikrina, kad 1 dalyje nurodyta informacija būtų teikiama raštu ir ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prašytojas. Tam tikrais atvejais ši informacija taip pat gali būti teikiama žodžiu.“

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis turėtų būti aiškinamas kartu su PSD (naujos redakcijos) 21 konstatuojamąja dalimi.

9.2.2. Prievolė pareiškėjui pateikti jo statusą patvirtinantį dokumentą

PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnio 1 dalyje numatyta valstybių narių pareiga per tris dienas nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos prašytojams išduoti dokumentus.

⁽²⁰⁷⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2012 m., p. 5.

⁽²⁰⁸⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 257 punktąs.

Dokumente turi būti patvirtintas jo, kaip prašytojo, statusas ir jo teisė būti valstybės narės teritorijoje, laukiant, kol bus nagrinėjamas arba kol yra nagrinėjamas jo prašymas.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnio 2 dalį valstybės narės gali netaikyti 6 straipsnio 1 dalyje numatytos pareigos tais atvejais, kai prašytojas yra sulaikytas ir kol nagrinėjamas pasienyje pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, arba pagal procedūrą, taikomą sprendžiant dėl prašytojo teisės atvykti į valstybės narės teritoriją. Šiame straipsnyje toliau numatyta, kad „konkrečiais atvejais, kol nagrinėjamas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės gali išduoti prašytojams kitokį liudijimą, tapatų 1 dalyje nurodytam dokumentui“.

6 straipsnio 4 dalimi valstybėms narėms taikoma pareiga užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojams būtų įteiktas dokumentas, kuris „galėtų tol, kol jiems leidžiama pasilikti atitinkamos valstybės narės teritorijoje“.

Būtina pateikti įrodymus, kad asmuo užregistruotas kaip tarptautinės apsaugos prašytojas, siekiant užtikrinti, kad prašytojai turėtų teisę gauti paramą pagal PSD (naują redakciją). Tačiau tokio dokumento nepakanka, kad būtų užtikrinta veiksminga galimybė pasinaudoti priėmimo sąlygomis. Byloje **M. S. S.** EŽTT pažymėjo, kad ieškovui suteiktas dokumentas, rožinė kortelė, nedavė „jokios praktinės naudos“, visų pirma atsižvelgiant į „administracines kliūtis“ ir jo „asmenines problemas dėl <...> kalbos žinių stokos, bet kokios paramos tinklo stygiaus ir apskritai nepalankios ekonominės aplinkos“⁽²⁰⁹⁾. Visų pirma EŽTT pažymėjo, kad nors „įstatyme yra numatyta, kad „rožines korteles“ gavę prieglobsčio prašytojai turi galimybę įsidarbinti, <...> praktiškai galimybę įsidarbinti taip apsunkina administracinės kliūtys, kad jos negalima laikyti realia alternatyva“.

PSD (naujos redakcijos) 6 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad valstybės narės:

„<...> prieš suteikdamos teises, kurios prašytojams priklauso pagal šią direktyvą, nenustato nereikalingų arba neproporcingų dokumentų arba kitų administracinių reikalavimų prašytojams vien dėl to, kad jie yra tarptautinės apsaugos prašytojai.“

Laikoma, kad ši nuostata atitinka Pabėgėlių konvencijos 6 straipsnį⁽²¹⁰⁾.

9.3. Specialios procesinės garantijos pažeidžiamiesiems asmenims

9.3.1. Specialiųjų poreikių turinčių asmenų nustatymas

Specialiųjų poreikių nustatymas nėra procesinė garantija. Vis dėlto PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje numatyta pareiga „atsižvelgti“ į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį, o PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnyje išdėstyta, kad reikia atlikti šį vertinimą „siek[iant] veiksmingai įgyvendinti 21 straipsnį“. Pagal PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnį šis vertinimas pradedamas per pagrįstą laikotarpį nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos.

⁽²⁰⁹⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša), 261 punktą.

⁽²¹⁰⁾ UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m., p. 12.

Pažeidžiamų asmenų specialiųjų priėmimo poreikių vertinimas yra būtina sąlyga, kad jie galėtų gauti PSD (naujoje redakcijoje) išdėstytas specialias garantijas. Tai yra esminis elementas, be kurio PSD (naujos redakcijos) nuostatos, kuriomis šiems asmenims siekiama sudaryti specialias sąlygas, prarastų bet kokią prasmę ⁽²¹¹⁾.

PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamoji dalis

„Nacionalinės valdžios institucijos **pirmiausia** turėtų pasirinkti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimo, kad **užtikrintų**, jog toks priėmimas būtų **specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti.**“

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis

„Siekdamos veiksmingai įgyvendinti 21 straipsnį, valstybės narės **vertina**, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas. Valstybės narės taip pat **nurodo tokių poreikių pobūdį** <...>“

Šio vertinimo tikslas – nustatyti, ar tarptautinės apsaugos prašytojas yra asmuo, kuris turi teisę gauti specialias garantijas, ir jas oficialiai „nustatyti“. Toks oficialus „nustatymas“ reiškia, kad prašytojams sudarytas priėmimo sąlygas galima pritaikyti pagal jų pažeidžiamumą.

22 straipsniu valstybėms narėms taikomos trys pareigos:

1. **„įvertinti“**, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas, nustatant poreikių vertinimus (procedūras);
2. **„nurodyti pažeidžiamų prašytojų specialių priėmimo poreikių pobūdį“**;
3. užtikrinti tinkamą priėmimo padėties stebėseną, atsižvelgiant į galimai besikeičiančius pažeidžiamų asmenų poreikius, susijusius su priėmimo sąlygomis.

22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šis vertinimas gali būti įtrauktas į esamas nacionalines procedūras arba, kaip nurodyta 22 straipsnio 2 dalyje, nebūtinai turi būti atliekamas kaip administracinė procedūra. Vis tik pagal 22 straipsnio 4 dalį šis vertinimas nedaro poveikio tarptautinės apsaugos poreikio vertinimui pagal PD (naują redakciją).

⁽²¹¹⁾ Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl 2003 m. sausio 27 m. Direktyvos 2003/9/EB, nustatančios minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, taikymo, COM(2007) 745, 2007 m. lapkričio 26 d., p. 9.

9.3.2. Pažeidžiamumo nustatymo termino ir stebėjimo garantijos

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis

„<...> vertinimas pradamas per **pagrįstą laikotarpį** nuo tarptautinės apsaugos prašymo **pateikimo dienos <...>**“

Pateikus prašymą šis vertinimas turi būti atliktas **kuo greičiau**, siekiant užtikrinti, kad žmonės būtų iš karto apgyvendinti priėmimo centruose, kurie atitinka jų specialiuosius poreikius.

ESTT dar nesvarstė „**pagrįsto**“ laikotarpio reikšmės. Specialiuosius poreikius reikėtų nustatyti ankstyvame proceso etape, nes kitu atveju jie gali labai apsunkinti prašytojo galimybę veiksmingai bendrauti ir valdžios institucijų galimybę rinkti įrodymus arba prašytojams gali kilti rizika bendro apgyvendinimo atveju.

Šis aspektas yra glaudžiai susijęs su ankstyvu pažeidžiamų asmenų nustatymu pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją). Pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 7 dalies b punktą valstybės narės gali naudotis PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalies vertinimu, kad nustatytų prašytojus, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, ir jų prašymui suteiktų prioritetą.

EŽTT pabrėžė, jog valstybės narės privalo užtikrinti, kad teisinio veiksnio neturintys asmenys galėtų pateikti prašymą.

Bylos **Rahimi / Graikija** ⁽²¹²⁾ EŽTT nustatė, kad atsakovės valstybės nenoras paskirti globėją, be kita ko, padėti nepilnamečiui pateikti tarptautinės apsaugos prašymą ir užtikrinti veiksmingą šio nelydimo nepilnamečio priėmimą, prilygo EŽTK 3 straipsnio pažeidimui.

Byloje **A. E. A. / Graikija** ⁽²¹³⁾ sprendime dėl nepilnamečio EŽTT nurodė kalbos barjerus ir kliūtis susipažinti su reikalinga informacija, ekspertų patarimais bei galimybės pasinaudoti materialinėmis sąlygomis kliūtis, su kuriomis gali susidurti prašytojas. Jis pabrėžė, kad šiam nelydimam nepilnamečiui ilgą laiką – nuo 2009 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. – nebuvo įmanoma prašyti tarptautinės apsaugos iš esmės dėl to, kad prieglobsčio procedūra buvo labai suvaržyta, o gal net neįmanoma.

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad tie specialūs priėmimo poreikiai būtų tenkinami taip pat atsižvelgiant į šios direktyvos nuostatas, jeigu jie **išaiškėja vėlesniu prieglobsčio procedūros etapu.**“

⁽²¹²⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *Rahimi / Graikija*, op. cit. (88 išnaša).

⁽²¹³⁾ 2018 m. kovo 15 d. EŽTT sprendimas *A. E. A. / Graikija*, Nr. 39034/12, ECLI:CE:ECHR:2018:0315JUD003903412, 84 punktas.

Pareiga užtikrinti, kad būtų tenkinami specialūs priėmimo poreikiai, „jeigu jie išaiškėja vėlesniu prieglobsčio procedūros etapu“, yra svarbi dėl įvairių priežasčių, įskaitant gėdą ar pasitikėjimo stoką, tarptautinės apsaugos prašytojai gali delsti iš karto atskleisti tam tikras patirtis. Taip gali būti asmenų, kurie tapo kankinimų, išžaginimo ar kitų formų psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukomis, atveju, taip pat LGBTI asmenų, kurie neidentifikuoja savo lytinės tapatybės, atveju ir dėl to gali stipriai sumažėti jų galimybė išdėstyti savo argumentus ⁽²¹⁴⁾.

Byloje **A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie** ESTT pažymėjo:

„<...> laikyti, kad prieglobsčio prašytojas nėra patikimas tik dėl to, kad jis neatskleidė savo seksualinės orientacijos pirmą kartą, kai jam buvo suteikta galimybė paaiškinti persekiojimo priežastis, reikštų nekreipti dėmesio į nurodytą reikalavimą [susijusį su būtinybe atsižvelgti į asmenines ar bendras su prašymu susijusias aplinkybes, ypač prašytojo pažeidžiamumą].“ ⁽²¹⁵⁾

UNHCR taip pat pažymi, kad:

„<...> vėliau atskleistų tokių patirčių nederėtų panaudoti prieš prieglobsčio prašytojus ir nekludyti jiems pasinaudoti bet kokiomis specialiomis paramos priemonėmis ar būtinu gydymu. Specialius poreikius, kurie atsirado dėl tokių patirčių, geriausia atveju reikėtų nustatyti ankstyvame proceso etape, nes kitu atveju jie gali labai apsunkinti prašytojo galimybę veiksmingai bendrauti ir valdžios institucijų galimybę rinkti įrodymus“ ⁽²¹⁶⁾.

Be to, PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalyje numatyta ši nuostata:

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams teikiant pagalbą pagal šią direktyvą būtų atsižvelgiama į jų specialius priėmimo poreikius per visą prieglobsčio procedūrą ir būtų **tinkamai stebima jų padėtis.**“

Neatsižvelgdamos į tai, kada buvo nustatyti tokie poreikiai, valstybės narės užtikrina paramą specialiųjų poreikių turintiems asmenims per prieglobsčio procedūrą ir numato tinkamą jų padėties stebėseną.

⁽²¹⁴⁾ UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 9: Claims to refugee status based on sexual orientation and/or gender identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 2012 m., 59 punktą.

⁽²¹⁵⁾ 2014 m. gruodžio 2 d. ESTT sprendimas *A, B, C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sujungtos bylos C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, 71 punktą. Taip pat žr. 72 punktą: „<...> Direktyvos 2004/83 4 straipsnio 3 dalis ir Direktyvos 2005/85 13 straipsnio 3 dalies a punktas turi būti aiškinami taip, kad pagal šias nuostatas draudžiama, jog per šį patikrinimą kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos darytų išvadą, kad atitinkamo prieglobsčio prašytojo pareiškimai nepatikimi vien dėl to, kad šis prašytojas savo seksualinės orientacijos, kokios jis pats teigia esąs, nenurodė pirmą kartą, kai jam buvo suteikta galimybė paaiškinti persekiojimo priežastis.“

⁽²¹⁶⁾ UNHCR, *UNHCR comments on the European Commission's amended recast proposal for a directive of the European Parliament and the Council laying down standards for the reception of asylum-seekers*, 2012 m., p. 16–17.

9.3.3. Nepilnamečių procesinės garantijos

23 straipsnio 5 dalimi valstybėms narėms taikoma konkreti procesinė pareiga tuo laikotarpiu, kurį nepilnamečiai yra priėmimo centre. Konkrečiai, joje numatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai prašytojų vaikai arba nepilnamečiai prašytojai būtų apgyvendinti su savo tėvais, nesusituokusiais jų nepilnamečiais broliais ir (arba) seserimis arba su suaugusiu asmeniu, kuris už juos atsakingas pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką, jei tai daroma atsižvelgiant į atitinkamų nepilnamečių interesus.

9.4. Teisės apskusti sprendimus pagal PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnį taikymo sritis

PSD (naujoje redakcijoje) numatyta teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir garantijas, taikomas pagal ES chartijos 47 straipsnį, kurios apima:

- teisę kreiptis į teismą;
- teisę į lygiateisiškumą ir rungimosi principu grindžiamą procedūrą;
- teisę į teisinę pagalbą;
- teisę, kad asmens byla būtų nagrinėjama nešališkai;
- teisę, kad byla per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas.

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalyje numatyta teisė apskusti šiuos sprendimus tiek, kiek tai daro individualų poveikį prašytojams:

- sprendimus dėl sąlygų sudarymo, panaikinimo ar apribojimo pagal PSD (naują redakciją); arba
- sprendimus, priimtus pagal PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnį, vadinamą „Gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė“.

9.4.1. Sprendimai dėl išmokų suteikimo, panaikinimo ar sumažinimo

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalies tikslioje formuluotėje nurodytos materialinės ir nematerialinės garantijos, taip pat procesinės garantijos ir valstybių narių įsipareigojimų užtikrinti prieglobsčio prašytojų „orumo nežeminantį gyvenimo lygį“ lygis⁽²¹⁷⁾. Reikėtų pažymėti, kad ši sąvoka teisiniu požiūriu yra neaiški ir valstybėms narėms leidžiama nustatyti savo įsipareigojimų taikymo sritį ir lygį⁽²¹⁸⁾. Jei valstybių narių sudarytomis sąlygomis nėra pasiekama būtina norma, prašytojas gali pareikšti ieškinį dėl ES chartijos 1 straipsnio, susijusio su EŽTK 3 straipsniu, pažeidimo.

Kalbant apie **laikotarpį, kuriuo turi būti sudarytos materialinės sąlygos**, PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamojoje dalyje minima, kad direktyva „turėtų būti taikoma visų rūšių tarptautinės apsaugos prašymų procedūroms bei visais jų etapais, visose teritorijose

⁽²¹⁷⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, *op. cit.* (55 išnaša); 2019 m. ESTT sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (62 išnaša). Dėl daugiau informacijos apie orumo nežeminančio gyvenimo lygio principą žr. 3 skirsnį „Pagrindiniai principai ir apibrėžtys“.

⁽²¹⁸⁾ Tsourdi, E., „EU reception conditions: a dignified standard of living for asylum seekers?“ („ES priėmimo sąlygos: prieglobsčio prašytojų orumo nežeminantis gyvenimo lygis?“), Chetail, V., De Bruycker, P. ir Maiani, F. (red.), *Reforming the Common European Asylum System – The new European refugee law* („Bendros Europos prieglobsčio sistemos pertvarka. Nauja Europos pabėgėlių teisė“), Brill Nijhoff, Bostonas, 2016 m., p. 310.

ir vietose, kuriose priimami prašytojai“. ESTT ne kartą pabrėžė, kad PSD (naujos redakcijos) tikslu užtikrinama, kad prašytojas neprarastų šioje direktyvoje nustatytų sąlygų, net ir laikinai laikotarpiu pateikus prašymą ⁽²¹⁹⁾.

9.4.2. Sprendimai, priimami pagal PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnį dėl „gyvenamosios vietos ir judėjimo laisvės“

PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnyje nustatytos tik neprivalomos nuostatos, bet kadangi pagal jį valstybėms narėms leidžiama riboti prašytojų judėjimo laisvę, valstybių narių priimti sprendimai, vadovaujantis šiomis nuostatomis, tikrai daro individualų poveikį prašytojams ir todėl patenka į PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio taikymo sritį. Pagal PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnį valstybės narės gali prašytojui nustatyti konkrečią teritoriją (7 straipsnio 1 dalis), konkrečią gyvenamąją vietą (7 straipsnio 2 dalis) arba konkrečią vietą (7 straipsnio 3 dalis). Taip pat valstybės narės gali atsisakyti suteikti laikiną leidimą palikti gyvenamąją vietą. Be to, valstybės narės reikalauja, kad prašytojai praneštų valdžios institucijoms savo dabartinį adresą ir greitai praneštų naują informaciją adresui pasikeitus (7 straipsnio 5 dalis). Tačiau prašytojai neturi prašyti leidimo vykti į susitikimus su valdžios atstovais ir į teismus, jei jie privalo ten atvykti (7 straipsnio 4 dalis).

9.5. Sprendimų apskundimo sąlygos

Nors pirminėje PSD numatyta „sprendimo apskundimo arba peržiūrėjimo teisminėje institucijoje“ galimybė, PSD (naujoje redakcijoje) ši priemonė išplėsta 26 straipsnio 1 dalyje numatant galimybę sprendimą „apskusti pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka. Bent jau paskutinėje instancijoje turi būti suteikta galimybė kreiptis į teisminę instituciją, apskundžiant sprendimą arba dėl jo faktinio ir teisinio peržiūrėjimo.“

9.5.1. PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „faktinis ir teisinis“

Ši sąvoka „faktinis ir teisinis“, kuri taikoma sulaikymo atvejais, vartojama PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalyje. Be to, PSD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalyje numatyta prašytojams teikiama garantija, nustatant, kad taikant „veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas“. Tačiau PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalyje išsamus ir *ex nunc* nagrinėjimas nėra numatytas. Vadovaujantis esama ESTT praktika, „faktinės ir teisinės“ peržiūros ar net „išsamaus visų faktų ir aplinkybių nagrinėjimo“ aspektas yra esminis elementas teikiant „veiksmingą teisminę apsaugą“, kaip reikalaujama pagal ES chartijos 47 straipsnį.

⁽²¹⁹⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade ir GISTI*, op. cit. (43 išnaša), 36, 37 ir 51 punktai; 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri ir kt.*, op. cit. (55 išnaša), 46 punktas.

9.5.2. PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 ir 2 dalyse vartojama sąvoka „nagrinėjimas teisminėje institucijoje“

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalyje ir 9 straipsnio 2 ir 5 dalyse kalbant apie sprendimų apskundimą ar peržiūrą vartojama sąvoka „teisminė institucija“, o ES chartijos 47 straipsnio 1 dalimi aiškiai garantuojama teisinė gynyba „teisme“. Panaši formuluotė pateikta PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 1 dalyje.

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 2 dalyje, kurioje numatyta teisinė pagalba ir atstovavimas „tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema“, išdėstytas veiksmingos teisinės gynybos principas kaip ir ES chartijos 47 straipsnyje, kuriuo garantuojama teisė, kad būtų viešai ir teisingai išnagrinėtų „pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas“. Nors PSD (naujoje redakcijoje) nėra minimi nepriklausomumas ir nešališkumas, galima laikyti, kad sąvoka „teisminėje institucijoje“ apima elementus „nepriklausomas ir nešališkas“, nes tai yra oficialūs veiksmingai teisinei gynybai taikomi reikalavimai ⁽²²⁰⁾. Siekdamas įvertinti, ar peržiūrinti institucija yra bendrojo pobūdžio ar specializuotas teismas pagal ES chartijos 47 straipsnį, ESTT nagrinėja, ar „institucija įsteigta pagal įstatymą, ar ji veikia nuolat, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar procesas šioje institucijoje yra *inter partes*, ar ji taiko teisės normas ir ar yra nepriklausoma“ ⁽²²¹⁾.

9.6. PSD 26 straipsnio 1 dalis ir valstybių narių procesinis savarankiškumas

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnyje nėra nustatytos teisminės peržiūros ar apskundimo procedūros normos. Tačiau tokios normos yra numatytos PPD (naujos redakcijos) 19–23 straipsniuose. Veikiau PSD (naujoje redakcijoje) numatyta valstybių narių veiksmų laisvė, nurodant, kad sprendimai apskundžiami „pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka“ (PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalis).

Pagal ESTT praktiką nacionalinės teisės aktų leidėjų procesinis savarankiškumas yra suvaržytas visų pirma svarbiausiais lygiavertiškumo ir veiksmingumo principais:

„<...> nors asmens teisė ir suinteresuotumas kreiptis į teismą iš esmės nustatomi pagal nacionalinę teisę, pagal Bendrijos teisę vis dėlto reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai nepažeistų teisės į veiksmingą teisminę gynybą <...> Valstybės narės turi numatyti teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, leidžiančią užtikrinti šios teisės laikymąsi <...> Šiuo atžvilgiu ieškiniams, skirtiems užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, taikomos procesinės taisyklės negali būti mažiau palankios už taikomas panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų Bendrijos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas).“ ⁽²²²⁾

⁽²²⁰⁾ 2010 m. gruodžio 22 d. ESTT sprendimas *RTL Belgium*, C-517/09, EU:C:2010:821, 38 punktas.

⁽²²¹⁾ 2013 m. sausio 31 d. ESTT sprendimas *H. I. D., B. A. / Refugee Applications Commissioner, Refugee Appeals Tribunal, Minister for Justice, Equality and Law Reform, Airija, Attorney General*, C-175/11, ECLI:EU:C:2013:45, 78–105 punktai.

⁽²²²⁾ 2007 m. kovo 13 d. ESTT sprendimas *Unibet / Justitiekanslem*, C-432/05, EU:C:2007:163, 42 ir 43 punktai.

Procesinio savarankiškumo pavyzdys yra **teismo instancijos**. Kaip minėta pirmiau, PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „bent jau paskutinėje instancijoje“ turi būti suteikta „galimybė kreiptis į teisminę instituciją, apskundžiant sprendimą arba dėl jo <...> peržiūrėjimo“. Nei pirminėje PSD, nei PSD (naujoje redakcijoje) nereikalaujama, kad būtų numatyta daugiau kaip viena instancija, ir visų pirma jose nenumatyta galimybė kreiptis į dvi instancijas. Byloje *Diouf*, kuri buvo susijusi su pirmine PPD, pagal kurią garantuojama „teisė į veiksmingą teisinę gynybą teisme“, ESTT nusprendė, kad „[v]eiksmingos teisminės gynybos principu asmeniui suteikiama teisė kreiptis į teismą, o ne teisė į procedūrą keliose instancijose“⁽²²³⁾.

Skundo pareiškimo terminai taip pat gali būti nustatyti nacionalinėmis procesinėmis taisyklėmis tiek, kiek „dėl tokių terminų naudojimas Bendrijos teisės suteiktomis teisėmis netampa praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas“⁽²²⁴⁾. Kita vertus, esant pagreitinoms procedūroms gali reikėti sutrumpintų terminų siekiant užtikrinti greitą teisminę peržiūrą, pavyzdžiui, sulaikymo bylose⁽²²⁵⁾.

9.7. Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad valstybės narės užtikrina nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą. Nors PSD (naujoje redakcijoje), skirtingai nuo PPD (naujos redakcijos) 23 straipsnio, sąvokos „teisinė pagalba ir atstovavimas“ nėra aiškiai apibrėžtos, 26 straipsnio 2 dalies antrame sakinyje numatyta minimali norma, teigiant, kad minėtos apeliacinės procedūros metu ji „<...> apima bent reikiamų procedūrinių dokumentų parengimą ir dalyvavimą posėdyje teisminėse institucijose prašytojo vardu“.

9.7.1. Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas gavus prašymą

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad „pateikus prašymą būtų skiriama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema“. Asmuo, kuriam reikia teisinės pagalbos, turi pateikti tokį „prašymą“ ir todėl nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas nėra suteikiami *ex officio*. Siekiant laikytis ES teisės veiksmingumo principo apskritai ir užtikrinti teisę pasinaudoti teismine peržiūra, kliūtys tokiam „prašymui“ pateikti neturi būti per didelės. Pagal ESTT praktiką, kaip nuspręsta byloje C-104/10, nacionalinės teisės aktuose apskritai negali būti nustatytos tokios taisyklės, kurios „gali sukelti pavojų, kad bus pakenkta šia direktyva siekiamo tikslo įgyvendinimui, ir taip, be kita ko, ši nuostata taptų neveiksminga“⁽²²⁶⁾. Šiuo principu ribojamas valstybių narių savarankiškumas procesinių nuostatų atžvilgiu.

9.7.2. Kaip turi būti suteikiama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 6 dalyje aiškiai numatyta, kad galimybės pasinaudoti teisine pagalba ir atstovavimu tvarka nustatoma nacionalinėje teisėje. Taip valstybėms

⁽²²³⁾ 2011 m. gruodžio 28 d. ESTT sprendimas *Brahim Samba Diouf / Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, EU:C:2011:524, 69 punktas.

⁽²²⁴⁾ 2009 m. spalio 29 d. ESTT sprendimas *Virginie Pontin / T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666, 48 punktas.

⁽²²⁵⁾ 1988 m. vasario 29 d. EŽTT sprendimas *Bouama / Belgija*, Nr. 9106/80, ECLI:CE:ECHR:1988:0229JUD000910680, 60–63 punktai.

⁽²²⁶⁾ 2011 m. liepos 21 d. ESTT sprendimas *Patrick Kelly / National University of Ireland*, C-104/10, ECLI:EU:C:2011:506, 34 punktas.

narėms suteikiama veiksmų laisvė reglamentuoti teisinės pagalbos ir atstovavimo teikimą. Tačiau tokios galimybės mechanizmai turi būti išvardyti nacionalinėje teisėje.

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3–5 dalyse aprašytos tam tikros sąlygos, kurias valstybės narės gali įgyvendinti savo nacionalinėse nuostatose, dėl nemokamos teisinės pagalbos ir atstovavimo suteikimo. PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalies a ir b punktuose išdėstytose neprivalomose nuostatose pateiktos dvi sąlygos, susijusios su **nemokamos teisinės pagalbos** asmenine taikymo sritimi ir teikimu, kurias valstybės narės gali sudaryti, kad suteiktų nemokamą teisinę pagalbą:

- asmeniškai: „tik tiems asmenims, kurie neturi pakankamų išteklių“ („lėšų principas“);
- teikimo požiūriu: tik kai „paslaugas teikia patarėjai teisės klausimais arba kiti patarėjai, pagal nacionalinę teisę specialiai paskirti padėti prašytojams ir jiems atstovauti“.

9.7.2.1. „Lėšų principas“

Lėšų principas visų pirma apima prašytojo turimų lėšų vertinimą ir juo gerbiamas prašytojo, šeimos, draugų ir kitų susijusių asmenų privatumas. Byloje Nr. 8398/78, *Pakelli / Vokietija*, EŽTT nusprendė, kad taikant lėšų principą nemokamos teisinės pagalbos prašančiam asmeniui tenka pareiga įrodyti, kad jis neturi pakankamai lėšų. Tačiau nėra būtina įrodyti skurdo „be pagrįstos abejonės“: nors ieškovas nepateikė aiškių įrodymų dėl finansinių išteklių stygiaus, EŽTT nustatė, kad buvo įvairių rodiklių, kurie lėmė tikimybę, kad jis iš tiesų finansiškai buvo nepajėgus sumokėti už teisinę pagalbą ⁽²²⁷⁾.

Byloje C-279/09, *DEB / Bundesrepublik Deutschland*, ESTT nurodė EŽTT praktiką ⁽²²⁸⁾ dėl teisinės pagalbos, suteikiamos atleidžiant nuo teismo išlaidų:

„Kalbant apie teisinę pagalbą, suteikiamą atleidžiant nuo teismo išlaidų ar prieš pareiškiant ieškinį teisme, reikia pažymėti, kad Europos [Ž]mogaus [T]eisių [T]eismas taip pat išnagrinėjo visas aplinkybes siekdamas patikrinti, ar teisės kreiptis į teismą apribojimais nebuvo pažeista pati teisės esmė, ar jais buvo siekiama teisėto tikslo ir ar tarp naudotų priemonių ir siekiamo tikslo buvo pagrįstas proporcingumo ryšys.“ ⁽²²⁹⁾

Galiausiai PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 9 dalyje ir 26 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad valstybės narės taip pat gali taikyti lėšų atlyginimo nuostatą, „jeigu ir kai prašytojo finansinė padėtis žymiai pagerėja, arba jeigu sprendimas suteikti tokią paramą buvo priimtas remiantis prašytojo pateikta klaidinga informacija“.

9.7.2.2. „Specialiai paskirti padėti prašytojams ir jiems atstovauti“

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalies b punktas dėl teisinės pagalbos teikimo pasitelkiant specialiai paskirtus patarėjus teisės klausimais ar konsultantus yra susijęs su 26 straipsnio 2 dalyje išdėstyta privaloma nuostata. 26 straipsnio 2 dalyje teigiama: „Nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą teikia tinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie pagal

⁽²²⁷⁾ 1983 m. balandžio 25 d. EŽTT sprendimas *Pakelli / Vokietija*, Nr. 8398/78, ECLI:CE:ECHR:1983:0425JUD000839878, 34 punktas.

⁽²²⁸⁾ 1995 m. liepos 13 d. EŽTT sprendimas *Tolstoy-Miloslavsky / Jungtinė Karalystė*, rinkinys A, Nr. 316-B, ECLI:CE:ECHR:1995:0713JUD001813991, 59–67 punktai; 2001 m. birželio 19 d. EŽTT sprendimas *Kreuz / Lenkija*, ECHR 2001-VI, ECLI:CE:ECHR:2001:0619JUD002824995, 54 ir 55 punktai.

⁽²²⁹⁾ 2010 m. gruodžio 22 d. ESTT sprendimas *DEB / Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, 47 punktas.

nacionalinę teisę pripažįstami ar gali užsiimti tokia veikla ir kurie neturi arba potencialiai negalėtų turėti konflikto su prašytojų interesais.“ Šiuo reikalavimu užtikrinamas tam tikras kokybės padedant prašytojams ir jiems atstovaujant lygis, o tai yra itin svarbu pažeidžiamų prašytojų atveju. Pavyzdžiui, Čekijos Konstitucinis Teismas svarstė, kad NVO buvimo sulaikymo centruose nepakako, kad būtų įvykdyta valstybės pareiga garantuoti galimybę pasinaudoti teisine pagalba ir atstovavimu ⁽²³⁰⁾.

9.7.2.3. „Pagrįstumo principas“

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad galimybė pasinaudoti nemokama teisine pagalba ir atstovavimu turi būti užtikrinta „tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema“. Tačiau šios sąlygos įvykdymo nepakanka, kad būtų suteikta nemokama teisinė pagalba.

Kita sąlyga teisei pagalbai gauti yra neprivalomas PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalies 2 punkte numatyto „pagrįstumo principo“ įgyvendinimas ir juo vadovaudamasi „valstybės narės gali nustatyti, kad nemokama teisinė pagalba ir atstovas neskiriami, jeigu, kompetentingos institucijos manymu, nėra realios tikimybės, kad sprendimo apskundimas arba peržiūrėjimas bus sėkmingi“.

Byloje *DEB / Bundesrepublik Deutschland* ESTT, remdamasis EŽTT praktika, konstatavo:

„<...> Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad tai, ar būtina skirti teisinę pagalbą tam, kad bylos nagrinėjimas būtų teisingas, reikia vertinti atsižvelgiant į kiekvieno atvejo konkrečius faktus ir aplinkybes ir priklauso, be kita ko, nuo to, kokią reikšmę byla turi ieškovui, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumo, taip pat nuo ieškovo galimybės veiksmingai vesti savo bylą <...> Tačiau gali būti atsižvelgta į ieškovo finansinę padėtį ar į jo galimybę laimėti bylą“ ⁽²³¹⁾.

Pagal EŽTT praktiką nacionalinėmis taisyklėmis turi būti užtikrinta, kad dėl pagrįstumo principo iš tarptautinės apsaugos prašytojų nebus atimtos procesinės garantijos ar veiksminga galimybė pasinaudoti teismine peržiūra. EŽTT nustatė, kad dėl teisinės pagalbos stokos EŽTK 13 straipsnyje nustatytos priemonės gali tapti neprieinamos ⁽²³²⁾. Byloje *A. A. / Graikija* EŽTT nusprendė, kad dėl teisinės pagalbos sulaikytam prieglobsčio prašytojui iš Palestinos nebuvimo teisinės gynybos priemonė tapo tik teorinio pobūdžio ir prilygo EŽTK 5 straipsnio 4 dalies pažeidimui ⁽²³³⁾. ESTT taip pat konstatavo, kad galimybė pasinaudoti teisine pagalba yra svarbus bendrojo veiksmingos teisminės apsaugos principo pagal ES teisę ir ES chartijos 47 straipsnį aspektas:

„Šiuo atžvilgiu nacionalinis teismas turi įvertinti, ar teisinės pagalbos suteikimo sąlygos yra teisės kreiptis į teismą apribojimas, pažeidžiantis pačią šios teisės esmę, ar jomis siekiama teisėto tikslo ir ar tarp naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo yra pagrįstas proporcingumo ryšys.“ ⁽²³⁴⁾

⁽²³⁰⁾ 2016 m. lapkričio 29 d. Čekijos Konstitucinio Teismo (*Ústavní soud*) sprendimas I. ÚS 630/16.

⁽²³¹⁾ 2010 m. ESTT sprendimas *DEB*, *op. cit.* (229 išnaša), 46 punktas.

⁽²³²⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *M. S. S.*, *op. cit.* (72 išnaša).

⁽²³³⁾ 2010 m. liepos 22 d. EŽTT sprendimas *A. A. / Graikija*, Nr. 12186/08, 78 punktas.

⁽²³⁴⁾ 2010 m. ESTT sprendimas *DEB*, *op. cit.* (229 išnaša), 60 punktas.

A priedas. Svarbios tarptautinės nuostatos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

1 straipsnis Žmogaus orumas

Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti.

3 straipsnis Teisė į asmens neliečiamybę

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į fizinę ir psichinę neliečiamybę.

<...>

4 straipsnis Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas

Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.

6 straipsnis Teisė į laisvę ir saugumą

Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą.

14 straipsnis Teisė į mokslą

1. Kiekvienas turi teisę į mokslą; profesinis ir tęstinis mokymas turi būti prieinamas visiems.
2. Ši teisė apima galimybę nemokamai įgyti privalomąjį išsilavinimą.
3. Laisvė steigti demokratiniiais principais grindžiamas mokymo įstaigas ir tėvų teisė užtikrinti savo vaikų švietimą ir mokymą pagal savo religinius, filosofinius ir pedagoginius įsitikinimus turi būti gerbiamos pagal jų įgyvendinimą reglamentuojančius nacionalinius įstatymus.

21 straipsnis Diskriminacijos uždraudimas

1. Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

2. Sutarčių [Europos Bendrijos steigimo sutarties ir ES sutarties] taikymo srityje ir nepažeidžiant konkrečių jų nuostatų draudžiama bet kokia diskriminacija dėl asmens pilietybės.

24 straipsnis **Vaiko teisės**

1. Vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Jie gali laisvai reikšti savo nuomonę. Sprendžiant su vaikais susijusius klausimus, į jų nuomonę atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą.
2. Visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujama vaiko interesais.
3. Kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

47 straipsnis **Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą**

Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisėje, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.

Asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą.

52 straipsnis **Teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas**

1. Bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.
2. Šios Chartijos pripažintos teisės, reglamentuojamos Sutartyse, įgyvendinamos jose nustatytais sąlygomis ir neperžengiant jose nustatytų ribų.
3. Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliaudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.

<...>

Europos žmogaus teisių konvencija

3 straipsnis Kankinimo uždraudimas

Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.

5 straipsnis Teisė į laisvę ir saugumą

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Laisvė negali būti niekam atimta kitaip, kaip šiais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka:

<...>

- b) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokios nors įstatymo numatytos prievolės vykdymą;
- c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, jog asmuo, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;

<...>

- f) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba kai pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas.

2. Kiekvienam sulaikytajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešta, dėl ko jis sulaikytas ir kuo kaltinamas.

3. Kiekvienas sulaikytasis ar suimtasis pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.

4. Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar kalinant, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl jo kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.

5. Kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo, suėmimo ar kalinimo pažeidžiant šio straipsnio nuostatas auka, turi teisę į nuostolių atlyginimą.

8 straipsnis

Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą

1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

13 straipsnis

Teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę

Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją neatsižvelgiant į tai, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.

14 straipsnis

Diskriminacijos uždraudimas

Naudojimasis šioje Konvencijoje nustatytais teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.

2 straipsnis, 1 protokolais

Teisė į mokslą

Niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Valstybė, rūpindamasi švietimu ir mokymu, įsipareigoja gerbti tėvų teisę parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.

2 straipsnis, 4 protokolais

Judėjimo laisvė

1. Kiekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti ir laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą.
2. Kiekvienas asmuo turi teisę išvažiuoti iš bet kurios šalies, taip pat ir iš savosios.
3. Šių teisių įgyvendinimui negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurių demokratinėje visuomenėje reikia valstybės ar visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti, nusikalstamumui sustabdyti, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.
4. 1 dalyje nurodytos teisės pagal įstatymą atskirose srityse gali būti apribotos, jei tai pateisina demokratinės visuomenės interesai.

Konvencija dėl pabėgėlių statuso

3 straipsnis

Diskriminacijos neleistinumas

Susitariančiosios valstybės taiko šios Konvencijos nuostatas pabėgėliams be jokios diskriminacijos dėl rasės, religijos ar kilmės šalies.

17 straipsnis

Samdomasis darbas

1. Teisei dirbti samdomąjį darbą įgyvendinti Susitariančiosios valstybės suteikia teisėtai jų teritorijoje esantiems pabėgėliams kuo palankesnę padėtį, kokia paprastai suteikiama bet kurios užsienio valstybės piliečiams tomis pačiomis aplinkybėmis.
2. Priemonės, kuriomis siekiama apriboti užsieniečius ar jų samdymą, kad būtų apsaugota vidaus darbo rinka, netaikomos pabėgėliui, kuriam šios priemonės nebuvo taikomos Konvencijos įsigaliojimo Susitariančiojoje valstybėje dieną arba kuris atitinka vieną iš šių sąlygų:
 - a) yra išgyvenęs toje šalyje trejus metus;
 - b) jo sutuoktinis yra šalies, kurioje pabėgėlis gyvena, pilietis. Pabėgėliui negali būti taikoma ši nuostata, jeigu jis yra savo sutuoktinį palikęs;
 - c) vienas ar daugiau jo vaikų turi šalies, kurioje pabėgėlis gyvena, pilietybę.
3. Susitariančiosios valstybės pritaria galimybei sulyginti visų pabėgėlių teises dirbti samdomąjį darbą su savo piliečių teisėmis, ypač tų pabėgėlių, kurie atvyko į jų teritoriją pagal darbo jėgos verbavimo programas arba imigracijos planus.

18 straipsnis

Savarankiškas verslas

Teisei savarankiškai verstis žemės ūkiu, pramone, amatais ir prekyba, taip pat kurti prekybos ir gamybos bendroves įgyvendinti Susitariančiosios valstybės teisėtai jų teritorijoje esantiems pabėgėliams suteikia kuo palankesnę teisinę padėtį, bet ne mažesnio palankumo už tą, kokia paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis.

19 straipsnis

Laisvosios profesijos

1. Kiekviena Susitariančioji valstybė teisėtai jos teritorijoje esantiems pabėgėliams, turintiems šios valstybės kompetentingų institucijų pripažintus diplomus ir norintiems verstis laisvąja profesija, suteikia kuo palankesnę teisinę padėtį, bet ne mažesnio palankumo už tą, kokia paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis.
2. Susitariančiosios valstybės taiko visas jų įstatymų ir konstitucijų leidžiamas priemones, padedančias tokiems pabėgėliams įsikurti metropolijai nepriklausančiose teritorijose, už kurių tarptautinius ryšius jos atsako.

20 straipsnis

Normavimas

Ten, kur yra visiems gyventojams privaloma normavimo sistema, reguliuojanti deficitinių produktų bendrą paskirstymą, ta sistema pabėgėliams taikoma lygiai taip pat kaip ir piliečiams.

22 straipsnis

Švietimas

1. Pradiniam mokslui įgyti Susitariančiosios valstybės pabėgėliams suteikia tokią pat teisinę padėtį, kaip ir piliečiams.
2. Kitų pakopų mokslui, išskyrus pradinį, įgyti, t. y. turėti galimybę mokytis, naudotis užsienio mokyklų atestatais, diplomais ir mokslo laipsniais, nemokėti mokesčių už mokslą bei rinkliavų ir gauti stipendijas, Susitariančiosios valstybės suteikia pabėgėliams kuo palankesnę teisinę padėtį, bet ne mažesnio palankumo už tą, kokia paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis.

26 straipsnis

Kilnojimosi laisvė

Kiekviena Susitariančioji valstybė teisėtai jos teritorijoje esantiems pabėgėliams suteikia teisę pasirinkti gyvenamąją vietą ir laisvai kilnotis jos teritorijoje su sąlyga, kad jie laikysis visų taisyklių, taikomų užsieniečiams tomis pačiomis aplinkybėmis.

31 straipsnis

Pabėgėliai, neteisėtai esantys šalyje, kuri suteikė jiems prieglobstį

1. Susitariančiosios valstybės neskiria nuobaudų už neteisėtą įvažiavimą ar neteisėtą buvimą jų teritorijoje pabėgėliams, kurie, atvykę iš teritorijos, kur jų gyvybei ar laisvei grėsė 1 straipsnyje numatytas pavojus, įvažiuoja į šių valstybių teritoriją arba yra joje be leidimo, jeigu jie patys nedelsdami prisistato valdžios institucijoms ir išsamiai paaiškina savo neteisėtą įvažiavimą ar buvimą.
2. Susitariančiosios valstybės netaiko tokiems pabėgėliams laisvai kilnotis trukdančių apribojimų, išskyrus būtinus, ir tie apribojimai taikomi tik tol, kol nenustatytas šių pabėgėlių statusas toje valstybėje arba kol jie negauna teisės įvažiuoti į kitą šalį. Susitariančios valstybės duoda tokiems pabėgėliams pakankamai laiko ir sudaro visas sąlygas gauti leidimą įvažiuoti į kitą šalį.

33 straipsnis

Draudimas išsiųsti pabėgėlius arba juos priverstinai grąžinti (į šalis, iš kurių jie atvyko)

1. Nė viena Susitariančioji valstybė jokių būdu neišsiunčia ir negrąžina pabėgėlio į šalį, kur jo gyvybei ar laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių pažiūrų.
2. Tačiau ši nuostata negali būti taikoma pabėgėliams, dėl svarbių priežasčių laikomiems pavojingais šalies, kurioje jie yra, saugumui arba nuteistiems įsigaliojusiu nuosprendžiu už ypač sunkų nusikaltimą ir keliantiems pavojų šiai šaliai.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija

3 straipsnis

1. Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.
2. Valstybės dalyvės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamos į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių.
3. Valstybės dalyvės rūpinasi, kad tiek už vaikų globą ar apsaugą atsakingos įstaigos, tarnybos ir organai, ypač saugumo, sveikatos apsaugos sritys, jų darbuotojų skaičius bei tinkamumas, tiek kompetentinga jų priežiūra atitiktų kompetentingų organų nustatytas normas.

6 straipsnis

1. Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaik[o] neatimamą teisę gyventi.
2. Valstybės dalyvės užtikrina didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis.

20 straipsnis

1. Vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą.
2. Valstybės dalyvės, [vadovaudamosi] savo įstatymais, pasirūpina tokio vaiko priežiūros pakeitimu.
3. Tokia priežiūra gali reikšti perdavimą perauklėti, „kafalą“ pagal islamo teisę, įvaikinimą arba, esant reikalui, atidavimą į atitinkamas vaikų priežiūros įstaigas. Pageidautina, svarstant pakeitimo variantus, atsižvelgti į vaiko auklėjimo paveldimumą, jo etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę ir gimtąją kalbą.

22 straipsnis

1. Valstybės dalyvės imasi reikiamų priemonių, kad užtikrintų vaikui, norinčiam gauti pabėgėlio statusą arba laikomam pabėgėliu pagal taikytiną tarptautinę arba vidaus teisę ir nustatytą tvarką, nepriklausomai nuo to, ar jį lydi, ar nelydi jo tėvai ar koks nors kitas asmuo, deramą apsaugą ir humanitarinę pagalbą [naudodamosi] taikytinomis teisėmis, išdėstytomis šioje Konvencijoje ir kituose tarptautiniuose žmogaus teisių arba humanitariniuose dokumentuose, kurių dalyvės yra nurodytos valstybės.

<...>

28 straipsnis

1. Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę mokytis. Siekdamas palaipsniui šią teisę įgyvendinti ir sudaryti vienodas galimybes, jos:

- a) įveda nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą;

<...>

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas

12 straipsnis

1. Kiekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti ir laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą.

<...>

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas

11 straipsnis

1. Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta kiekvieno teisę į pakankamą savo ir savo šeimos gyvenimo lygį, įskaitant teisę turėti pakankamai maisto, drabužių ir būstą, taip pat į nuolatinį gyvenimo sąlygų gerinimą. Valstybės, šio Pakto Šalys, imasi reikiamų priemonių, kad būtų užtikrintas šios teisės įgyvendinimas, pripažindamos, jog svarbią reikšmę tam turi laisvu sutikimu grindžiamas tarptautinis bendradarbiavimas.

2. Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažindamos pagrindinę kiekvieno žmogaus teisę būti apsaugotam nuo bado, pavieniui ir bendradarbiaudamos tarptautiniu mastu imasi priemonių, įskaitant konkrečias programas, kurių reikia siekiant:

- a) pagerinti maisto produktų gamybos, laikymo ir skirstymo būdus plačiai naudojantis technikos ir mokslo žiniomis, skleidžiant žinias apie mitybos principus ir tobulinant arba reformuojant žemės ūkio sistemas, kad būtų kuo veiksmingiau išgaunami ir naudojami gamtos ištekliai;
- b) užtikrinti teisingą pasaulinių maisto atsargų skirstymą pagal poreikius ir atsižvelgiant tiek į importuojančių, tiek į eksportuojančių maisto produktus šalių problemas.

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (Direktyva 2011/95/ES)

2 straipsnis Terminų apibrėžtys

Šioje direktyvoje vartojamų terminų apibrėžtys:

<...>

- h) tarptautinės apsaugos prašymas – trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateiktas prašymas dėl valstybės narės apsaugos, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso ir kuris aiškiai neprašo kitokios rūšies apsaugos, kuriai netaikoma ši direktyva ir kurios galima prašyti atskirai;

<...>

26 straipsnis Galimybė įsidarbinti

1. Iš karto po apsaugos suteikimo valstybės narės tarptautinės apsaugos gavėjams leidžia dirbti pagal darbo sutartį arba savarankiškai pagal tai profesijai ir valstybės tarnybai bendrai taikomas taisyklės.
2. Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjams galimybės užsiimti tokia veikla kaip antai su įdarbinimu susijęs švietimas suaugusiems, profesinis mokymas, įskaitant kvalifikacijos kėlimo kursus, taip pat galimybės įgyti praktinės patirties darbo vietoje ir naudotis įdarbinimo tarnybų teikiamomis konsultavimo paslaugomis, būtų suteikiamos tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir jų piliečiams.
3. Valstybės narės siekia tarptautinės apsaugos gavėjams sudaryti visas sąlygas užsiimti 2 dalyje nurodyta veikla.
4. Taikomi valstybėse narėse galiojantys atlyginimą ir galimybes naudotis socialinio draudimo sistemomis, kiek tai susiję su darbu pagal darbo sutartį arba savarankiška darbo veikla, reglamentuojantys įstatymai ir kitos įdarbinimo sąlygos.

Prieglobsčio procedūrų direktyva (Direktyva 2013/32/ES)

27 konstatuojamoji dalis. Jeigu trečiosios šalies piliečiai ir asmenys be pilietybės, pareiškę norą prašyti tarptautinės apsaugos, paprašo tarptautinės apsaugos, jie turėtų įvykdyti šios direktyvos ir 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, reikalavimus bei naudotis šiose direktyvose nustatytais teisėmis. Tuo tikslu valstybės narės turėtų kuo greičiau registruoti tuos asmenis, kaip tarptautinės apsaugos prašytojus.

29 konstatuojamoji dalis. Kai kuriems prašytojams gali reikėti specialių procesinių garantijų, *inter alia*, dėl jų amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, lytinės tapatybės, neįgalumo, sunkios ligos, psichikos sutrikimų arba kankinimo, žagino ar kitokio rimto pobūdžio psichologinio,

fizinio ar seksualinio smurto pasekmių. Valstybės narės turėtų stengtis, kad prieš priimant pirmosios instancijos sprendimą būtų nustatyti prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų. Tiems prašytojams turėtų būti suteikta tinkama parama, be kita ko, skirta pakankamai laiko, kad jiems būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti.

2 straipsnis **Terminų apibrėžtys**

Šioje direktyvoje:

<...>

- b) tarptautinės apsaugos prašymas arba prašymas – trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateiktas prašymas dėl valstybės narės apsaugos, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso ir kuris aiškiai neprašo kitokios rūšies apsaugos, kuriai netaikoma Direktyva 2011/95/ES ir kurios galima prašyti atskirai;
- c) prašytojas – tarptautinės apsaugos paprašęs trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, dėl kurio dar nepriimtas galutinis sprendimas;

<...>

- e) galutinis sprendimas – sprendimas dėl to, ar pagal Direktyvą 2011/95/ES pabėgėlio arba papildomos apsaugos statusas bus suteiktas trečiosios šalies piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuriam daugiau netaikomos teisių gynimo priemonės pagal šios direktyvos V skyrių, nepriklausomai nuo to, ar dėl tokios teisių gynimo priemonės poveikio prašytojams leidžiama likti atitinkamose valstybėse narėse, laukiant rezultato;

<...>

- q) paskesnis prašymas – vėlesnis tarptautinės apsaugos prašymas priėmus galutinį sprendimą dėl ankstesnio prašymo, įskaitant atvejus, kai prašytojas tiesiogiai atsiėmė savo prašymą, ir atvejus, kai sprendžiančioji institucija atmetė prašymą po to, kai jis buvo netiesiogiai atsiimtas pagal 28 straipsnio 1 dalį.

3 straipsnis **Taikymo sritis**

1. Ši direktyva taikoma visiems tarptautinės apsaugos prašymams, pateiktiems valstybių narių teritorijoje, įskaitant pasienį, teritorinius vandenis arba tranzito zonas, ir tarptautinės apsaugos panaikinimui.
2. Ši direktyva netaikoma diplomatinio arba teritorinio prieglobsčio prašymams, kurie pateikiami valstybių narių atstovybėms.
3. Valstybės narės gali nuspręsti taikyti šią direktyvą procedūroms, taikomoms sprendžiant dėl kitokios apsaugos prašymų, kurie nepatenka į Direktyvos 2011/95/ES taikymo sritį.

22 straipsnis

Teisė gauti teisinę pagalbą ir atstovavimą visais procedūros etapais

1. Prašytojams suteikiama galimybė savo pačių sąskaita tinkamai tartis su patarėju teisės klausimais arba kitu patarėju, kurie pagal nacionalinę teisę gali tą daryti ar kuriems tai yra leidžiama, dėl klausimų, susijusių su jų tarptautinės apsaugos prašymais, visais procedūros etapais, be kita ko, ir priėmus neigiamą sprendimą.
2. Kai vykdomos III skyriuje ir V skyriuje numatytos procedūros, valstybės narės pagal nacionalinę teisę gali leisti nevyriausybinėms organizacijoms teikti teisinę pagalbą ir (arba) atstovauti prašytojams.

23 straipsnis

Teisinės pagalbos ir atstovavimo taikymo sritis

1. Valstybės narės užtikrina, kad patarėjas teisės klausimais arba kitas patarėjas, kuris pagal nacionalinę teisę gali tą daryti ar kuriam tai yra leidžiama, ir padedantis arba atstovaujantis prašytojui pagal nacionalinę teisę, turėtų galimybę susipažinti su prašytojo bylos informacija, remiantis kuria priimtas arba bus priimtas sprendimas.

Valstybės narės gali padaryti išimtį, kai atskleidus informaciją arba šaltinius galėtų kilti grėsmė nacionaliniam saugumui, organizacijų arba asmens (-ų), teikiančių informaciją, arba asmens (-ų), su kuriuo (-iais) yra susijusi informacija, saugumui, arba jeigu būtų pakenkta tyrimui, susijusiam su valstybės narės kompetentingų institucijų atliekamu tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimu, arba pašlytų valstybių narių tarptautiniai santykiai. Tokiais atvejais valstybės narės:

- a) sudaro galimybę susipažinti su tokia informacija arba šaltiniais institucijoms, nurodytoms V skyriuje, ir
- b) nustato nacionalinėje teisėje procedūras, kuriomis garantuojama, kad bus užtikrinamos prašytojo teisės į gynybą.

b punkto atžvilgiu valstybės narės visų pirma gali suteikti galimybę susipažinti su tokia informacija ar šaltiniais patarėjui teisės klausimais arba kitam patarėjui, patikrintam saugumo tikslais, tiek, kiek informacija svarbi nagrinėjant prašymą arba priimant sprendimą panaikinti tarptautinę apsaugą.

2. Valstybės narės užtikrina, kad patarėjas teisės klausimais arba kitas patarėjas, padedantis arba atstovaujantis prašytojui, galėtų jeiti į uždaras zonas, kaip antai sulaikymo patalpas ir tranzito zonas, kad galėtų konsultuoti prašytoją pagal Direktyvos 2013/33/ES 10 straipsnio 4 dalį ir 18 straipsnio 2 dalies b ir c punktus.
3. Valstybės narės leidžia prašytojui į asmeninį pokalbį atsivesti savo patarėją teisės klausimais arba kitą patarėją, kuris pagal nacionalinę teisę gali tą daryti ar kuriam tai yra leidžiama.

Valstybės narės gali numatyti, kad patarėjas teisės klausimais ar kitas patarėjas gali pasisakyti tik asmeninio pokalbio pabaigoje.

4. Nedarydamos poveikio šiam straipsniui ar 25 straipsnio 1 dalies b punktui, valstybės narės gali numatyti taisykles, taikomas patarėjų teisės klausimais arba kitų patarėjų dalyvavimui visuose procedūros pokalbiuose.

Valstybės narės gali reikalauti, kad prašytojas dalyvautų asmeniniame pokalbyje, net jeigu jam pagal nacionalinę teisę atstovauja patarėjas teisės klausimais arba kitas patarėjas, taip pat gali reikalauti, kad prašytojas pats atsakytų į užduodamus klausimus.

Nedarant poveikio 25 straipsnio 1 dalies b punktui, tai, kad nėra patarėjo teisės klausimais arba kito patarėjo, netrukdo kompetentingai institucijai surengti asmeninį pokalbį su prašytoju.

27 straipsnis

Procedūra atsiėmus prašymą

1. Jeigu valstybės narės numato galimybę tiesiogiai atsiimti prašymą pagal nacionalinę teisę, kai prašytojas tiesiogiai atsiima savo tarptautinės apsaugos prašymą, valstybės narės užtikrina, kad sprendžiančioji institucija priimtų sprendimą nutraukti nagrinėjimą arba atmesti prašymą.
2. Valstybės narės taip pat gali nuspręsti, kad sprendžiančioji institucija gali nuspręsti nutraukti nagrinėjimą, nepriėmusi sprendimo. Tuo atveju valstybės narės užtikrina, kad sprendžiančioji institucija įrašytų pastabą į prašytojo bylą.

46 straipsnis

Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

1. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojai turėtų teisę į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuria galėtų naudotis teisme, kad galėtų apskųsti:
 - a) sprendimą, priimtą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, įskaitant sprendimą:
 - i) laikyti prašymą nepagrįstu, kad būtų suteiktas pabėgėlio statusas ir (arba) papildomos apsaugos statusas;
 - ii) laikyti prašymą nepriimtiniu pagal 33 straipsnio 2 dalį;
 - iii) priimtą valstybės narės pasienyje arba tranzito zonoje, kaip aprašyta 43 straipsnio 1 dalyje;
 - iv) nevykdyti nagrinėjimo pagal 39 straipsnį;
 - b) atsisakymą atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo pagal 27 ir 28 straipsnius;
 - c) sprendimą panaikinti tarptautinę apsaugą pagal 45 straipsnį.

<...>

3. Kad būtų laikomasi 1 dalies, valstybės narės užtikrina, jog taikant veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas, įskaitant, atitinkamais atvejais, nagrinėjimą pagal Direktyvą 2011/95/ES, bent vykdant apeliacines procedūras pirmosios instancijos teisme <...>

B priedas. Sprendimų medis

Atkreipkite dėmesį, kad pagal PSD (naujos redakcijos) 4 straipsnį valstybės narės gali:

„<...> numatyti arba toliau taikyti palankesnes nuostatas, susijusias su priėmimo sąlygomis, prašytojams ir kitiems prašytojo artimiems giminaičiams, esantiems toje pačioje valstybėje narėje, kai jie priklausomi nuo pastarojo arba dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių, tiek, kiek šios nuostatos atitinka šią direktyvą.“

Atsižvelgiant į įvairias individualias aplinkybes, su kuriomis galima susidurti apskundžiant sprendimą priėmimo sąlygų srityje, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šio sprendimų medžio tikslas – išvardyti dažniausiai pasitaikančias aplinkybes.

A. Ar prašytojas (ar prašytojas atitinkamu metu) yra tarptautinės apsaugos prašytojas?

Prašytojo „šimos narys“ gali būti vienas iš šių asmenų (PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punktas).

- **Sutuoktinis (-ė) arba nesantuokinis (-ė) partneris (-ė), palaikantis (-i) pastovius santykius.**

Nesantuokinių porų atveju:

A2.1.a. ar santykiai yra pastovūs?

A2.1.b. ar pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką nesantuokinės poros jos teisės aktais dėl trečiųjų šalių piliečių yra prilyginamos santuokinėms poroms?

- **Nepilnamečiai nesusituokę vaikai.**
- **Tėvas, motina ar kitas suaugęs asmuo, atsakingas už nesusituokusį nepilnametį (nepilnametis yra jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės).**

B. Ar prašytojui pranešta apie priėmimo sąlygas ir pareigas, kurias jis ar ji turi vykdyti (PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 1 dalis)?

C. Ar informacija buvo pateikta (PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis):

- per 15 dienų nuo prašymo pateikimo dienos?
- raštu?
- ta kalba, kurią prašytojas supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti?

D. Ar buvo paprašyta, kad prašytojas liktų nustatytoje vietoje ir, jei taip, ar nustatyta vieta daro poveikį jo ar jos nedalomai privataus gyvenimo sferai ir ar sudaromos pakankamos sąlygos, kad būtų garantuota jo ar jos galimybė pasinaudoti visomis sąlygomis pagal PSD (PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 1 dalis)?

Ar sprendimas dėl prašytojo gyvenamosios vietos buvo pagrįstas vienu iš PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 2 dalyje nustatytų kriterijų ir būtinas?

E. Ar prašytojas yra pažeidžiamas asmuo (PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnis)?

F. Jei taip, ar prašytojas turi specialiųjų priėmimo poreikių (PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnis)?

- Ar šie specialieji priėmimo poreikiai turi būti įvertinti per pagrįstą laikotarpį?
- Ar šie specialieji priėmimo poreikiai turi būti patenkinti taikant prieglobsčio procedūrą (PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis)?

G. Ar prašytojui sudarytos priėmimo sąlygos yra pakankamos, kad būtų užtikrintas jo ar jos orumo nežeminantis gyvenimo lygis ir galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis (PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalis)?

H. Ar sprendimas apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas buvo pagrįstas vienu iš PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų?

I. Ar sprendimas apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas arba taikyti sankcijas dėl rimtų apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimo ar dėl akivaizdžiai agresyvaus elgesio (PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalis):

- buvo pagrįstas?
- priimtas individualiai, objektyviai ir nešališkai?
- pagrįstas konkrečia atitinkamo asmens padėtimi, ypač pažeidžiamų asmenų atveju, atsižvelgiant į proporcingumo principą?

Priimdamos sprendimus apriboti ar panaikinti materialines priėmimo sąlygas, valstybės narės visais atvejais užtikrina galimybę gauti sveikatos priežiūrą pagal PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnį ir visiems prašytojams užtikrina orumo nežeminantį gyvenimo lygį.

J. Ar prašytojas nuslėpė finansinius išteklius ir dėl to nederamai pasinaudojo materialinėmis priėmimo sąlygomis (PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 3 ir 4 dalys)?

Ar prašytojui buvo pranešta apie pareigą deklaruoti savo išteklius?

C priedas. Metodika

EASO profesinio tobulėjimo veiklos bendrojo pobūdžio ir specializuotų teismų nariams metodika.

Bendroji informacija ir įžanga

EASO steigimo reglamento ⁽²³⁵⁾ (toliau – **reglamentas**) 6 straipsnyje nurodyta, kad agentūra rengia ir plėtoja mokymus, skirtus valstybių narių teismų nariams. Šiuo tikslu EASO naudojami akademiniai įstaigų ir kitų susijusių organizacijų kompetencija ir atsižvelgia į jau toje srityje vykdomą ES bendradarbiavimą, visapusiškai gerbdamas nacionalinių teismų nepriklausomumą.

Siekdamas padėti stiprinti kokybės standartus ir derinti sprendimus visoje ES bei laikydamasis savo teisinių įgaliojimų, EASO numato mokymo paramos du pagrindinius komponentus: profesinio tobulėjimo medžiagos rengimą ir skelbimą bei profesinio tobulėjimo veiklos organizavimą. Priimdamas šią metodiką, EASO siekia išdėstyti procedūras, kurių bus laikomasi įgyvendinant profesinio tobulėjimo seriją, skirtą teismų nariams (toliau – **EASO PTS**).

Įmdamasis šių užduočių, EASO yra įsipareigojęs laikytis požiūrio ir principų, išdėstytų EASO bendradarbiavimo su teismais srityje, kaip nustatyta 2013 m. ⁽²³⁶⁾. Pirmą šios metodikos versiją buvo priimta 2015 m. ⁽²³⁷⁾. Pasikonsultavus su EASO teismų narių tinklu (toliau – **EASO tinklas**), buvo padaryti šios metodikos pakeitimai, kad joje geriau atsispindėtų per šį laikotarpį įvykę pokyčiai.

Profesinio tobulėjimo serija

Turinys ir taikymo sritis. Vykdamas reglamentu suteiktus įgaliojimus ir bendradarbiaujant su teismais, buvo nustatyta, kad EASO priims **EASO PTS**, kuria siekiama teismų nariams pateikti išsamią bendros Europos prieglobsčio sistemos (toliau – **BEPS**) apžvalgą. Šią seriją, be kita ko, sudaro įvairios **teisinės analizės ir jurisprudencijos rinkiniai**, prie kurių savo ruožtu bus pridėti **teisminių institucijų instruktoriaus nurodymai**. Pirmuose dokumentuose bus nagrinėjami esminiai dalyko aspektai iš teisminės perspektyvos, o pastarieji bus naudinga priemonė tiems, kurie yra atsakingi už profesinio tobulėjimo seminarų organizavimą ir vedimą.

EASO PTS išsamus turinys ir tvarka, kuria buvo plėtojamose temose, buvo nustatyti surengus poreikių vertinimo pratybas bendradarbiaujant su EASO tinklu, kurį šiuo metu sudaro EASO nacionaliniai ryšių punktai valstybių narių teismuose, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Europos Žmogaus Teisių Teismas ir dvi teisminės įstaigos, su kuriomis EASO oficialiai susirašinėja: Tarptautinė pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacija (IARMJ) ir Europos administracinės teisės teisėjų asociacija. Be to, prireikus konsultuojamasi su kitais partneriais,

⁽²³⁵⁾ 2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 439/2010 dėl Europos prieglobsčio paramos biuro įsteigimo (OL L 132, 2010 5 29, p. 11).

⁽²³⁶⁾ EASO, „Pastaba dėl EASO bendradarbiavimo su valstybių narių teismais“, 2013 m. rugpjūčio 21 d.

⁽²³⁷⁾ EASO ir EASO teismų tinklas, EASO profesinio tobulėjimo veiklos bendrojo pobūdžio ir specializuotų teismų nariams prieinama metodika, priimta 2015 m. spalio 29 d.

įskaitant Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biurą (UNHCR), Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrą (FRA), Europos teisėjų mokymo tinklą (ETMT) ir Europos teisės akademiją. Pratybų rezultatai taip pat nurodyti metiniame veiklos plane, kurį EASO priėmė EASO planavimo ir koordinaciniuose pasitarimuose. Atsižvelgiant į poreikius, apie kuriuos pranešė EASO tinklas, pokyčius Europos ir nacionalinėje teismų praktikoje, įvairovės lygį aiškinant atitinkamas nuostatas ir pokyčius šioje srityje, profesinio tobulėjimo medžiaga bus rengiama laikantis su suinteresuotaisiais subjektais sutartos struktūros.

Jau yra įvykusių įvykių, dėl kurių teko iš naujo įvertinti ir temų sąrašą, ir tvarką, kuria jos turi būti nagrinėjamos. Be kita ko, pradėti, kai kuriais atvejais užbaigti, darbai dėl tam tikrų skyrių (papildoma apsauga: PD 15 straipsnio c punktas; statuso nesuteikimas: PD 12 ir 17 straipsniai; tarptautinės apsaugos galiojimo nutraukimas: PD 11, 14, 16 ir 19 straipsniai; teisminės praktikos vadovas kilmės šalies informacijos klausimais; tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas). Be to, į pirminį sąrašą įtraukti kiti skyriai buvo atidėti į šalį siekiant juos užbaigti įgyvendinant EASO ir Europos IARMJ sudarytą sutartį dėl profesinio tobulėjimo medžiagos tam tikromis esminėmis temomis teikimo (įvadas į BEPS; tarptautinės apsaugos gavėjo statusas; įrodymų ir patikimumo vertinimas BEPS atžvilgiu; prieglobsčio procedūros ir *negražinimo* principas). Tai buvo padaryta siekiant paspartinti medžiagos rengimo procesą ir jis buvo atliktas įsitraukus EASO tinklo nariams. Tomis aplinkybėmis jiems buvo suteikta galimybė pateikti pastabas dėl rengiamos medžiagos projekto. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius būtina šią metodiką iš naujo įvertinti. Siekiant geriau numatyti, kaip bus išdėstyti likę skyriai, ir suteikti patikimesnes veiksmų gaires ateičiai, 2015 m. rudenį buvo surengtos pakartotinio vertinimo pratybos, per kurias EASO tinklo nariai išsakė savo nuomonę dėl tvarkos, kuria reikėjo išdėstyti skyrius.

Jau užbaigta

- *Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c dalis. Teisinė analizė* [BG] [DE] [EL] [EN] [ES] [FR] [IT].
- *Taikymo išimtys. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 12 ir 17 straipsniai. Teisinė analizė* [BG] [DE] [EL] [EN] [ES] [FR] [IT] [RU].
- *Tarptautinės apsaugos panaikinimas. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 11, 14, 16 ir 19 straipsniai. Teisinė analizė* [BG] [DE] [EL] [EN] [ES] [FR] [IT].
- *Teisminės praktikos vadovas kilmės šalies informacijos klausimais* [DE] [EN] [ES] [FR] [IT].
- *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė* [DE] [EN] [ES] [FR] [IT].

Jau užbaigta, parengė Europos IARMJ pagal sutartį su EASO

- *Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą bendrojo pobūdžio ir specializuotiems teismams. Teisinė analizė* [BG] [DE] [EL] [EN] [ES] [FR] [IT].
- *Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie tarptautinę apsaugą galinčių gauti asmenų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė* [BG] [DE] [EL] [EN] [ES] [FR] [IT] [RU].
- *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė* [DE] [EN] [ES] [FR] [IT].
- *Prieglobsčio procedūros ir negražinimo principas. Teisinė analizė* [DE] [EN] [ES] [FR] [IT].

Dar neparengti skyriai

- Pažeidžiamumas tarptautinės apsaugos atvejais.
- Pagrindinis tarptautinės apsaugos turinys, įskaitant galimybę pasinaudoti teisėmis ir veiksminga teisine gynyba bei pagrindinėmis teisėmis.
- Valstybės narės, kuri atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymas, reglamentas „Dublinas III“ (604/2013).

Ekspertų įtraukimas

Rengimo grupės. EASO PTS parengs EASO, bendradarbiaudamas su EASO tinklu, sudaręs konkrečias darbo grupes (rengimo grupes) kiekvienai EASO PTS temai rengti, išskyrus temas, kurios rengiamos įgyvendinant su IARMJ sudarytą sutartį. Rengimo grupes sudarys EASO tinklo paskirti ekspertai. Vadovaudamasis EASO darbo programa ir konkrečiu planu, priimtu metiniuose planavimo ir koordinaciniuose pasitarimuose, EASO skelbia kvietimus ekspertams rengti kiekvieną temą.

Kvietimai siunčiami EASO tinklui, nurodant rengtino skyriaus apimtį, numatytą terminą ir ekspertų, kurių reikės, skaičių. Tada EASO nacionaliniai ryšių punktai teismų nariams kviečiami palaikyti ryšį su nacionaliniais teismais, kad būtų nustatyti ekspertai, kurie nori prisidėti rengiant tokį skyrių ir gali tai padaryti.

Vadovaudamasis gauta informacija apie paskirtus asmenis, EASO siunčia EASO tinklui pasiūlymą sudaryti rengimo grupę. Šį pasiūlymą rengia EASO pagal šiuos kriterijus:

1. Jei paskirtų asmenų skaičius yra lygus reikalingų ekspertų skaičiui ar už jį mažesnis, visi paskirti ekspertai bus automatiškai kviečiami dalyvauti rengimo grupėje.
2. Jei paskirtų asmenų skaičius viršija reikalingų ekspertų skaičių, EASO atliks pagrįstą išankstinę ekspertų atranką. Išankstinė atranka bus vykdoma toliau nurodyta tvarka.
 - EASO pirmenybę teiks ekspertams, kurie gali dalyvauti visame procese, įskaitant dalyvavimą visuose ekspertų posėdžiuose.
 - Jeigu yra daugiau kaip vienas tos pačios valstybės narės paskirtas ekspertas, EASO susisieks su kontaktiniu asmeniu ir paprašys jo ar jos atrinkti vieną ekspertą. Taip bus sudarytos platesnės atstovavimo valstybei narei grupėje galimybės.
 - Tada EASO pasiūlys nustatyti prioritetus dėl teismų narių, palyginti su teisininkų padėjėjais ar pranešėjais.
 - Jei paskirtų asmenų skaičius vis tiek viršija reikalingų ekspertų skaičių, EASO pateiks pagrįstą pasiūlymą dėl atrankos, kurią atliekant atsižvelgiama į datą, kurią buvo gauta informacija apie paskirtą asmenį (pirmenybė bus teikiama ankstesnei datai), ir EASO norą užtikrinti platų regionų atstovavimą.

EASO taip pat kvies UNHCR paskirti vieną atstovą, kuris prisijungtų prie rengimo grupės.

EASO tinklas bus kviečiamas išsakyti savo nuomonę ir (arba) pateikti siūlymus dėl pasiūlytos ekspertų atrankos ne vėliau kaip per 10 dienų. Galutinė atranka vyks atsižvelgiant į EASO tinklo nuomonę ir bus patvirtinta rengimo grupės sudėtis.

Konsultacinė grupė. Vadovaudamasis reglamentu, EASO sieks įtraukti konsultacinę grupę rengiant kiekvieną parengtos EASO PTS medžiagos rinkinį, ją sudarys pilietinės visuomenės organizacijų ir akademinės bendruomenės atstovai.

Siekdamas sudaryti konsultacinę grupę, EASO skelbia kvietimus pareikšti susidomėjimą, skirtus EASO konsultacinio forumo nariams ir kitoms atitinkamoms organizacijoms, EASO tinklo rekomenduotiems ekspertams ar akademikams.

Atsižvelgdamas į ekspertų ir organizacijų, kurie atsakė į kvietimą, patirtį ir teisminės srities išmanymą, taip pat į EASO konsultacinio forumo atrankos kriterijus, EASO pateiks pagrįstą pasiūlymą EASO tinklui, kuris galiausiai patvirtins kiekvienos temos grupės sudėtį.

FRA bus pakviesta prisijungti prie konsultacinės grupės.

EASO profesinio tobulėjimo serijos rengimas

Parengiamasis etapas. Prieš pradėdamas rengimo procesą, EASO parengs medžiagos rinkinį, įskaitant šią medžiagą, bet ja neapsiribojant:

1. atitinkamų išteklių ir medžiagos ta tema bibliografiją;
2. Europos ir nacionalinės jurisprudencijos ta tema rinkinį, kuris turi būti skelbiamas atskirame dokumente – *EASO profesinio tobulėjimo leidinių serijos jurisprudencijos rinkinys*.

Konsultacinei grupei, veikiančiai su EASO tinklu ⁽²³⁸⁾, teks svarbus vaidmuo parengiamajame etape. Šiuo tikslu EASO informuos konsultacinę grupę ir EASO tinklą apie temos apimtį ir išsiųs parengiamosios medžiagos projektą bei kvietimą teikti papildomą informaciją, kuri laikoma svarbia rengiant dokumentą. Ši informacija bus išdėstyta medžiagoje, kuri vėliau bus pateikta atitinkamai rengimo grupei.

Rengimo procesas. EASO surengs mažiausiai du (bet prireikus galimai daugiau) darbo grupės posėdžius kiekvienam EASO PTS medžiagos rinkiniui. Pirmame posėdyje rengimo grupė:

- paskirs vieną ar daugiau rengimo proceso koordinatorių;
- parengs skyriaus struktūrą ir nustatys darbo metodiką;
- paskirstys rengimo proceso užduotis;
- parengs pagrindinį skyriaus turinio planą.

Koordinuojant grupės koordinatoriui, ir glaudžiai bendradarbiaudama su EASO, grupė toliau rengs preliminarų atitinkamo skyriaus projektą.

⁽²³⁸⁾ Bus konsultuojamasi ir su UNHCR.

Antrame posėdyje grupė:

- peržiūrės preliminarų projektą ir susitars dėl turinio;
- užtikrins visų dalių nuoseklumą ir indėlį rengiant projektą;
- peržiūrės projektą iš didaktinės perspektyvos.

Jei reikės, grupė gali EASO pasiūlyti rengti papildomus posėdžius tolesnio projekto rengimo tikslais. Užbaigtas projektas bus pateiktas EASO.

Kokybės peržiūra. EASO pateiks pirmą rengimo grupės užbaigtą projektą EASO tinklui, UNHCR ir konsultacinei grupei, jie bus pakviesti peržiūrėti medžiagą, siekiant padėti darbo grupei padidinti galutinio projekto kokybę.

Visais gautais pasiūlymais bus pasidalyta su rengimo grupės koordinatoriumi, jis su rengimo grupe svarstys pateiktus pasiūlymus ir parengs galutinį projektą. Taip pat, jei pasiūlymų yra itin daug arba jie darytų reikšmingą poveikį skyriaus struktūrai ir turiniui, koordinatorius gali pasiūlyti surengti papildomą posėdį jiems apsvastyti.

Rengimo grupės vardu koordinatorius pateiks skyrių EASO.

Naujinimo procesas. EASO sudarys sutartį su paslaugų teikėju EASO PTS reguliariai teismo pobūdžio peržiūrai atlikti. Paslaugų teikėjas taip pat prireikus rekomenduos atlikti naujinimus, visapusiškai atsižvelgdamas į specializuotą teiktinos informacijos pobūdį ir būtinybę užtikrinti visapusišką pagarbą nacionalinių teismų nepriklausomumui.

EASO profesinio tobulėjimo serijos įgyvendinimas

Bendradarbiaudamas su EASO tinklo nariais ir ETMT, EASO padės nacionaliniams teismams ir nacionalinėms mokymo įstaigoms naudotis EASO PTS. Šiuo atžvilgiu EASO pagalba apims tolesnius aspektus.

Teisminių institucijų instruktoriaus nurodymai. Nurodymai yra praktinė teisminių institucijų instruktorių orientacinė priemonė ir padeda organizuoti bei įgyvendinti praktinius seminarus EASO PTS tema. Laikydamasis skirtingų skyrių, kurie sudaro EASO PTS, rengimo procedūros, EASO sudarys rengimo grupes *teisminių institucijų instruktoriaus nurodymams* parengti. Nustatyta praktika yra tokia, kad tokiose rengimo grupėse gali būti vienas ar daugiau rengimo grupės, kurios užduotis buvo rengti teisinę analizę, kuria bus pagrįsti nurodymai, narių.

Nacionalinių teisminių institucijų instruktorių seminarai. Be to, parengus kiekvieną EASO PTS skyrių, EASO organizuos nacionalinių teisminių institucijų instruktorių seminarus, kad išsamiai apžvelgtų skyrių ir metodiką, siūlomą seminarams nacionaliniu lygmeniu organizuoti.

Nacionalinių teisminių institucijų instruktorių skyrimas ir seminaro parengimas. EASO kreipsis pagalbos į mažiausiai du rengimo grupės narius, kad šie padėtų parengti ir įgyvendinti seminarą. Atsižvelgdamas į atrankos komiteto pasiūlymus, EASO atrinks teisminių institucijų instruktorius iš EASO tinklo teisminių institucijų instruktorių rezervo.

Dalyvių atranka. EASO siunčia kvietimą EASO tinklui nustatyti galimų teisminių institucijų instruktorių, kurie turi konkrečios patirties šioje srityje, kurie nori organizuoti seminarus EASO PTS tema nacionaliniu lygmeniu ir kurie turi galimybę tai daryti, skaičių. Jei paskirtų asmenų skaičius viršys kvietime nurodytą skaičių, EASO surengs atranką, kurioje pirmenybė teikiama plačiam geografiniam atstovavimui, ir atrinks tokius teisminių institucijų instruktorius, kurie aiškiai gali padėti įgyvendinti EASO PTS nacionaliniu lygmeniu. Remdamasis poreikiais ir laikydamasis savo darbo programos bei metinio veiklos plano, kaip nustatyta EASO planavimo ir koordinaciniuose pasitarimuose, EASO gali svarstyti papildomų teisminių institucijų instruktorių seminarų rengimo galimybę.

Bandomasis profesinio tobulėjimo seminaras. Parengus medžiagos rinkinį nauja tema, EASO ta tema organizuos bandomąjį profesinio tobulėjimo seminarą, susijusio **teisminių institucijų instruktoriaus nurodymo** atnaujinimo, jei reikia, tikslais, prieš siųsdamas tokią medžiagą spausdinti.

Nacionaliniai seminarai. Glaudžiai bendradarbiaudamas su EASO tinklu ir atitinkamomis teisminėmis mokymo institucijomis nacionaliniu lygmeniu, EASO skatins organizuoti seminarus nacionaliniu lygmeniu. Taip darydamas EASO padės įtraukti tuos teismų narius, kurie padėjo rengti EASO PTS arba dalyvavo teisminių institucijų instruktoriams skirtuose EASO seminaruose.

EASO aukšto lygio seminarai

Taip pat EASO surengs metinį aukšto lygio seminarą pasirinktų BEPS aspektų tema, siekdamas skatinti praktinį bendradarbiavimą ir teismų narių teisinį dialogą. Kas dvejus metus EASO organizuos kitus aukšto lygio renginius, bendradarbiaudamas su Europos teismais ir teisminėmis institucijomis.

Svarbių sričių nustatymas. EASO aukšto lygio seminaruose dėmesys bus skiriamas sritims, kuriose labai skiriasi nacionalinis aiškinimas, arba sritims, kuriose, EASO tinklo nuomone, yra svarbūs jurisprudenciniai pokyčiai. Rengdamas metinius planavimo ir koordinacinius posėdžius, EASO kvies EASO tinklą ir UNHCR bei konsultacinės grupės narius siūlyti galimas dominančias sritis. Vadovaudamasis šiais pasiūlymais EASO pateiks pasiūlymą EASO tinklui, kuris galiausiai priims sprendimą dėl srities, kuri bus nagrinėjama kitame seminare. Prireikus po seminarų bus rengiamas skyrius specialia tema pagal EASO PTS.

Metodika. Seminarų rengimo tikslais EASO kreipsis pagalbos į EASO tinklą, kuris padės rengti seminarų metodiką (pvz., atvejų diskusijas, tariamo teismo sesijas ir kt.) ir rengti medžiagą. Metodikoje, kuria bus vadovaujama, bus nustatytas didžiausias kiekvieno seminario dalyvių skaičius.

Dalyvavimas EASO aukšto lygio seminaruose. Vadovaudamasis metodika ir konsultuodamasis su teisminėmis asociacijomis, EASO nustatys didžiausią kiekvieno seminario dalyvių skaičių. Seminare galės dalyvauti Europos ir nacionalinių teismų, EASO tinklo, ETMT, FRA ir UNHCR nariai.

Prieš rengdamas kiekvieną seminarą, EASO išsiųs atvirą kvietimą EASO tinklui ir minėtoms organizacijoms, nuroydamas seminario temą, metodiką, didžiausią dalyvių skaičių ir registracijos terminą. Dalyvių sąrašą bus užtikrintas tinkamas teismų narių atstovavimo lygis ir pirmenybė bus teikiama pirmiems iš kiekvienos valstybės narės gautiems prašymams užregistruoti.

Stebėseną ir vertinimas

Plėtodamas veiklą, EASO skatins atvirą ir skaidrų dialogą su EASO tinklu, atskirais teismų nariais, UNHCR, konsultacinės grupės nariais ir EASO veiklos dalyviais, kurie bus kviečiami su EASO dalytis bet kokiomis nuomonėmis ar pasiūlymais, kurie galėtų pagerinti veiklos kokybę.

Be to, EASO parengs vertinimo anketas, kurios bus išdalytos vykdant profesinio tobulėjimo veiklą. Smulkius su pagerinimu susijusius pasiūlymus EASO įtrauks tiesiogiai, taip pat jis praneš EASO tinklui bendrus veiklos vertinimo rezultatus savo metiniame planavimo ir koordinaciniame pasitarime.

EASO taip pat kasmet pateiks EASO tinklui savo veiklos apžvalgą kartu su atitinkamais pasiūlymais dėl tolesnių planų, kurie bus aptarti metiniuose planavimo ir koordinaciniuose pasitarimuose.

Įgyvendinimo principai

- Vykdydamas profesinio tobulėjimo veiklą, EASO atsižvelgs į savo viešąją atskaitomybę ir viešosioms išlaidoms taikomus principus.
- EASO ir ES+ šalių teismams teks bendra atsakomybė už EASO PTS. Abu partneriai siekia susitarti dėl kiekvieno skyriaus turinio, kad galėtų užtikrinti galutinio produkto „teismines taikymo sritis“.
- Parengtas skyrius bus EASO PTS dalis, įskaitant autorių teises ir visas kitas susijusias teises. Prireikus EASO atnaujins medžiagą ir į šį procesą visapusiškai įtrauks ES+ šalių teismus.
- Visi su EASO PTS įgyvendinimu susiję sprendimai bus priimami ir ekspertų atranka vyks pagal visų partnerių susitarimą.
- EASO PTS bus rengiama, priimama ir įgyvendinama pagal profesinio tobulėjimo veiklos metodiką, kuri bus prieinama teismų nariams.

Didysis Valetos uostas, 2018 m. sausio 18 d.

D priedas. Bibliografija

Europos Sąjungos teisė

2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (OL L 31, 2003 2 6, p. 18).

2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (OL L 158, 2004 4 30, p. 77).

Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį (OL C 306, 2007 12 17, p. 1).

2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 439/2010 dėl Europos prieglobsčio paramos biuro įsteigimo (OL L 132, 2010 5 29, p. 11).

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (OL C 326, 2012 10 26, p. 47).

Prie SESV pridėtas protokolai Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės (OL C 326, 2012 10 26, p. 295).

Prie SESV pridėtas protokolai Nr. 22 dėl Danijos pozicijos (OL C 326, 2012 10 26, p. 295).

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 31 – Reglamentas „Dublinas III“).

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 60).

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 96).

Tarptautinės sutartys

Europos žmogaus teisių konvencija, 1950 m.

Konvencija dėl pabėgėlių statuso, Jungtinės Tautos, sutarčių serija, 189 tomas, 1951 m. liepos 28 d.

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, Jungtinės Tautos, sutarčių serija, 993 tomas, 1966 m. gruodžio 16 d.

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių aktas, Jungtinės Tautos, sutarčių serija, 999 tomas, 1966 m. gruodžio 16 d.

Protokolas dėl pabėgėlių statuso, Jungtinės Tautos, sutarčių serija, 606 tomas, 1967 m. sausio 31 d.

Vaiko teisių konvencija, Jungtinės Tautos, sutarčių serija, 1 577 tomas, 1989 m. lapkričio 20 d.

Neįgaliųjų teisių konvencija, Jungtinės Tautos, 2006 m. gruodžio 13 d.

Tarptautinė konvencija dėl visų asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo, Jungtinės Tautos, 2006 m. gruodžio 20 d.

Nacionalinė teisė

Airija, *Statutory Instrument*, S. I. 230, 2018 m. Europos Bendrijų (priėmimo sąlygų) reglamentai.

Europos Parlamentas

Europos Parlamento teisėkūros procedūra priimtos rezoliucijos dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), projektas, COM(2016) 465 – C8-0323/2016–2016/0222(COD), 2017 m. gegužės 10 d.

Europos Vadovų Taryba

Europos Vadovų Taryba, 1999 m. spalio 15–16 d. Tamperės Europos Vadovų Tarybai pirmininkaujančiosios valstybės narės išvados, SN 200/99.

Europos Vadovų Taryba, „Hagos programa: laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje“ (OL C 53, 2005 3 3, p. 1).

Europos Vadovų Taryba, „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“ (OL C 115, 2010 5 4, p. 1).

Europos Sąjungos Taryba

Europos Sąjungos Taryba, Europos imigracijos ir prieglobsčio paktas, Briuselis, 2008 m. rugsėjo 24 d.

Europos Sąjungos Taryba, „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai“, 2009 m. spalio 16 d.

Europos Komisija

Europos Komisija, Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl 2003 m. sausio 27 m. Direktyvos 2003/9/EB, nustatančios minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, taikymo, COM(2007) 745, 2007 m. lapkričio 26 d.

Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Prieglobsčio politikos planas – Kompleksinis požiūris į apsaugą Europos sąjungoje, COM(2008) 360, 2008 m. birželio 17 d.

Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2008) 815, 2008 m. gruodžio 3 d.

Europos Komisija, Tarnybų darbinis dokumentas, pridedamas prie pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo – Poveikio vertinimo santrauka, SEK(2008) 2945, 2008 m. gruodžio 3 d.

Europos Komisija, Pakeistas pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2011) 320, 2011 m. birželio 1 d.

Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos migracijos darbotvarkė“, COM(2015) 240, 2015 m. gegužės 13 d.

Europos Komisija, „Specialios paskirties grupė santykiams su Jungtine Karalyste“.

Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos normas dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), COM(2016) 465, 2016 m. liepos 13 d.

Europos Komisija, „Jungtinės Karalystės pranešimas pagal ES sutarties 50 straipsnį“, 2017 m. kovo 29 d.

Europos Komisija, *Migration and asylum: Commission takes further steps in infringement procedures against Hungary*, 2018 m. liepos 19 d.

Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO)

EASO ir Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra, *Praktinis vadovas. Teisė pasinaudoti prieglobsčio procedūra*, 2016 m.

EASO, *EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai*, 2016 m.

EASO, *Asylum procedures and the principle of non-refoulement – Judicial analysis*, 2018 m.

EASO, *EASO gairės dėl nelydimų vaikų priėmimo sąlygų gairės: veiklos standartai ir rodikliai*, 2018 m.

EASO, *Practical Guide on Age Assessment*, 2018 m.

EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*, 2019 m.

Europos pagrindinių teisių agentūra (FRA)

FRA, *Current Migration Situation in the EU: Education*, 2017 m. gegužės mėn.

FRA, *Current Migration Situation in the EU: Oversight of reception facilities*, 2017 m. rugsėjo mėn.

Jungtinės Tautos

JT Vaiko teisių komitetas, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 2013 m. gegužės 29 d.

JT Generalinė Asamblėja, *Question of Diplomatic Asylum – Report of the Secretary-General*, 1975 m. rugsėjo 22 d.

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras (UNHCR)

UNHCR, 1959 m. gruodžio 14 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 428 (v), Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro statusas.

UNHCR Vykdomasis komitetas, išvada Nr. 58, 1989 m.

UNHCR, *Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum*, 1997 m.

UNHCR, *Reception Standards for Asylum Seekers in the European Union*, 2000 m.

UNHCR, *Global Consultations on International Protection/Third Track – Reception of asylum-seekers, including standards of treatment, in the context of individual asylum systems*, 2001 m.

UNHCR, *UNHCR comments on the European Commission’s proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection and the content of the protection granted*, 2010 m.

UNHCR, *UNHCR statement on the reception conditions of asylum-seekers under the Dublin procedure*, 2011 m.

UNHCR, *UNHCR comments on the European Commission’s amended recast proposal for a directive of the European Parliament and the Council laying down standards for the reception of asylum-seekers*, 2012 m.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No. 9: Claims to refugee status based on sexual orientation and/or gender identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 2012 m.

UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m.

UNHCR ir tarptautinė koalicija dėl sulaikymo, *Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems*, 2016 m.

UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, 2019 m.

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras, *Global Report on Trafficking in Persons 2018*, 2018 m.

Pilietinė visuomenė

Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE) / Europos prieglobsčio teisės tinklas (ELENA) / Prieglobsčio informacinė duomenų bazė (AIDA)

ECRE, *Comments from the European Council on Refugees and Exiles on the amended Commission proposal to recast the Asylum Procedures Directive, COM(2011) 319 final*, 2011 m.

ECRE, *An examination of the Reception Conditions Directive and its recast in light of Article 41 and 47 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 2013 m.

ECRE / Nyderlandų pabėgėlių taryba, *The application of the EU Charter of Fundamental Rights to asylum procedural law*, 2014 m.

ECRE, *Information note on Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, 2015 m.

ECRE, *Reception and detention conditions of applicants for international protection in light of the Charter of Fundamental Rights of the EU*, 2015 m.

ECRE / ELENA, *ECRE/ELENA legal note on access to legal aid in Europe*, 2017 m.

ECRE / AIDA, *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures*, 2017 m.

ECRE / AIDA, *Withdrawal of Reception Conditions of Asylum Seekers – An appropriate, effective or legal sanction?*, 2018 m.

Raudonasis Kryžius

Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas, *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*, 2004 m.

ES Raudonasis Kryžius, *Perilous Journeys – Vulnerabilities along migratory routes to the EU*, 2015 m.

ES Raudonasis Kryžius, *Reforming the Common European Asylum System in a spirit of humanity and solidarity*, 2016 m.

Kiti leidiniai

Europos migracijos tinklas, *The organisation of reception facilities for asylum seekers in different Member States*, 2014 m.

Vengrijos Helsinkio komitetas, *Global Detention Project et al., Crossing a Red Line – How EU countries undermine the right to liberty by expanding the use of detention of asylum seekers upon entry: Case studies on Bulgaria, Greece, Hungary, and Italy* („Peržengiama raudonoji linija. Kaip ES šalys nepaiso teisės į laisvę, plėsdamos prieglobsčio prašytojų sulaikymo taikymą jiems atvykus: Bulgarijos, Graikijos, Vengrijos ir Italijos atvejo tyrimai“), 2019 m.

Akademinė literatūra

Noll, G., „Article 31 (Refugees unlawfully in the country of refuge)“ („31 straipsnis (Pabėgėliai, neteisėtai esantys šalyje, kuri suteikė jiems prieglobstį)“, Zimmermann, A. (red.), *The 1951 Convention Relating to the Status of the Refugees and its 1967 Protocol – A commentary* („1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolas. Pastabos“), *Oxford University Press*, 2011 m., p. 1243–1276.

Thornton, L., „Law, dignity & socio-economic rights: the case of asylum seekers in Europe“ („Teisė, orumas ir socialinės ir ekonominės teisės: prieglobsčio prašytojų Europoje atvejis“), *UCD Sutherland School of Law*, 2014 m.

Tsourdi, E., „EU reception conditions: a dignified standard of living for asylum seekers?“ („ES priėmimo sąlygos: prieglobsčio prašytojų orumo nežeminantis gyvenimo lygis?“), Chetail, V., De Bruycker, P. ir Maiani, F. (red.), *Reforming the Common European Asylum System – The new European refugee law* („Bendros Europos prieglobsčio sistemos pertvarka. Nauja Europos pabėgėlių teisė“), *Brill Nijhoff*, Bostonas, 2016 m.

Devon Law Centre, *Asylum Appellate Project – Final Report* („Prieglobsčio apeliacinis projektas. Galutinė ataskaita“), 2010 m.

Velluti, S., „The revised Reception Conditions Directive and adequate and dignified material reception conditions for those seeking international protection“ („Peržiūrėta Priėmimo sąlygų direktyva ir tarptautinės apsaugos prašančių asmenų tinkamos ir orios materialinės priėmimo sąlygos“), *International Journal of Migration and Border Studies* („Tarptautinis migracijos ir sienų tyrimų žurnalas“), 2 tomas, Nr. 3, 2016 m., p. 6.

KAIP SUSISIEKTI SU ES

Asmeniškai

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai *Europe Direct* centrų. Artimiausio centro adresą galite rasti internetu (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lt).

Telefonu arba raštu

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokestį),
- šiuo standartiniu numeriu: +32 22999696,
- naudodami šią formą: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lt.

KAIP RASTI INFORMACIJOS APIE ES

Internetas

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje *Europa* (european-union.europa.eu).

ES leidiniai

ES leidinius galite peržiūrėti arba užsisakyti adresu op.europa.eu/lt/publications. Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į *Europe Direct* arba į vietos dokumentų centrą (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lt).

ES teisė ir susiję dokumentai

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1951 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje *EUR-Lex* (eur-lex.europa.eu).

ES atvirieji duomenys

Portale data.europa.eu suteikiama prieiga prie ES institucijų, įstaigų ir agentūrų atvirųjų duomenų rinkinių. Šiuos duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais. Be to, portale suteikiama prieiga prie daugybės Europos šalių duomenų rinkinių.

■ Europos Sąjungos
leidinių biuras